

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu

YLIOPISTO-OPISKELIJOIDEN KÄSITYKSIÄ OPINTOTUEN MUUTOSTEN SEKÄ
ERILAISTEN RAHOITUS-, AVUSTUS- JA TUKIMUOTOJEN VAIKUTUKSISTA
TOIMEENTULOON JA OPINTOJEN ETENEMISEEN

Korkeakouluhallinnon ja -johtamisen
maisteriohjelma
Pro gradu -tutkielma
Kesäkuu 2018
Ohjaaja: Anu Lyytinen

Tuomo Niemi

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Johtamiskorkeakoulu, hallintotiede, korkeakouluhallinto ja -johtaminen, Pro gradu -seminaari ja -tutkielma, 40 op
Tekijä:	Tuomo Niemi
Tutkielman nimi:	Yliopisto-opiskelijoiden käsityksiä opintotuen muutosten sekä erilaisten rahoitus-, avustus- ja tukimuotojen vaikutuksista toimeentuloon ja opintojen etenemiseen
Pro gradu -tutkielma:	87 sivua, 5 liitesivua
Aika:	Kesäkuu 2018
Tutkielman ohjaaja:	Anu Lyytinen
Avainsanat:	Opintojen rahoitus, tulovalvonta, ansiotyö, yliopiston opinto- ja tukipalvelut

Tässä tapaustutkimuksessa tarkastellaan opiskelijoiden käsityksiä opintojen rahoittamisesta erilaisilla tulolähteillä ja niiden yhteyttä valmistumiseen. Aineisto kerättiin puolistrukturoidulla kyselylomakkeella Oulun yliopiston kauppakorkeakoulun ja Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opiskelijoilta. Vastaajia oli yhteensä 122, joista 62 naisia ja 60 miehiä. Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista lähestymistapaa ja sisällönanalyysia, joihin yhdistettiin kvantitatiivinen ote tukemaan tulosten tarkastelua. Tulosten perusteella yli puolet vastanneista piti opintorahan määrää riittävänä mutta opintuen (opintoraha + asumistuki) riittävää määrää oli vaikea arvioida asumiskustannusten eroista johtuen, koska 86 % vastanneista sai opintotukeen sidottua asumistukea ja vajaat 80 % heistä asui yksityisesti vuokra-asunnossa. Yli 60 % vastaajista piti opintolainan nykyisiä ja muuttuvia valtiontakauksia ja opintolainahyvityksen ehtoja hyvinä rahallisena avustuksena, kun taas 16 % ei katsonut opintolainahyvityksen kompensoivan opintotukea ja kohtelevan epäoikeudenmukaisesti lainatta opiskelevia. Opintotuen myöntämisehdot kannustavat 52 %:a vastaajista ja 16 %:n mielestä opintotuen tulorajat estävät ansiotyön opiskeluaikana. 58 % vastaajista katsoi, että opiskelijoita voi kannustaa ansiotyöhön opiskeluaikana, jos työ ei häiritse opintoja. Opinto- ja tukipalveluja oli käyttänyt 75 % vastanneista. Tulokset osoittavat, että opintotukiehdot eivät tuo opiskelujen aikana ansiotyöntekoa ja että korkeakoulujen ruohonjuuritason organisoinnissa ja laadunvarmistuksessa on kehitettävää. Kehittämiskohteina esitettiin oppiaineen opetuksen organisoinnin tehostaminen, opiskelumuuotojen ja tenttien kehittäminen, opiskelijoiden työllistymisen edistäminen, kirjaston kurssikirjakappaleiden lisääminen, kopiokustannuksien avustus sekä apurahojen ja harjoittelutukien lisääminen perustutkinto-opiskelijoille helpottamaan opiskelijoiden taloutta. Lisäksi ehdotettiin elämänhallintaan, opiskelijan rahankäyttöön ja talouden hoitoon sekä työelämään valmentavia kursseja. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessaan ja opintotukiehtojen muutosvaiheessa vain 80 % taloustieteilijöistä ja 57 % kasvatustieteilijöistä piti uraidentiteettiään jokseenkin tai täysin selkeänä.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tarkoitus	2
1.2 Tutkimusaiheen rajaaminen ja keskeiset käsitteet	3
1.3 Tutkimuksen kohderyhmät ja aineistonkeruu	4
1.4 Tutkimuksen aineisto- ja teorialähtöisyys	5
1.5 Tutkimusmenetelmä ja sen valinta	7
1.6 Tutkimuksen raportointijärjestys	10
2 OPINTOTUKEA, OPISKELIJOIDEN ELINKUSTANNUKSIA JA OPINTOJEN RAHOITUSTA KÄSITTELEVÄ AIEMPI TUTKIMUS	10
2.1 Opintotukilainsäädännön tausta ja kehitys	10
2.2 Korkeakouluopiskelijoiden menot	11
2.3 Opiskelijan toimeentulon vähimmäismäärä	12
2.4 Yliopisto-opintojen keskeiset rahoituslähteet	13
3 YLIOPISTO-OPISKELIJOIDEN TOIMEENTULOLÄHTEET	14
3.1 Korkeakouluopintojen rahoitusta varten tarkoitetut lakisääteiset tuet	14
3.1.1 Korkeakouluopiskelijan opintotuki	14
3.1.2 Valtion takaama opintolaina	15
3.2 Muut opintojen rahoitusmuodot	15
4 YLIOPISTO-OPINTOJEN ETENEMINEN JA NIIHIN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT	16
4.1 Opintojen eteneminen omia tavoitteita hitaammin	17
4.2 Pää- ja sivutoiminen opiskelu	18
4.3 Opiskelijoiden työssäkäynti ja sen syyt	19
5 YLIOPISTOJEN OHJAUS JA TUET PERUSOPINTOJA SUORITTAVILLE	20
5.1 Katsaus yliopisto-opintojen ohjausjärjestelmään	21
5.2 Yksilöllinen opinto-ohjaus	22
5.3 Pienryhmäohjaus	22
5.4 Opiskelu- ja uraohjaus	22
5.5 Opiskelua tukevat ryhmät	23
5.6 Yliopistojen omat ja valtakunnalliset tutkimus- ja matka-apurahat	23
5.7 Aikaisempien opintojen tunnistaminen ja tunnustaminen	24
6 TUTKIMUSAINEISTOJEN ANALYYSI JA TULOSTEN TARKASTELU	25
6.1 Vastaajien taustatiedot	25
6.2 Yliopisto-opiskelijoiden menot ja niiden rahoituslähteet	28
6.2.1 Opiskelijoiden kuukausittaiset pakolliset menot	28

6.2.2 Opintojen ja elämisen rahoitusmuodot	29
6.2.3 Opiskelijoiden käsityksiä opintorahan suuruudesta ja riittävydestä	32
6.2.4 Opiskelijoiden asumismuoto ja asumisen tuet	32
6.2.5 Opiskelijoiden arvioita opintotuen vähimmäismäärästä	34
6.3 Yliopisto-opiskelijoiden käsityksiä lakisääteisten opintotukien ehdoista	35
6.3.1 Opintotuen hakeminen	35
6.3.2 Opintotukiajan tukikuukausien määrän muutos.....	36
6.3.3 Opintolainan valtiontakauksen ja opintolainahyvityksen ehtojen muutokset.....	39
6.4 Opiskelijoiden toimeentulon ja määräajassa valmistumisen yhteys.....	43
6.4.1 Opiskelijoiden käsityksiä opintotuen myöntämisen minimiehdoista	43
6.4.2 Opintojen edistymistä hidastavat ja vaikeuttavat tekijät.....	46
6.4.3 Opiskelijoiden käsityksiä ja mielipiteitä Kelan opintotuen tulovalvonnasta	48
6.5 Yliopisto-opiskelijoiden käsityksiä ansiotyöstä opintojen rinnalla	51
6.5.1 Opiskelijoiden kannustaminen ansiotyöhön opiskelun aikana	52
6.5.2 Yliopisto-opiskelijan taloudellisen tilanteen vaikutus valmistumiseen	55
6.6 Opintojen muu rahallinen ja aineellinen tuki, niiden käyttö ja tukitoiveet.....	56
6.6.1 Yliopisto-opiskelijoille tarkoitettujen opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen käyttö	56
6.6.2 Käsityksiä yliopiston ja oppiaineen keinoista edistää opiskelijoiden taloustilannetta....	58
6.6.3 Opiskelijaetuuksien käyttö	61
6.6.4 Tutkimukseen osallistuneiden uraidentiteetin selkeys opintojen nykyvaiheessa	62
6.6.5 Tutkimukseen osallistuneiden palaute kyselylomakkeesta ja tutkimuksesta.....	63
7 TULOSTEN TARKASTELU JA TUTKIMUSKYSYMYKSIIN VASTAAMINEN	66
7.1 Mistä opiskelijoiden menot ja tulot muodostuvat?	66
7.2 Mitä käsityksiä opiskelijoilla on Kelan opintotuen ehdoista ja niiden muutoksista?	67
7.3 Mikä yhteys on opiskelijoiden toimeentulolla ja määräajassa valmistumisella?	68
7.4 Mikä rooli ansiotyöllä on yliopisto-opiskelijoiden opinnoissa ja elämässä?	69
7.5 Mitä opiskelun tukimuotoja ja etuisuuksia opiskelijat käyttävät ja toivovat?	69
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	70
LÄHTEET	77
LIITTEET.....	83

LUETTELO KUVIOISTA JA TAULUKOISTA

KUVIO 1. Opinnäytetyön tutkimusasetelma	9
TAULUKKO 1. Yliopisto-opiskelijoiden keskeiset rahoitustuet ja niiden lainkohdat	3
TAULUKKO 2. Viitekehyksen, tutkimuskysymysten ja kyselylomakkeen yhteydet	6
TAULUKKO 3. Tutkimukseen osallistuneiden pääaine, sukupuoli ja ikä	25
TAULUKKO 4. Vastaajien opintojen aloitusvuosi	25
TAULUKKO 5. Vastaajien vanhempien koulutustausta	26
TAULUKKO 6. Kuukausittaiset menoerät mainintojen lukumäärinä ja prosentteina	27
TAULUKKO 7. Opiskelijoiden yksittäiset rahoituslähteet ja niiden prosenttiosuudet	29
TAULUKKO 8. Opiskelijoiden rahoituslähteet ja monituloisuus	30
TAULUKKO 9. Opiskelijoiden asumismuodot	32
TAULUKKO 10. Opiskelijoiden asumistukien käyttö	32
TAULUKKO 11. Opintotukien minimimäärä eri rahoitustaustoista arvioituina	34
TAULUKKO 12. Opintotuen tukikuukausien vähennyksen vaikutus opintojen edistymiseen	36
TAULUKKO 13. Opiskelijoiden käsitykset opintolainan ja lainahyvityksen ehdoista	39
TAULUKKO 14. Opiskelijoiden käsitykset opintotuen myöntämisen ehdoista	43
TAULUKKO 15. Opintojen edistymistä hidastavat seikat	46
TAULUKKO 16. Opiskelijoiden käsitykset ansiotyöhön kannustamisesta opintojen aikana	51
TAULUKKO 17. Opiskelijan taloudellisen tilanteen vaikutus valmistumiseen	55
TAULUKKO 18. Yliopiston tarjoamien ohjaus- ja tukipalvelujen käyttö	56
TAULUKKO 19. Parannusehdotukset yliopistolle opiskelijatalouden edistämiseksi	57
TAULUKKO 20. Opiskelijaetuuksien ja -alennuksien käyttö	61
TAULUKKO 21. Opiskelijoiden arviot uraidentiteettiensä selkeydestä	62
TAULUKKO 22. Tutkimusteemojen ja korkeakouluhallinnon tasojen yhteydet	72

1 JOHDANTO

Suomessa opiskelevat yliopisto-opiskelijat ovat kautta aikojen joutuneet pohtimaan opiskeluaikaisen elämisen ja opinnoista aiheutuvien kulujen kustannuksia niiden rahoitusmuotoja. Lyhyt katsaus yliopisto-opintojen rahoittamisesta muulla kuin pelkällä ansiotyöllä, vakuuden vaativalla velkarahalla tai vanhempien tai esimerkiksi sukulaisten antamalla avustuksilla oli miltei ainoita keinoja vuoteen 1959 saakka. Vuodesta 1959 alkaen yliopisto-opiskelijoille alettiin myöntää harkintaan perustuvia valtion takaamia opintolainoja ja vuonna 1969 otettiin käyttöön valtion korkotukilainat. Vuonna 1972 voimaan tulleen Opintotukilain (28/1972 kumottu) myötä nykymuotoinen opintotuki tuli käyttöön. (OKM [www])

Tämän tutkielman pääteema pohjautuu useaan kertaan muutetun ja täydennetyn opintotukilainsäädännön ja -asetuksen varaan. Tutkielmassa lähestytään tämän päivän yliopisto-opiskelijan taloudellisia ja sosioekonomisia kysymyksiä sekä opinnoissa edistymistä käyttämällä lähtökohtana hallituksen esitystä eduskunnalle laeiksi *Opintotukilain* (65/1994) ja *Tuloverolain* (1535/1992) 127 d §:n muuttamisesta.

Yliopisto-opiskelijoiden toimeentuloa ja taloudellista asemaa on tutkittu aikaisemmin eri oppilaitosten ja eri koulutusohjelmien osalta (esim. Blomster 2000; Saarenmaa, Saari & Virtanen 2010, Potila 2014 sekä Potila, Moisio, Ahti-Miettinen, Pyy-Martikainen & Virtanen 2017). Useissa niistä on kartoitettu opiskelijoiden rahankäyttöä, joka on kytketty opiskelijan talouden ja elämän eri osatekijöiden rahoittamiseen. Käsillä olevassa tutkimuksessa tarkastellaan ensisijaisesti opiskelijoiden käsityksiä niistä rahoituslähteistä, joiden avulla opiskelijat maksavat elin- ja asumiskustannustensa, sekä lakisääteisten opintotukimuutoksien vaikutusta opiskeluajan toimeentuloon ja opintojen valmistumiseen määräajassa. Tutkielmassa tarkastellaan *korkeakouluhallinnon organisaation ruohonjuuritason kysymyksiä* siitä, mitä opintoja edistäviä käytänteitä, ohjaus-, tuki- ja apurahamuotoja yliopistoilla on tarjolla ja mitä niistä käytetään ja mitä tulisi kehittää ja mitä tarvittaisiin lisää.

1.1 Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa ja kuvata Kelan opintotuen piiriin kuuluvien Suomessa opiskelevien yliopisto-opiskelijoiden käsityksiä opintorahasta, asumistuesta ja opintolainasta. Tutkimuksessa selvitetään lisäksi opiskelijoiden mielipiteitä ja ehdotuksia yliopiston mahdollisuudesta ja keinoista edesauttaa opiskelijoiden taloudellista tilannetta. Kelan myöntämään opintotukeen vuonna 2017 voimaan astuvat muutokset vaikuttavat eri tavoin yliopisto-opiskelijoiden talouteen ja valmistumiseen. Perustutkinto-opiskelijoiden taloudellista selviytymistä, rahantarvetta ja palkkatyöansioita käsitteleviä asioita on lähestytty voimassa olevan lainsäädännön, Kelan ohjeistusten sekä yliopiston ja oppiaineen tarjoamien tukimuotojen pohjalta.

Terminologian osalta päädyttiin käyttämään käsitteitä *tutkimustehtävä* ja *tutkimuskysymykset*, jotka ovat kuvaavampia käsitteitä kvalitatiiviselle tutkimukselle (ks. esim. Hirsjärvi ym. 2007: 113–114). Tämän tutkielman tutkimustehtävä kuuluu kysymykseksi kiteytettynä seuraavasti:

Minkälaisina opintotuen ehdot ja niiden vuonna 2017 voimaan astuvat muutokset ilmenevät yliopisto-opiskelijoiden käsityksissä omasta toimeentulostaan ja opintojensa edistymisestä, kun niitä tarkastellaan Kelan rahoitus- ja tukimuotojen sekä yliopiston ja oppiaineen opintoja edistävän ruohonjuuritason toiminnan näkökulmista?

Tutkimustehtävä sisältää seuraavat viisi tutkimuskysymyksiä muotoiltua kokonaisuutta:

1. Mistä opiskelijoiden menot ja tulot muodostuvat?
2. Mitä käsityksiä opiskelijoilla on Kelan opintotuen ehtoista ja niiden muutoksista?
3. Mikä yhteys opiskelijoiden toimeentulolla ja määräajassa valmistumisella on?
4. Mikä asema opiskeluajan ansiotyöllä on yliopisto-opiskelijoiden elämässä?
5. Mitä opiskelun tukia ja palveluja opiskelijat käyttävät ja toivovat saavansa?
6. Minkälaisella opetuksen organisoinnilla voidaan edistää opinnoista valmistumista?

Tutkimustehtävän perustana olevan viitekehyksen sekä tutkimuskysymysten ja kyselylomakkeen kysymysten yhteydet kuvataan yksityiskohtaisesti alaluvussa 1.4 Tutkimuksen aineisto- ja teorialähtöisyys.

1.2 Tutkimusaiheen rajaaminen ja keskeiset käsitteet

Tutkimusaihe koskee pelkästään Suomen korkeakoulujärjestelmää ja Suomessa opintojaan harjoittaviin yliopisto-opiskelijoihin, joten kansainvälisiä tutkimuksia käsittelevä kirjallisuuskatsaus ei anna lisäarvoa tämän tutkielman tematiikkaan. Tutkimus on rajattu koskemaan Kelan opintotukea, pankkien myöntämiä opintolainoja sekä yliopistojen tarjoamia suoria tai epäsuoria tukimuotoja, joiden tarkoitus on edistää opiskelijoiden taloudellista selviytymistä opiskeluaikanaan. Tutkimukseen haluttiin mukaan pohjoissuomalaisia yliopisto-opiskelijoita kahdesta erityyppisestä tiedekunnasta. Lisäksi pyrittiin varmistamaan, että tutkimuksessa saataisiin nais- ja miesopiskelijoiden ääni mahdollisimman edustavasti kuuluviin. Tutkimusaiheen kannalta oli relevanttia rajata kohderyhmä viimeistään vuonna 2016 opintonsa aloittaneisiin opiskelijoihin, jotta heiltä voitiin kartoittaa käsityksiä voimassa olevan opintotukilainsäädännöstä ja siihen vuonna 2017 tulevista muutoksista. Vastaajilta edellytettiin lisäksi, että he ovat päätoimisia perustutkinto-opiskelijoita, jolloin he potentiaalisesti kuuluvat Kelan tehtäviin kuuluvan opintotuen tulovalvonnan piiriin.

Tutkimuksen keskeiset käsitteet

Taulukkoon 1 on koottu tässä tutkimuksessa käytettävät keskeiset tuet aakkosjärjestyksessä. Kunkin tuen kohdalla ilmoitetaan sitä koskevat tutkimuksen tekohetkellä voimassa olleet lainkohdat.

TAULUKKO 1. Yliopisto-opiskelijoiden keskeiset rahoitustuet ja niiden lainkohdat

Tuki/etuus	Tukea/etuutta käsittelevät lainkohdat
Asumislisä	<i>Opintotukilaki</i> 65/1994: 7b §, 14b §, 17 §:n 2. mom., 23 §:n 5. mom., 25 §:n 2.–3. mom. ja 27 §:n 4. mom.
Korkeakouluopiskelijoiden ruokailun tukeminen	<i>Opintotukilaki</i> 65/1994: 49 §
Opintolainan korkoavustus	<i>Tuloverolaki</i> 1535/1992: 92 §:n 1. mom. kohta 18; <i>Opintotukilaki</i> 65/1994: 16a–b §.
Opintolainahyvitys	<i>Opintotukilaki</i> 65/1994: 15b–g §
Opintolainavähennys korkeakouluopiskelijoille	<i>Tuloverolaki</i> 1535/1992: 127d–e §; <i>Laki opintotukilain muuttamisesta</i> 408/2005: 16c–f §

Opintoraha

Opintotukilaki 65/1994: 10 §, 11 §:n 4 mom., 24 § ja 27 §:n 4. mom.

Taulukossa 1 mainittujen käsitteiden lisäksi tutkimuksessa käytetään myös käsitteitä *ansiotyö, määrääjassa valmistuminen, ohjaus- ja tukipalvelut, opintojen hyväksilukeminen, opintojen kannustavuus, opintotuen tulovalvonta, tukikuukausi ja uraidentiteetti*, joiden merkitys ja sisältö määritellään alempana omissa konteksteissaan.

1.3 Tutkimuksen kohderyhmät ja aineistonkeruu

Tämän tapaustutkimuksen aineiston keruu ja keruun ajankohta suunniteltiin hyvissä ajoin edellisen lukukauden puolella, koska tiedossa olivat opintotukilainsäädäntöön tulevat muutokset vuonna 2017. Aineisto kerättiin kevätlukukauden 2017 alussa. Tutkimuksen kohderyhmän ja keruumenetelmän valintaan vaikuttivat tutkimusaihe, kohderyhmän tavoitettavuus ja taloudellisuusseikat (Hirsjärvi ym. 2007: 165–166). Oulu ja Rovaniemi ovat molemmat entisiä opiskelupaikkakuntiani, joten tutkimusaiheen ajankohtaisuus, tutkimusaineiston nopea saatavuus huomioon ottaen mielekkäältä hyödyntää aikaisempaa verkostoitumista.

Kohderyhmiksi valittiin Oulun yliopiston kauppakorkeakoulun taloustieteiden opiskelijat ja Lapin yliopistosta kasvatustieteiden tiedekunnan opiskelijat. Taloustieteen opiskelijat valittiin siitä syystä, että heidän oletetaan olevan kiinnostuneita raha-asioista ja taloudesta pääaineestaan johtuen ja työskentelevän osa-aikaisesti opintojensa ohessa. Kasvatustieteiden opiskelijoiden valintaan tuki muun muassa Honkosen (2004: 52, 92) tutkimuksen tulos. Sen mukaan taloudellisen tilanteensa olivat kokeneet tiukimmaksi kasvatustieteilijät, joista melkein puolet (48 %) oli ilmoittanut pelkästään opiskelleensa ja rahoittaneensa opintonsa opintotuilla.

Vuoden 2017 kevätlukukaudella Oulun yliopistossa alkoi opintoihin kuuluva kielikurssi taloustieteen opiskelijoille samoin kuin Lapin yliopistossa kielikurssi kasvatustieteilijöille. Molempien kurssien osallistujat täyttivät tämän tutkimuksen kohderyhmille asetetut kriteerit. Tällä tavoin saatiin kerätyksi aineisto, jossa olivat mukana edustettuina kaksi pääainetta ja opiskelijoita kahdesta pohjoissuomalaisesta yliopistosta.

Aineistonkeruu toteutettiin survey-tyyppisenä kontrolloituina kyselynä (ks. Uusikylä 1995: 91; Hirsjärvi ym. 2007: 122, 183–184). Havaintoaineiston määrä on yleisesti ottaen vaikea päättää

etukäteen *laadullisessa* tutkimuksessa samoin kuin tutkimuksissa, joissa käytetään *monimenetelmämetodin* varaan pohjautuvaa tutkimusotetta. (Eskola & Suoranta 2000: 72–74; Kallio, Korhonen & Salo 2007: 68–70).

Tutkimusaineiston suunnittelussa pyrittiin saamaan vastauksia kahdelta pääaineiltaan erityyppiseltä opiskelijaryhmältä. Samalla pyrkimyksenä oli saada mahdollisimman tasapuolisesti nais- ja miesopiskelijoiden käsityksiä ja näkemyksiä kartoitettavista asioista. Taloustieteiden ja kasvatustieteiden opiskelijoiden valintaa kohderyhmiksi vahvistivat aikaisemmat opinnäytetyöt (esim. Huttu 2011: 22, 33, 93–99; Honkonen 2014: 48–49, 51 [www]).

Molempien koulutusohjelmien kohderyhmien tavoitettavuus varmistettiin kartoittamalla kohderyhmien kevätlukukaudelle 2017 sijoitetut pakolliset kieliopinnot, joihin useimmat kohderyhmien opiskelijat osallistuivat. Aineistonkeruu saatiin sovituksi muutamien kieli- ja viestintäopinnoista vastaavien opettajien kanssa, jotka hoitivat kyselytutkimuksen alustavan informoinnin, opiskelijoiden suostumuksen kartoittamisen, vastaamiselle tarkoitetun ajan varaamisen oppitunnin ulkopuolella, kyselytutkimuksen toteutuksen ja vastausten keruun. Opettajat ohjeistettiin etukäteen muun muassa kyselylomakkeessa käytettyjen käsitteiden avaamiseksi mahdollisia kysymyksiä ja ongelmatilanteita varten. Kyselytutkimus pidettiin opetusryhmien oppituntien päätyttyä. Vastaamisaikaa oli varattu 15 minuuttia, joka oli riittänyt kaikissa ryhmissä. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Kaikki kyseissä opetusryhmissä mukana olleet opiskelijat olivat osallistuneet kyselytutkimukseen. Opiskelijat palauttivat vastauksensa opettajille, jotka toimittivat vastaukset minulle. Tutkimusaineisto koostuu 122 kyselylomakkeeseen annetuista vastauksista. Kohderyhmien taustatiedot raportoidaan alaluvussa 6.1.

1.4 Tutkimuksen aineisto- ja teorialähtöisyys

Tutkielman tutkimustehtävänä on selvittää, minkälaisia käsityksiä yliopisto-opiskelijoilla on opintotuista ja niiden vuonna 2017 voimaan astuvista muutoksista samoin kuin muutosten vaikutuksista toimeentuloon ja opintojen edistymiseen. Taulukossa 2 selostetaan tutkimuksen aineiston ja viitekehyksen välisiä suhteita.

Tutkimusaineiston keruu tehtiin kyselylomakkeella (liite 1). Kysymysten laatimisen taustalla olivat yliopisto-opiskelijoiden keskeiset rahoitustuet ja niiden lainkohdat (ks. Taulukko 1) ja viitekehyksen (ks. Taulukko 2, sarake 1) pohjalta syntyneet odotukset. Aineistokeruussa

hyödynnettiin lisäksi Kelan soveltamisohjeita, yliopisto-opintojen ja TE-palvelujen asiantuntijaviran kautta saatua tietämystä.

Kysymykset olivat monivalinta- ja avokysymyksiä. Kuusi kysymystä oli strukturoidun ja avokysymyksen välimuotoja, joissa valmiiden vastausvaihtoehtojen jäljessä esitettiin avoin kysymys sellaisen näkökulman varalta, jota ei etukäteen pystytty ennakoimaan (ks. Hirsjärvi ym. 2007: 186). Kyselylomakkeen lopussa vastaaja sai halutessaan kommentoida lomaketta ja tutkimusaihetta.

TAULUKKO 2. Viitekehyksen, tutkimuskysymysten ja kyselylomakkeen yhteydet

Viitekehyksen pääluku	Tutkimuskysymyksen numero	Kyselylomakkeen kysymysten numerot
Johdanto	0. Vastaajan taustatiedot	1–6: Vastaajan sukupuoli, ikäryhmä, yliopisto, opintojen aloitusvuosi, opintojen status, vanhempien koulutus
Opintotuki, opiskelijoiden elinkustannukset ja opintojen rahoitusmahdollisuudet	1. Mistä opiskelijoiden menot ja tulot muodostuvat?	7: Vastaajan opintojen rahoitusmuodot 8: Vastaajan käsitys opintorahan suuruudesta 9 ja 10: Vastaajan asuminen ja asumistuet 13: Vastaajan pääasialliset menoterät 22: Vastaajan arvio opintotuen vähimmäismäärästä
Yliopisto-opiskelijoiden lakisääteiset opintotuet	2. Mitä käsityksiä opiskelijoilla on Kelan opintotuen ehtoista ja niiden muutoksista?	11: Opintotukiajan lyheneminen 12: Opintolainan valtiontakaus ja opintolainahyvitys 16: Opintopistemäärä/ tukikuukausi ja lukuvuosi 17: Opintotuen hakeminen
Yliopisto-opintojen etenemiseen vaikuttavat tekijät	3. Mikä yhteys opiskelijoiden toimeentulolla ja määräajassa valmistumisella on?	15: Opintotuen ehtojen vaikutus opiskelijan talouteen ja opintojen etenemiseen 18: Opintojen etenemiseen vaikuttavat asiat 23: Vastaajan käsitys Kelan opintotuen tulovalvonnasta
	4. Mikä rooli opiskeluajan ansiotyöllä on yliopisto-opiskelijoiden elämässä?	21: Vastaajan käsitys palkkatyöstä opintojen aikana. 25: Vastaajan taloudellisen tilanteen vaikutus valmistumiseen
Yliopistojen ja oppiaineiden tarjoamat opiskelun tuet perustutkinto-opiskelijoille	5. Mitä opiskelun tukimuotoja ja etuisuuksia opiskelijat käyttävät ja toivovat lisää?	14: Yliopiston ja oppiaineen keinot helpottaa opiskelijoiden taloustilannetta ja valmistumista 19: Yliopiston ohjaus- ja tukipalvelujen käyttö 20: Opiskelijaetuudet ja -alennukset 24: Uraidentiteetti opintojen nykyvaiheessa

1.5 Tutkimusmenetelmä ja sen valinta

Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimusote

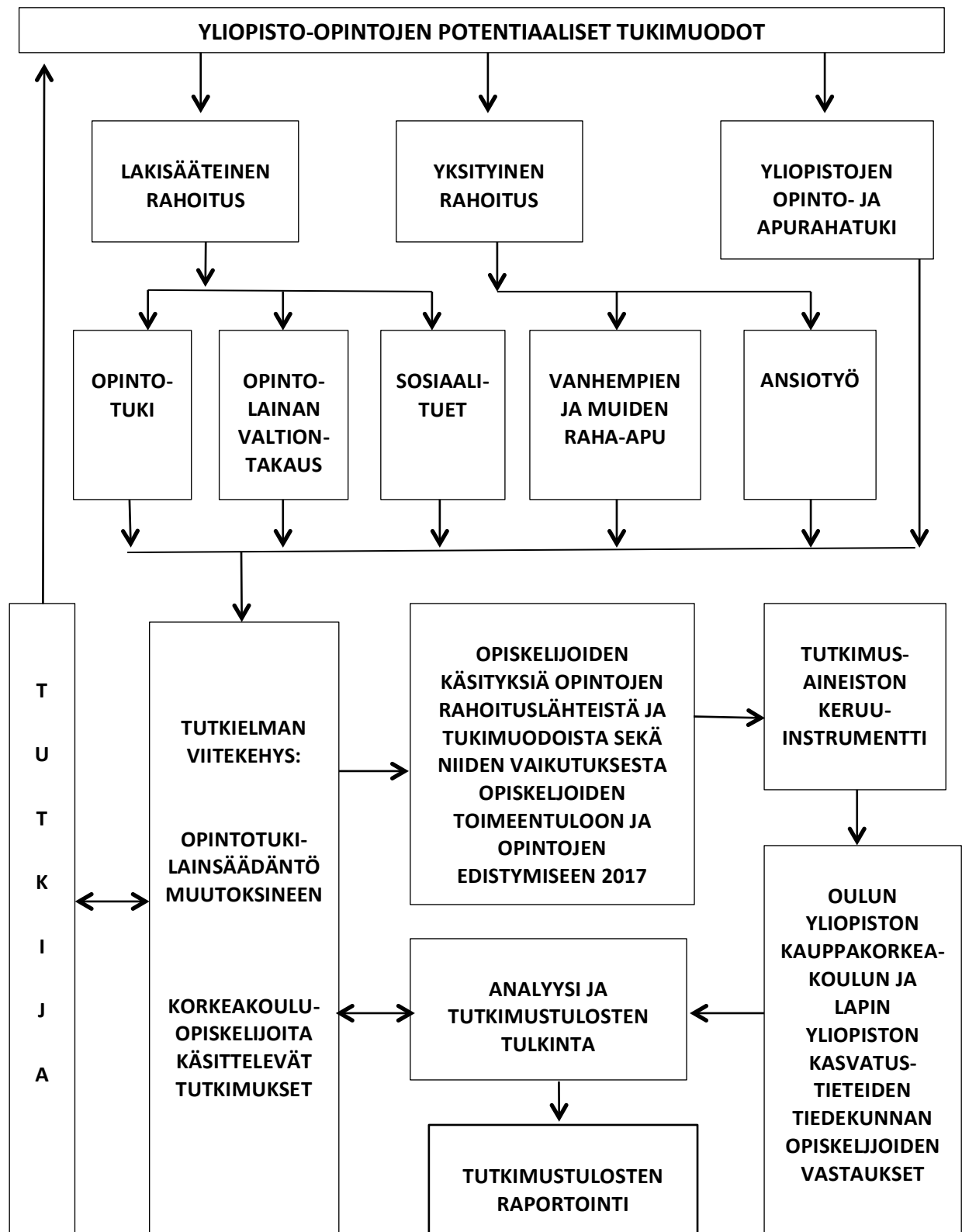
Tutkimustehtävä – tässä tapauksessa yliopisto-opiskelijoiden käsitykset voimassa olevan opintotuen ja opintolainan ehdoista, opintotuen määrästä – samoin kuin näitä koskeva tutkimusaineisto ovat ohjanneet tutkimusmenetelmän valintaa. Perinteisesti tutkimusmenetelmät jaetaan kvalitatiivisiin ja kvantitatiivisiin menetelmiin, mutta niitä ei enää pidetä toisiaan poissulkevinä, ja siitä syystä monissa tutkimuksissa on yleisempää yhdistää kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä sen sijaan, että käytettäisiin vain yhtä menetelmää. (Eskola & Suoranta 2000: 7)

Niin kutsutun *monimenetelmämetodin* (eng. mixed methods) käytöstä on esitetty puoltavia ja vastustavia argumentteja. (Eskola & Suoranta 2005: 26–33) Kaikkonen (1999: 428) toteaa, että kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien yhdistely voi johtaa tutkimustulosten tulkinnoissa ristiriitaisuuksiin, kun taas Jussilan (1992: 248, 250) mukaan kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tarkastelu eivät ole toisistaan erillisiä, koska tutkittavassa asiassa oleva laadullinen ominaisuus ilmaistaan määrällä. Mikäli tutkimusmenetelmien yhdistäminen aiheuttaa puutteita viitekehykseen, niin ne pyritään korjaamaan käytännönläheisen viitekehyksen avulla (Tashakkori & Teddlie 1998: 5, 20, 23). Eri tutkimusotteiden yhdistämistä tukevia käsityksiä on esitetty muun muassa mahdollisuuksista kuvata kvalitatiivista aineistoa esimerkiksi frekvenssi- ja prosenttijakaumien sekä ristiintaulukointien avulla (Varto 1992: 151; Alasuutari 1993: 14–15; Eskola & Suoranta 2005: 72–74).

Tämän tutkimuksen aineiston käsittelyssä ja analysoinnissa käytettiin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista lähestymistapaa siten, että monivalintavastausten käsittelyssä sovellettiin kvantitatiivisia ja avovastausten tarkasteluun kvalitatiivisia menetelmiä, siten että ensisijaisena oli kvalitatiivinen lähestymistapa. Kvalitatiivisen aineiston analyysija on tehty paljon terveystieteiden, ihmistieteiden ja sosiologian tutkimuksissa. Tässä tutkimuksessa kvalitatiivisen tarkastelutavan lähtökohtana oli sisällön analyysi siten, että kyselylomakkeen avovastaukset käsittelyyn sovellettiin kysymyksistä riippuen induktiivista ja deduktiivista sisällön analyysia. Kvalitatiivisen analyysin aluksi kunkin avokysymyksen vastaukset kirjoitettiin auki. Sen jälkeen vastauksia luettiin ja luokiteltiin, kunnes vastausluokkien määrät saatiin mahdollisimman pieniksi. Opintotuen ehtoa (kysymys 16) ja opintotuen vähimmäissummaa (kysymys 22) koskeviin kysymyksiin tuli

muutamia tulkinnanvaraisia vastauksia, joiden analysoinnissa ja luokittelun varmistuksessa käytettiin apuna rinnakkaisluokittelijaa tulosten luotettavuuden varmistamiseksi.

Tutkielman tutkimusprosessi esitetään seuraavalla sivulla kuviossa 1.

KUVIO 1. Opinnäytetyön tutkimusasetelma.

1.6 Tutkimuksen raportointijärjestys

Tutkielmassa on seitsemän päälukua, joista luvut 2–5 muodostavat tutkielman teoreettisen viitekehyksen. Luvussa 6 esitetään tutkimusaineiston analyysin periaatteet ja saadut tutkimustulokset, joita tulkitaan ja soveltuvin osin verrataan aiempien tutkimustuloksiin. Lisäksi luvussa 6 tehdään taloustieteilijöiden ja kasvatustieteilijöiden aineistojen tuloksia vertaillaan keskenään. Luvussa 7 esitetään tutkimustulosten pohjalta syntyneet johtopäätökset, pohditaan tutkimustuloksia ja muita yliopisto-opiskelijoiden esille tuomia seikkoja taloustilanteestaan ja käsityksistään opintotukilainsäädännöstä. Luvussa 7 tehdään selkoa tämän tutkimuksen tuloksista vastaamalla tutkimuskysymyksiin ja päätteeksi luvussa 8 esitetään tutkielman tutkimuksesta vedetut johtopäätökset sekä perustellaan aiheen valintaa tieteellisestä näkökulmasta.

2 OPINTOTUKEA, OPISKELIJOIDEN ELINKUSTANNUKSIA JA OPINTOJEN RAHOITUSTA KÄSITTELEVÄ AIEMPI TUTKIMUS

Opintotukea, opiskelijoiden toimeentuloa ja opiskelun rahoittamista samoin kuin opintotukilainsäädännön muutosten vaikutusta opiskelijoiden elämään on tutkittu tasaisin välein opintotukijärjestelmän käyttöön ottamisesta lähtien. Johdannoksi alaluvussa 2.1 luodaan katsaus opintotukilainsäädännön historiaan ja muutoksiin vuosina 1972–2016. Sen jälkeen alaluvuissa 2.2 kerrotaan opiskelijoiden menoista, alaluvussa 2.3 opiskelijoiden käsityksiä opintotuen minimimääristä ja alaluvussa 2.4 yliopisto-opintojen keskeisiä rahoituslähteitä, Alaluvuissa 2.2–2.4 lähteiden käyttö on rajattu tutkimuksiin, jotka on julkaistu vuonna 2010 tai sen jälkeen.

2.1 Opintotukilainsäädännön tausta ja kehitys

Nykyisen opintotukijärjestelmän perustana on *Opintotukilaki* 28/1972, joka sittemmin kumottiin *Opintotukilailla* 65/1994. Uusitalon mukaan *Opintotukilakia* 65/1994 on sen säätämisen jälkeen korjattu useaan otteeseen. *FINLEX*-tietokannassa on yhteensä 60 muutosta alkuperäiseen lakitekstiin. Opintorahan suuruus, opintotuen maksimikesto, opintotuen tulorajat, opiskelijoiden asumislisä ja opintolainan takaisinmaksuehdot ovat ensisijaisesti olleet kehittämisen kohteina. (Uusitalo 2016: 16)

Opintotukilainsäädännön keskeisistä muutoksista ja täydennyksistä voidaan mainita, että korkeakouluopiskelijoiden opintotukea täydennettiin lisäämällä siihen *asumislisä* vuonna 1977 ja *ateriatuki* vuonna 1979. Muita tämän tutkielmaan teemaan liittyviä opintotukilainsäädännön muutoksia ovat vuonna 1983 toteutettu *korkoavustus*, 1987–2002 *aikuisopintoraha*, vuonna 2005 *opintolainavähennys* korkeakouluopiskelijoille sekä vuonna 2011 käyttöön otettu *kaksiportainen yliopistotuki*, jossa opintotuki myönnetään erikseen alemman (kandidaatti) ja ylemmän (maisteri) korkeakoulututkinnon suorittamiseen. Viimeisimpänä voimassa olevan opintotukilain muutoksena on vuonna toteutettu 2014 *opintolainahyvitys*, jossa uusille korkeakouluopiskelijoille kohdistettavan opintorahan määrä on suurempi ja opintojen enimmäistukiaika puolestaan lyhyempi. Tuolloin opintolainan valtiontakauksen määrää korotettiin ja opintorahan määrä sidottiin kansaneläkeindeksiin. (*Laki* 1535/1992; 65/1994; 408/2005; ks. myös taulukko 1)

Tämän tutkimuksen suunnittelun käynnistyessä vuonna 2016 valtioneuvosto antoi eduskunnalle esityksen (*HE* 229/2016) laeiksi opintotukilain ja tuloverolain 127 d §:n muuttamisesta ja esityksen (*HE* 231/2016) laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta, joiden molempien vaikutuksia ennakoita opiskelijoiden käsitysten kautta tässä tutkimuksessa.

2.2 Korkeakouluopiskelijoiden menot

Yksin asuvan korkeakouluopiskelijan keskimääräiset nettotulot olivat 771 euroa kuukaudessa. Yliopisto-opiskelijoiden ansiotulo kuukaudessa oli keskimäärin 300 euroa, ja yliopisto-opiskelijoilla ansiotulon osuus kokonaistuloista oli yli kolmanneksen (Saarenmaa ym. 2010: 32) Vastaavia vertailukelpoisessa muodossa olevia tilastoja ei ole *Opiskelijatutkimuksessa* 2014.

Saarenmaan ja muiden (2010) tutkimuksen mukaan opiskelijoiden talouden suurin menoerä vuonna 2009 olivat asumiskustannukset, jotka olivat keskimäärin 400 euroa kuukaudessa. Kolmasosa (30 %) yliopisto-opiskelijoista piti opiskeluajalleen tarkoitettua rahoitusta riittämättömänä. Opiskelijatutkimus 2010:n mukaan opiskelijakulujen viisi keskeisintä menoerää olivat asuminen (47 %), ruoka (24 %), harrastukset, vapaa-aika, nautintoaineet ja juhliminen (8 %), vaatteet ja hygieniat (7 %) ja liikennevälineet ja matkustaminen (6 %). Eurooppalaisessa vertailussa suomalaisopiskelijoiden asumiskustannukset olivat tuolloin huippua. (Saarenmaa ym. 2010: 41, 67)

Potilan raportissa vuodelta 2014 selviää, että opiskelijoiden talouden kokonaismenot vaihtelivat selvästi heidän perheellisyyden, asumismuodon ja jonkin verran sukupuolen mukaan. Kaikkien

menoja ilmoittaneiden opiskelijoiden keskimääräiset menot olivat 890 euroa kuukaudessa, minkä lisäksi vanhemmat tai puoliso saattoivat maksaa joitakin kuluja tai hankintoja opiskelijan puolesta. Korkeakouluopiskelijoiden tuloista ja säästöistä suurin menoerä kuukaudessa olivat asumisen kulut (vuokra, lainanlyhennys, yhtiövastike, sähkö- ja vesimaksut ym.). Toiseksi suurin menoerä olivat ruokakulut ja kolmanneksi eniten rahaa kului velkojen maksuun. Perheettömien ja perheellisten opiskelijoiden menot jakautuivat samanlaisessa suhteessa menokohteittain. (Potila 2014: 28–29)

Potilan ja muiden (2017:50) mukaan vuonna 2016 korkeakouluopiskelijoiden viisi menoerää suuruusjärjestyksessä olivat 1) asuminen, 2) ruoka, 3) velat (ei asunovelat), 4) säännölliset elinkustannukset (vaatteet, hygienia, nautintoaineet jne.) ja 5) harrastus- ja vapaa-aika sekä yhtä suurena menoeränä myös matkustaminen (juna, bussi, autoilu). Yhteenveto Saarenmaan ja muiden (2010), Potilan (2014) ja Potilan ja muiden (2017) tuloksista osoittaa, että perusopiskelijoiden talouden menoerien suuruusjärjestys on pysynyt melko samanlaisina vuosien ajan. Käsillä olevan tutkimuksen vastaavia tuloksia tarkastellaan luvuissa 6.2.1 ja 6.2.2.

2.3 Opiskelijan toimeentulon vähimmäismäärä

Saarenmaan ja muiden tutkimuksesta ilmenee, että niiden opiskelijoiden osuus, jotka vuonna 2009 arvelivat selviävänsä opintorahan ja asumislisän enimmäismäärää vastaavalla tai sitä vähemmällä kuukaudessa oli noin 28 prosenttia. Tässä oli kuitenkin selviä eroja ikäryhmien välillä. Yli 70 prosenttia kaikista tutkimukseen osallistuneista kertoi että opintorahan ja asumislisän yhteenlaskettu enimmäismäärä ei yksinään riittänyt kattamaan elinkustannuksia. Kaikkien opiskelijoiden keskimääräinen pienin rahamäärä kuukaudessa oli 700 euroa. Jos opintorahan ja asumislisän päälle nosti opintolainaa, opiskelija voi yltää noin 800 euron tulotasoon kuukaudessa, joka oli opintotuen kuukausittainen enimmäismäärä. Kaikista *Opiskelijatutkimus 2010*:een vastanneista kaksi kolmesta ilmoitti, että he tulisivat toimeen opintotuen suuruisella rahamäärällä eli noin 800 eurolla kuukaudessa tai vähemmällä. Kolmasosa vastaajista tarvitsi yli 800 euroa kuukaudessa toimeentuloaan varten. (Saarenmaa ym. 2010: 43–45)

Opiskelijabarometri 2012:een vastaisi 1580 yliopisto-opiskelijaa. Heistä 40 prosenttia asui yksinään omassa taloudessaan. Puolison kanssa asui 32 prosenttia. 67 prosenttia yliopisto-opiskelijoista asui vuokralla suurimmaksi osaksi vapailta markkinoilta vuokratuissa asunnoissa. Saaren ja Kettusen raportin mukaan vajaat 20 prosenttia vastanneista ilmoitti, että pienin kuukausittainen rahamäärä, jolla he tulivat toimeen vuonna 2012, oli keskimäärin 500–700 euroa. Skaalan yläpäässä yli 2100

eurolla selvisi noin kymmenen prosenttia vastanneista. 18 prosenttia yliopisto-opiskelijoista ilmoitti, että heidän toimeentulonsa oli ollut hankalaa tai epävarmaa. (Saari & Kettunen 2013:55, 58) Luvuissa 6.2.3 ja 6.2.5 tarkastellaan tähän tutkimukseen osallistuneiden käsityksiä opintorahan riittävydestä.

2.4 Yliopisto-opintojen keskeiset rahoituslähteet

Saarenmaan, Saaren ja Virtasen *Opiskelijatutkimus 2010* -raportti käsittelee suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden toimeentuloa ja opiskeluun vaikuttavia tekijöitä. Verkkokyselytutkimukseen osallistui noin 4000 korkeakouluopiskelijaa. Raportti sisältää tuloksia opiskelijoiden asumisolosuhteista, taloudellisesta tilanteesta, ajankäytöstä sekä tietoa opintojen etenemiseen vaikuttavista tekijöistä, jotka ovat osana myös tässä tutkielmassa. Raportin mukaan yksin asuvan korkeakouluopiskelijan toimeentulolähteistä yli puolet koostui opintorahasta ja asumislisästä, yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa keskimäärin 45 prosenttia. (Saarenmaa ym. 2010: 32).

Ansiotyöstä saatujen tulojen osuus oli noin neljännes korkeakouluopiskelijan kokonaistuloista, kun taas vanhemmilla opiskelijoilla ansiotyön merkitys on suurempi. Noin 63 prosentilla yliopisto-opiskelijoista on säännöllinen tai epäsäännöllinen ansiotyö opintojensa rinnalla. Opiskelijoiden saama tuki omilta vanhemmiltaan oli 15 prosenttia. Tutkimukseen vastanneista korkeakouluopiskelijoista vain 15 prosenttia nosti opintolainaa kattaakseen kuukausittaiset menonsa. (Saarenmaa ym. 2010: 35) Yliopisto-opiskelijoiden ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden tulojen vertailun mukaan yliopisto-opiskelijoilla oli enemmän työstä ja lukukauden aikana saatuja ansiotuloja. Yliopisto-opiskelijoilla ansiotulon osuus kaikista tuloista oli yli kolmanneksen ja opintotuen opintorahan ja asumislisän osuus yliopisto-opiskelijoilla keskimäärin 45 prosenttia. (2010:32)

Potila raportoi *Opiskelijatutkimus 2014:n* tuloksia, joista käsillä olevan tutkielman kannalta keskeisiä ovat muutamien korkeakouluopiskelijoiden taustatiedot, taloudellista tilannetta ja ajankäyttöä sekä tiedot opintojen etenemiseen vaikuttavista tekijöistä. Tutkimukseen osallistui yhteensä 2013 yliopisto-opiskelijaa, joista taloustieteiden opiskelijoita oli 227 (11 %) ja kasvatustieteiden opiskelijoita 418 (20 %) ja loput (69 %) muiden alojen opiskelijoita. (Potila 2014: 11–13) Potilan (2014) raportissa viitataan monin paikoin *korkeakouluopiskelijoihin*. Osa yliopisto-

opiskelijoita koskevista tuloksista jää niin muodoin Saarenmaan ja muiden (2010) vastaavanlaisiin tuloksiin verrattuina erittelemättä. Luvussa 6.4.2 raportoidaan opintoja hidastavista tekijöistä.

3 YLIOPISTO-OPISKELIJOIDEN TOIMEENTULOLÄHTEET

Tässä luvussa tarkastellaan korkeakouluopiskelijoille suunnatun opintotuen taustaa siten, että alaluvussa 3.1 esitellään korkeakouluopintojen rahoitusta varten tarkoitetut keskeisimmät lakisääteiset tuet ja alaluvussa 3.2 muut opiskelijoiden tavallisimpia yksityisiä tulonlähteitä.

3.1 Korkeakouluopintojen rahoitusta varten tarkoitetut lakisääteiset tuet

Tässä alaluvussa esitellään lyhyesti opintotuki, jolla tarkoitetaan opintorahaa ja asumislisää sekä opintolainan valtioneuvoston takaus. Opiskelija hakee näitä tukia Kansaneläkelaitokselta ja pankilta. Tämän esityksen ulkopuolelle jäävät opintotukien ja opintolainojen euromäärät ja ehdot, koska ne vaihtelevat tuen ja pankkilainan ottajan elämäntilanteen ja opintojen edistymisen mukaan. Samoin aikuisopiskelutuki ja sosiaaliavustusten piiriin kuuluvat toimeentulotuki ja yleinen asumistuki jäävät tarkastelun ulkopuolelle.

3.1.1 Korkeakouluopiskelijan opintotuki

Opintotukilain (65/1994) ja *Opintotukiasetuksen* (260/1994) tarkoittama *opintoraha*, *asumislisä* ja *opintolainan valtioneuvoston takaus* voidaan myöntää opiskelijalle, joka suorittaa alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon tähtääviä opintoja tai opiskelee tieteellistä, taiteellista tai ammatillista jatkotutkintoa varten. (*Opintotukilaki* 65/1994: 4 §:n 2.mom. 1. kohta) Opintorahan määrään vaikuttaa ensimmäisten korkeakoulu-opintojen aloittamisajankohta siten, että opintoraha on suurempi, jos ensimmäiset korkeakouluopinnot on aloitettu 1.8.2014 tai sen jälkeen. Opiskelija voi saada opintotukeen kuuluvaa asumislisää, jos hän asuu vuokra- tai asumisoikeusasunnossa. Asumislisää myönnetään vain opiskelukuukausilta ja vain sellaiseen asuntoon, josta käsin voi suorittaa opintoja. Asumislisän saamisen esteet samoin opintotuen myöntämisen esteet on selostettu Kelan kotisivulla. Opintotuen saajan omat tulot vaikuttavat aina siihen, kuinka monelta kuukaudelta vuodessa hän voi nostaa opintotukea. Jos vuositulot ylittävät vuositulorajan, osa opintotuesta on palautettava. (*Opintotuki 2016* [www])

3.1.2. Valtion takaama opintolaina

Opintojen rahoittaminen pankkilainalla, johon sisältyy valtioneuvoston takaus, on mahdollista opiskelijalle, joka saa opintotukilain mukaista opintorahaa tai aikuiskoulutustuesta annetun lain (1276/2000) mukaista aikuiskoulutustukea. Opintolainan valtioneuvoston takaus myönnetään opiskelijalle, joka saa tämän lain mukaista opintorahaa tai aikuiskoulutustuesta annetun lain mukaista aikuiskoulutustukea. Valtioneuvoston takaus myönnetään myös 18 vuotta täyttäneelle opiskelijalle, jolla ei kuitenkaan vanhempiensa tulojen vuoksi ole oikeutta saada opintorahaa. (*Opintotukilaki* 65/1994: 15 §: 1. mom., ja 2. mom. kohta 1)

Opiskelijatutkimus 2010:n mukaan opintolaina ei ollut erityisen suosittu opintojen rahoitusmuotona. Kaikista tutkimukseen vastanneista korkeakouluopiskelijoista 15 prosenttia ilmoitti nostaneensa opintolainaa kuukausittain lukuvuoden aikana. (Saarenmaa ym. 2010: 34) Kansaneläkelaitoksen yksittäisistä opintoetuustilastoista tarkastamiensa tietojen mukaan lukuvuosina 2008–2015 sellaisten ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden yliopisto-opiskelijoiden määrä, joilla oli opintolainaa opintojen päättyessä, kasvoi tasaiseen tahtiin. Vuonna 2008 opintolainaa oli 36,4 prosentilla ja vuonna 2015 47,0 prosentilla yliopiston ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista. (*Kelan opintoetuustilasto* 2010/11:84; 2011/12:74; 2013/14:74; 2013/14:76; 2014/15:78; 2015/16:78 [www]) On kuitenkin huomattava, että suurin osa korkeakouluopiskelijoista ei nostanut lainkaan opintolainaa, joten opintolaina ei erottunut tilastoissa merkittävänä jatkuvana toimeentulon lähteenä kaikille opiskelijoille, kun tarkasteltiin heidän mediaanitulojaan. (Saarenmaa ym. 2010:34)

3.2 Muut opintojen rahoitusmuodot

Lakisääteisten opintotukimuotojen lisäksi yliopisto-opiskelijat rahoittavat opintojaan myös muilla tavoin. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiön (*Otus*) raportissa 40/2013 kerrotaan laajemmin, miten opiskelijoiden tulot muodostuvat. Sen mukaan korkeakouluopiskelijoiden tuloja kuvaa käsite *monituloisuus*, jossa opiskelijoilla oli samanaikaisesti rahoituslähteinä opintotuki, palkkatulot ja vanhempien antama rahallinen tuki. *Otuksen* tutkimuksessa pienituloisimpien opiskelijaryhmien joukkoon luettiin yksin opiskelija-asunnossa elävät, vanhempien tai tuttavien asunnossa asuvat, ja suurituloisimpiin kuuluivat lapsiperheet ja työssäkäyvän puolison kanssa asuvat opiskelijat. (Mikkonen, Lavikainen & Saari 2013: 19)

Potila (2014: 31–33) selostaa *korkeakouluopiskelijoiden toimeentuloa ja menoja*, joissa ovat yhdistettyinä yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoita koskevat tiedot, kuten edellä todettiin. Tästä syystä pelkästään *yliopisto-opiskelijoiden toimeentuloa ja menoja* koskevia tietoja ei ole saatavissa *Opiskelijatutkimus 2014*:stä. Korkeakouluopiskelijoita koskevista tuloksista voidaan kuitenkin mainita, että aikuisopiskelijoiden ansiotyössä käynti oli yleistä. Korkeakouluopiskelijoista 39 prosenttia sai taloudellista tukea vanhemmilta tai puolisolta. Opiskelijoista 32 prosentilla oli muita toimeentulon lähteitä kuten opintolaina, toimeentulotuki tai lapsilisät.

Uusimman *EUROSTUDENT VI* -tutkimuksen (Potila ym. 2017) mukaan 45 prosenttia korkeakouluopiskelijoista oli saanut taloudellista tukea vanhemmilta tai puolisolta, keskimäärin 200 euroa kuukaudessa (mediaani). Opiskelijoista 38 prosentilla oli muita toimeentulon lähteitä kuten opintolaina, yleinen asumistuki, toimeentulotuki tai lapsilisät. Keskimääräinen rahasumma, joka kuukausittain kertyi muista rahoituslähteistä oli yhteensä noin 400 euroa. (Potila ym. 2017: 46) Opintojen muihin rahoitusmuotoihin kuuluvaa opiskelijoiden työssäkäyntiä koskevaa tutkimustietoa käsitellään laajemmin alaluvussa 4.3.

4 YLIOPISTO-OPINTOJEN ETENEMINEN JA NIIHIN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT

Viimeisten 30 vuoden aikana on ollut havaittavissa muutoksia opiskelijoiden suhtautumisessa yliopisto-opiskeluun. Saukkonen (2005) selostaa yliopisto-opiskelun muutoksia 1980-luvulta 2000-luvulle. Hänen artikkelissaan mainittujen tutkimuslähteiden (Aittola 1992; Ylijoki 1998; Kallio 2002 ja Saikkonen 2003) mukaan opiskelijat ovat muuttuneet 1980-luvun opiskelijoista, jotka suhtautuivat tietoon ja tieteeseen itseisarvona. 1990-luvun alkupuolella opiskeluaika ei enää ollut selkeä elämänvaihe, vaan opiskelu vuorotteli työssäkäynnin kanssa. Työssä käynti ja vapaa-ajan harrastukset alkoivat muuttua yliopistoa tärkeämmiksi. 1990-luvun loppupuolella opintojen välineellisyys ja opiskelun tehokkuus saivat enemmän painoa. Osalle opiskelijoista yliopisto näyttäisi olevan (nykyään) oppilaitos, jossa opinnot päättyvät tutkintotodistuksen saamiseen ja jota seuraa työelämä. Opiskelun itseisarvo vähenee opintojen tehostamisen myötä. (Saukkonen 2005: 47; ks. myös Aittola 1992: 41–42) Edellä mainitun perusteella tässä pääluvussa tarkastellaan myös aiempaa tutkimustietoa pää- ja sivutoimista opiskelusta, opiskelijoiden työssä käymisestä ja sen syistä. Opintojen statuksen ja työssäkäynnin syy-seurausyhteydet voivat johtua yksin tai yhdessä yksilöiden henkilökohtaisista ja ulkoisista tekijöistä (Saari & Kettunen 2013: 60–69).

4.1 Opintojen eteneminen omia tavoitteita hitaammin

Yleisimpinä korkeakouluopintoja haittaavina tekijöinä olivat stressi, työssäkäynti ja opiskelijan elämäntilanteeseen liittyvät seikat. Tutkimustulosten mukaan työssäkäynti oli hidastanut erityisesti yliopisto-opiskelijoiden opintoja. (Saarenmaa ym. 2010: 67) Muutama vuosi myöhemmin ilmestyneessä Potilan raportissa todetaan, että korkeakouluopiskelijoilla merkittävimmät syyt hitaaseen etenemiseen olivat olleet työssäkäynti, oma asenne opintoja kohtaan tai opintojen vaativuus. (Potila 2014: 11–12) Holm tarkastelee korkeakouluopintojen viivästymistä *entisen opiskelijan* näkökulmasta ja mainitsee että eurooppalaisten korkeakoulujen keskimääräisiin opiskeluaikoihin verrattuina suomalaisen korkeakouluopiskelijan opiskeluajat ovat huomattavasti pidempiä. Hän mainitsee esimerkkeinä työskentelyn opintojen ohella ja perheenlisäyksen. Hän toteaa artikkelissaan myös, että opiskelijoiden ja korkeakoulujen välillä vallitsee eturistiriita. Korkeakouluille taloudellisin on sellainen opiskelija, joka suorittaa opintonsa nopeasti ja tehokkaasti ja mielellään kohtuullisin arvosanoin. (Holm 2011: 27)

Opiskelijatutkimus 2010 -aineistossa yliopisto-opiskelijoista 42 prosenttia ilmoitti opiskelleensa tavoitteitaan hitaammin. Niiltä, joiden opinnot olivat edenneet omia tavoitteita hitaammin, kysyttiin *kolmea* keskeisintä syytä opintojensa viivästymiseen. Kysymykseen olivat vastanneet vain ne opiskelijat, jotka arvioivat opiskelleensa omia tavoitteitaan hitaammin. Merkittävimpiä korkeakouluopiskelijoiden opintoja hidastavina syinä mainittiin työssäkäynti ja elämäntilanne tai erilaiset henkilökohtaiset syyt. Työssäkäynti oli hidastanut erityisesti yliopisto-opiskelijoiden opintoja. Yli puolet niistä yliopisto-opiskelijoista, jotka olivat edenneet opinnoissaan omia tavoitteitaan hitaammin, syynä opintojen hitaaseen edistymiseen oli ollut työssäkäynti. Raportissa huomautetaan tosin, että yliopisto-opiskelijoissa oli ollut paljon niitä, joilla oli ollut heikko opiskelumotivaatio tai tunne siitä, että he opiskelivat väärällä alalla. (Saarenmaa ym. 2010: 50)

Vajaa kolmannes (29 %) niistä opiskelijoista, joiden opinnot olivat edenneet omia tavoitteita hitaammin, katsoi syyksi puutteellisen opintojen ohjauksen. Muita syitä olivat olleet muun muassa opiskelumateriaalien tai -välineiden heikko saatavuus, aikaa vievä harrastus ja aktiivisuus opiskelijajärjestössä tai vastaavassa. Oppilaitoksesta johtuvia syitä olivat muiden muassa se että kursseilla ei ollut tilaa, lukujärjestys oli liian löysä ja tenttimismahdollisuus oli vain kerran kuussa. Opinnäytetyön käynnistäminen ja sen laatiminen tuottivat useille vastaajille ongelmia. Kuudella prosentilla yliopisto-opiskelijoista opintojen hidas eteneminen oli johtunut sairaudesta, joista yli

puolella (54 %) opiskeluun ja oppimiseen viittaavia oireita stressiä opintojen edistymisestä (34 %), keskittymisvaikeuksia ja/tai jännittämistä (21 %), psyykkinen oireilu (13 %), muita sosiaalisia vaikeuksia (9 %) sekä oppimisvaikeuksia ja muita opiskelukykyä heikentäviä tekijöitä (3 %). Edellä mainittujen syiden lisäksi vastauksissa oli mainittu asevelvollisuuden suorittamisen, vaihto-oppilasvuoden ja lapsen saamisen tai hoitamisen. Hidasta etenemistä oli pidetty osin vapaana valintana, joka hyviksi puoliksi oli katsottu mahdollisuus perusteellisempaan oppimisen ja kiireettömään, stressittömään olemiseen. (Saarenmaan ym. 2010: 51)

Potilan ja muiden mukaan ylempää korkeakoulututkintoa yliopistossa suorittavista 35 prosenttia piti suurimpana opintoja hidastavana tekijänä toimeentulon järjestämistä, ja kaikista korkeakouluopiskelijoista 23 prosenttia mainitsi oman asenteen tai motivaation opintoja kohtaan valmistumista hidastavana tekijänä. Edellisen lisäksi 21 prosenttia opiskelijoista katsoi, että opintojen vaativuus hidasti opintojen etenemistä. (Potila ym. 2017: 37)

4.2 Pää- ja sivutoiminen opiskelu

Suomessa ei ole virallista määritelmää *päätoimisesti* ja *sivutoimisesti* opiskelevalle opiskelijalle. Opintojen päätoimisuus ja sivutoimisuus liittyvät opiskelijan elämässä erilaisten tukien hakemis- ja myöntämisperusteisiin. Tässä tutkimuksessa käytetään yliopisto-opintojen statuksen kriteereinä *TE-palvelujen* (julkisten työ- ja elinkeinopalvelujen) määritelmiä, joiden mukaan päätoimisten opintojen tavoitteena on suorittaa alempi tai ylempi korkeakoulututkinto yliopistossa. Edellä mainittujen lisäksi päätoimiseksi luetaan myös opinnot, jotka opintosuunnitelman mukaan ovat laajuudeltaan vähintään viisi opintopistettä tai laajuudeltaan kolme opintopistettä. Samoin päätoimiseksi luetaan ne opinnot, jotka tuottavat opiskelukuukaudessa 4,5 osaamispistettä tai jos opintojen laajuus on vähintään 25 tuntia viikossa, mikäli laajuutta ei ole muuten määritelty. Edellä mainitun tyyppiset opinnot ovat sivutoimisia, silloin kun ne eivät vastaaville päätoimisille opinnoille asetettuja kriteereitä. Tämän lisäksi päätoimiset opinnot voidaan katsoa *TE-palvelujen* mukaan sivutoimiseksi, jos opiskelija on opintojensa aikana käynyt työssä vakiintuneesti tai työllistynyt yrittäjänä. (*TE-palvelut* 2017 [www])

Saarenmaan ja muiden raportissa vuodelta 2010 yliopisto-opiskelijoista 22 prosenttia mielsi itsensä sivutoimiseksi opiskelijaksi ja 78 prosenttia päätoimiksi. Aiemmassa tutkimuksessa (*EUROSTUDENT III, Synopsis of Indicators* 2006: 10 [www]) on ilmennyt, että Suomessa opiskellaan useammin sivutoimisesti kuin monissa Euroopan maissa. Saarenmaan ja muiden

mukaan sivutoimisen opiskelun yleisenä rajana pidetään 20 tunnin opintoja tai vähemmän viikossa, mutta heidän kyselytutkimuksessaan kukin vastaaja sai itse arvioida omien opintojensa statuksen. (Saarenmaa ym. 2010: 45, 67)

Potilan raportissa 82 prosenttia yliopisto-opiskelijoista mielsi itsensä päätoimisiksi opiskelijoiksi. Lisäksi etäopiskelijoiden ja sivutoimisten opiskelijoiden määrien vertailu vuodelta 2014 osoittaa, että Oulun yliopistossa 10 prosenttia ja Lapin yliopistossa 16 prosenttia opiskelijoista opiskeli etäopiskelijoina. Oulun yliopistossa opiskeli sivutoimisesti 13 prosenttia ja Lapin yliopistossa 29 prosenttia opiskelijoista. Valtakunnallisessa vertailussa sivutoimisia opiskelijoita oli eniten Lapin yliopistossa (29 %), ja eniten etäopiskelijoita oli Itä-Suomen yliopistossa (20 %). (Potila 2014: 20, 48)

Potilan ja muiden (2017: 35) *Eurostudent VI* -tutkimuksen mukaan 87 prosenttia yliopisto-opiskelijoista oli päätoimisia vuonna 2016. Samassa tutkimuksessa kerrotaan, että päätoimisista opiskelijoista 20 prosenttia kävi säännöllisesti ansiotyössä ja 25 prosenttia silloin tällöin.

4.3 Opiskelijoiden työssäkäynti ja sen syyt

Tutkimuksissa, jotka koskevat korkeakouluopiskelijoiden toimeentuloa ja elämistä (esim. Liimatainen ym. 2011; Saari & Kettunen 2013; Mikkonen ym. 2013), todetaan, että työssäkäynti vaikuttaa opintojen etenemiseen, vaikka työssäkäynnin syiden syvällisempi kartoittaminen on kuitenkin jäänyt niissä vähemmälle huomiolle.

Opiskelijoiden työssäkäyntiä on selitetty muun muassa Newtonin (2000) tekemässä yhdysvaltalaisopiskelijoita käsittelevässä tutkimuksessa siten, että yhteiskunta on muuttunut ja kulttuurit ovat kehittyneet yksilöiden mahdollisia elämänvalintoja ja sosiaalisesti hyväksyttäviä elämäntapoja on tullut lisää. Mainittujen muutosten myötä yhdysvaltalaisten opiskelijoiden ahdistus ja paineet olivat lisääntyneet. Nykyisen elämäntyylin ja kulutustason ylläpitämiseksi yhä useammat opiskelijat joutuvat käymään työssä opintojen ohessa. (Saukkonen 2005: 48–49)

Potilan raportin mukaan päätoimisista opiskelijoista puolet (48 %) ja sivutoimisista 89 % kävi ansiotyössä. Kaikista työssäkäyvistä korkeakouluopiskelijoista 92 prosenttia kävi ansiotyössä rahoittaakseen elämisensä. Sen lisäksi prosenttia opiskelijoista ilmoitti käyvänsä töissä parantaakseen samalla elintasoaan. Suomalaisista niin sanotuista perusopiskelijoista prosenttia kävi töissä myös

saadakseen työkokemusta. Samoin 65 prosenttia aikuisopiskelijoista mainitsi työkokemuksen hankkimisen yhdeksi syyksi työssä käymiselleen. (Potila 2014: 27)

Rönnqvist ja Kanervo ovat tutkineet, miksi opiskelijat käyvät töissä. Kohderyhmänään heillä olivat TEK:in (diplomi-insinöörien, arkkitehtien, tietojenkäsittelytieteiden ja luonnontieteellisen yliopistotutkinnon suorittaneiden sekä suorittavien etu- ja palvelujärjestön) opiskelijajäsenet. Kyselyyn vastasi 2808 opiskelijajäsentä ja vastausprosentti oli 23. Tulosten mukaan työskentelyn syyksi mainittiin taloudelliset tekijät (76 %), oman osaamisen kehittäminen (65 %), uratavoitteiden edistäminen (61 %) ja opintojen edistäminen (25 %). Neljä viidestä TEK:in opiskelijatutkimukseen vastanneesta oli tehnyt kesätöitä ja puolet oli työskennellyt myös lukuvuoden aikana. (Rönnqvist & Kanervo 2016 [www])

Salminen raportoi opiskelijoiden työssäkäyntiä monelta eri kannalta osana vuoden 2014 opiskelijabarometria. Hän tarkastelee raportissaan muun muassa työssäkäynnin muotoja, työtehtäviä ja niiden vaatimustasoa samoin kuin opiskelijoiden työhön liittyviä arvostuksia ja tulevaisuuden odotuksia. Se, miksi yliopisto-opiskelijat käyvät työssä opintojensa aikana, ei sisälly hänen raporttiinsa. Yksittäisenä poimintona tutkimustuloksista voidaan mainita, että 10 prosenttia yliopisto-opiskelijoista katsoi voivansa soveltaa opintoihinsa paljon sitä, mitä he olivat oppineet työssään. (Salminen 2016: 68)

Työssäkäynnin syitä koskevat tulokset vuodelta 2016 puolestaan osoittavat opiskelijoiden ikäjakaumaan ankkuroituina, että 59 prosenttia yli 30-vuotiaista opiskelijoista käy ansiotyössä. Työssäkäynnin syynä oli 74 prosentilla kaikista opiskelijoista elämisen rahoittaminen, ja 68 opiskelijoista ilmoitti, että heillä ei olisi varaa opiskella ilman ansiotyötuloja. Työssäkäynnin syinä 53 prosentilla opiskelijoista työ liittyi hyvin tai melko läheisesti oman koulutusohjelman sisältöön ja 74 prosenttia opiskelijoista teki ansiotyötä saadakseen työkokemusta. (Potila ym. 2017: 45) Tutkimukseen vastanneiden työssäkäyntiä ja siihen liittyviä syitä selostetaan luvuissa 6.5.1.

5 YLIOPISTOJEN OHJAUS JA TUET PERUSOPINTOJA SUORITTAVILLE

Tässä pääluvussa esitellään sellaisia yliopistojen tukimuotoja, jotka on kohdistettu tukemaan perusopintoja ja joilla on suora tai epäsuora vaikutus yliopisto-opiskelijoiden toimeentuloon ja säästöihin esimerkiksi edistämällä tai nopeuttamalla valmistumista ja sitä kautta vähentämällä

opiskelumenoja. Alaluvussa 5.1. luodaan katsaus holistisen opiskelijakeskeisen ohjausmallin avulla yliopisto-opintojen ohjausjärjestelmään. Alaluvuissa 5.2–5.5 esitellään muita opintojen ohjaustapoja ja lopuksi alaluvussa 5.6 kerrotaan yliopistojen omista ja valtakunnallisista perustutkinto-opiskelijoille tarkoitetuista tutkimus- ja matka-apurahoista, joista yliopistot tiedottavat omilla verkkosivuillaan.

5.1 Katsaus yliopisto-opintojen ohjausjärjestelmään

Lairio ja Penttinen käsittelivät jo vuonna 2001 korkea-asteen ohjausta ja sen haasteita. Artikkelista selviää, että *ohjaus*-käsite on moniselitteinen ja monitulkintainen. Menemättä tässä yhteydessä syvemmin artikkelissa esiteltyihin ohjausnäkömyksiin seuraavassa esitetään Wattsin ja van Esbroeckin (1998) *holistisen ohjausmallin* periaate, jota Lairio ja Penttinen avaavat artikkelissaan ja joka antaa kokonaisvaltaisen kuvan opiskelijan ohjaukseen kuuluvista tahoista kuitenkin ottamatta kantaa niiden toimivuuteen. Holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli on kuvattu ympyrän kehinä, joiden keskipisteessä on opiskelija ja hänen henkilökohtainen opintosuunnitelmansa (HOPS). Ympyrän keskustassa olevaa opiskelijaa ja HOPSia ympäröi kolme kehää, jotka kuvaavat opinto-ohjaustahoja, Sisimmällä kehällä on ainelaitoksen opetushenkilökunta, keskimmäisellä kehällä ovat amanuenssi, opintoasianpäällikkö ja laitoksen/tiedekunnan muu ohjaushenkilöstö. Uloimmalla kehällä ovat opiskelijapalvelut, kv-palvelut, korkeakoulupoliittinen sihteeri, Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiö, sosiaalis sihteeri, tutkimus- ja työelämäpalvelut sekä tiedekunnan ulkopuolinen ohjaushenkilöstö. (Lairio & Penttinen 2005: 21–25)

Holm tarkastelee ja arvioi korkeakoulujen tarjoamaa opintojen ohjausta. Hän esittää *viisi* teesiä, jotka koskevat korkeakouluopetuksen ja -ohjauksen edistämistä. Ensimmäisenä teesinä on, että opiskelija saadaan opintojen alussa hahmottamaan esimerkiksi sivuainevalinnat ja niiden perusteella työllistyminen. Toisena teesinään Holm esittää, että korkeakoulujen pitää vaatia asioita opiskelijoilta, jotta Kansaeläkelaitos ei jää ainoaksi opiskelijan ohjaajaksi. Kolmas teesi koskee opiskelijoiden työelämäyhteyksien parantamista korkeakouluopintojen aikana. Neljäs teesi tähdentää opiskelijan lukujärjestyksen suunnittelua ja rakentamista ja viidentenä teesinään Holm nostaa esiin opinnäytetyön pro gradu -tutkielman ohjauksen, johon kuuluvat itse opinnäytetyön laadintaprosessin tukeminen ja opinnäytetyön muoto- ja sisältövaatimusten ohjaus sekä kommentointi. (Holm 2011: 28–30)

5.2 Yksilöllinen opinto-ohjaus

Yliopistojen omaopettaja-, opettajatutor- ja opinto-ohjaajatoiminnan tavoitteena on varmistaa, että opinnot käynnistyvät sujuvasti ja että opiskelijan opinnot etenevät. Omaopettaja tehtäviin kuuluu myös antaa tietoa muista opiskelijoille suunnatuista palveluista. Ohjaajat tarkistavat ja kommentoivat opiskelijoiden HOPSit viimeistään kolmen viikon kuluttua HOPSin saapumisesta ohjaajalle. Yksilötapaaminen ohjaajan kanssa sovitaan joko toisen tai kolmannen opintovuoden aikana. Keskustelussa huomioidaan tarvittaessa lopputyön aloittaminen/eteneminen. (*Oulun yliopisto. Omaopettaja* [www])

Eri yliopistojen ja yksittäisen yliopiston eri oppiaineiden välillä voi olla eroja omaopettajatoiminnan tai sitä vastaavan toiminnan käytänteissä samoin kuin opinto-ohjausta antavien henkilöiden nimikkeissä, mikä käy ilmi, kun verrataan eri yliopistojen vastaavia verkkosivuja (vrt. esim. *Jyväskylän yliopisto. Opinto-ohjausta ja -neuvontaa* [www]; *Turun yliopisto. Opintoneuvonta yhteiskunnallisessa tiedekunnassa* [www]).

5.3 Pienryhmäohjaus

Eri yliopistot kuvaavat pienryhmäohjausta opiskelijan toiminnasta ja pienryhmän sisällöstä käsin esimerkiksi seuraavasti. Opiskelija osallistuu pienryhmäohjaukseen ja tiedekuntien informaatiotilaisuuteen, joissa perehdytään HOPS-prosessiin ja tutustutaan omaopettajaan tai muuhun HOPS-ohjaajaan. (*Oulun yliopisto. Omaopettaja* [www]) Heti orientoivan jakson alussa uudet opiskelijat tutustuvat 8–10 hengen ryhmissä oman opiskelualan, tiedekunnan ja koko yliopiston käytäntöihin ja omaan opiskelukaupunkiinsa. Pienryhmiä vetävät opiskelijatutorit, jotka yliopisto on kouluttanut tehtävänsä. Pienryhmäohjaus on osa yliopiston virallista opinto-ohjausta. (*Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta 2016* [www]; *Oulun yliopisto. Pienryhmäohjaus* [www])

5.4 Opiskelu- ja uraohjaus

Opiskeluohjauksella tarkoitetaan opintoihin liittyvää tukea, kun kyseessä on opintojen suunnittelu ja aikataulutusta tai opintoalan vaihtaminen. Opiskeluohjauksen piiriin kuuluvat myös jumiutuneiden opintojen tai lopputyön eteenpäin vieminen. Esimerkkinä voidaan mainita monialaiset

opinnäytetyöryhmät, Vuodessa valmiiksi – osaajana työelämään -ryhmä ja Tartu opintoihin -ryhmä (*Oulun yliopisto. Opiskelu- ja uraohjaus* [www]; *Oulun yliopisto. Opiskelua tukevat ryhmät* [www]) Uraohjaus on ohjattavan ja uraohjaajan välinen ohjattavan uran ja työelämän suunnitteluun liittyvä yhteistyöprosessi. (*Helsingin yliopisto. Uraohjaus* [www]) Uraohjauksen merkitys korostuu toisena ja kolmantena vuonna. Opiskelijoilla on yleensä mahdollisuus saada uraohjausta sekä omalta oppiaineelta että yliopiston koulutuspalveluista. (Holm 2011:29)

5.5 Opiskelua tukevat ryhmät

Useissa yliopisto-opintojen etenemistä käsittelevissä tutkimuksissa korostuu se, että opiskelijan päästyä syventävien opintojen vaiheeseen opinnäytetyön tekeminen sujuu eri tavoin eri opiskelijoilla. Tässä alaluvussa kerrotaan lyhyesti, mitä tukimuotoja yliopistoilla on opinnäytetyön laatimisprosessin tukemiseksi ja miten yliopistot ovat niissä onnistuneet.

Korhonen on tutkinut kasvatustieteen alan tieteenalaohjelmasta valmistuneiden opiskelijoiden oppimiskokemuksia ja esittänyt niiden pohjalta yliopisto-ohjauksen kehittämishaasteita muun muassa opinnäytetöiden ohjaukseen liittyen. Korhonen toteaa, että tutkielman tekoprosessi oli ollut opiskelijoiden mielestä hyödyllinen ja opettavainen sikäli, että prosessin aikana monet aikaisemmin irrallisina olleet asiat olivat kiteytyneet kokonaisuuksiksi ja yhteydet käytäntöön olivat selkiytyneet. (Korhonen 2005:67) Korhonen mainitsee myös opinnäytetyön laadintaan liittyvistä seikoista, joihin kaivataan parannusta. Metodiopintojen kytkeä opinnäytetyön tekemiseen ja rekrytointi oppiaineen mahdollisiin tutkimushankkeisiin sekä teorian ja käytännön välisten ristiriitojen poistaminen edistäisivät hänen mukaansa opiskelijan oman osaamisen paikantamista. (Korhonen 2005: 72–73) Luvussa 6.6.1 esitetään tulokset tutkimukseen vastanneille tarkoitettujen opinto-ohjauspalvelujen ja muiden tukipalvelujen käytöstä.

5.6 Yliopistojen omat ja valtakunnalliset tutkimus- ja matka-apurahat

Yliopistoilla on omia korkeakoulukohtaisia ja valtakunnallisesti haettavia apurahoja. Tässä asiassa nimikkorahastojen lukumäärä on suhteessa yliopiston ikään ja opiskelijamäärään. Helsingin yliopistolla on eniten perustutkinto-opiskelijoille tarkoitettuja apurahoja, jotka esitellään liitteessä 3 (*Helsingin yliopiston rahastot 2016*. [www]). Yliopistot ilmoittavat opiskelijoille tarkoitetuilla nettisivuillaan ulkopuolisten rahastojen hakuajoista ja kohderyhmistä. Perustutkinto-opiskelijoille tarkoitetuista matka-apurahoista ja harjoitteluapurahoista tiedotetaan usein myös opinto-ohjauksen

yhteydessä. Oulun yliopiston tutkimussäätiöllä on 25 nimikkorahastoa, joista noin kymmenen myöntää apurahoja perustutkinto-opiskelijoille (*Oulun yliopiston tutkimussäätiö* [www]). Lapin yliopistossa on käytössä niin kutsutut *harjoitteluvoucherit*, joista opiskelijat saavat tietoja tiedekuntiansa kotisivuilta. Voucher on tuki, joka maksetaan työnantajalle harjoittelijan palkkakustannuksia varten. Voucherin hakijana on opiskelija, mutta tuki maksetaan suoraan työnantajalle. (*Lapin yliopisto. Voucherit*. [www])

5.7 Aikaisempien opintojen tunnistaminen ja tunnustaminen

Aarnio toteaa, että ensi alkuun viattomalta ja sallivalta vaikuttanut AHOT-menettely on saanut osakseen kritiikkiä, koska AHOT on tarkoittanut järjestelmällistä muutosta opetussuunnitelmissa, koska opetussisältöjen kuvauksista on siirrytty opetustavoitteiden kautta osaamistavoitteiden luonnehdintaan. (Aarnio 2014: 41–42) AHOT-menettelyssä osaamisen tunnistaminen lyhentää opiskelu-aikoja ja auttaa opiskelijoita siirtymään uusiin positioihin koulutuksessa ja työelämässä (*Tunnista osaaminen* 2013: 4 [www])

Yliopistojen AHOT-verkkotapaamisen 2014 muistiossa todetaan että erityisesti yliopistoissa ei koettu olevan mitään valtavaa ryntäystä työssä hankitun osaamisen tunnistamiseksi, koska iso osa yliopisto-opinnoista on teoriaa, menetelmiä jne., joita pysty juuri muualla oppimaan. Menemättä hyväksilukemisen arviointiperiaatteisiin, voidaan esimerkkinä mainita Lapin yliopiston AHOT-käytänteistä seuraavaa. Kaikki osaamiskuvaukset on kirjoitettu ykköstasolle, johon peilataan kaikki AHOT-hakemukset, ja hyväksiluetusta suorituksesta annetaan vain joko hyväksytty tai hylätty merkintä. Hyväksiluettavissa suorituksissa näyttö on pakollinen vain erityistapauksissa, kuten kieliopinnoissa. Yliopistotasoisilla opinnoilla voi korvata opintoja, mutta jos opinnot eivät vastaa toisiaan käytetään sisällyttämistä. (*AHOT-verkko-tapaaminen 26.5.2014 / Muistio:2 ja 4–6*) *EUROSTUDENT VI* -tutkimuksen tuloksissa raportoidaan aiemmin tai muualla hankitun osaamisen hyväksilukemisesta. Lähes kolmannes (31 %) korkeakouluopiskelijoista oli hakenut aiemmin tai muualla hankitun osaamisensa tunnustamista korkeakoulussa. Runsaat puolet (57 %) hakeneista oli saanut hyväksiluetuksi kaiken tai lähes kaiken hakemastaan ja yhteensä 83 prosenttia hakeneista vähintään puolet hakemastaan. 29 prosenttia yliopisto-opiskelijoista oli hyödyntänyt AHOT-menettelyä. (Potila ym. 2017:32–33)

6 TUTKIMUSAINEISTOJEN ANALYYSI JA TULOSTEN TARKASTELU

Tutkimuksen tulokset raportoidaan tässä pääluvussa käyttämällä taulukossa 2 olevan keskimmäisen sarakkeen mukaista asiajärjestystä. Tutkimusaineisto koostuu kahdesta opiskelijaryhmästä: taloustieteiden ja kasvatustieteiden opiskelijoista. Kummankin opiskelijaryhmän tulokset esitetään kussakin alaluvussa *itsenäisinä* ryhminä, joita verrataan toisiinsa, ja lopuksi *yhdistettyinä* tuloksina, joita mahdollisuuksien mukaan verrataan aikaisempiin kyseisiä teemoja käsitteleviin tutkimustuloksiin. Tutkimustulosten aineistoesimerkeissä on juokseva numerointi. Tähän päädyttiin siitä syystä, että tutkimusaineiston keruulomakkeessa oli useita avokysymyksiä ja monivalintakysymyksiä, joita saattoi kommentoida. Avovastauksista saatiin useita ja odottamattomia vastauksia, mikä lisäsi vastausten sisältöluokkien tarvetta ja siten myös esimerkkien määrää. Numeroimattomat esimerkit olivat vaikeuttaneet raportointia. Esimerkkien perässä sulkeissa ilmoitetaan oppilaitos ja oppiaine (OY = Oulun yliopiston kauppakorkeakoulun taloustieteiden opiskelija, LY = Lapin yliopiston kasvatustieteiden opiskelija) ja vastaajan sukupuoli (m = mies, n = nainen).

6.1 Vastaajien taustatiedot

Pääaine, sukupuoli ja ikä

Tutkimukseen osallistuneita on yhteensä 122, joista 75 on Oulun yliopiston kauppakorkeakoulun opiskelijoita (jatkossa taloustieteilijät) ja 47 Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opiskelijoita (jatkossa kasvatustieteilijät). Yhdistettyinä kohderyhmien sukupuolijakauma on tasainen: naisia on 62 (51 %) ja miehiä 60 (49 %). Taulukossa 3 esitetään tutkimukseen osallistuneiden opiskelijoiden ikä- ja sukupuolijakauma pääaineittain ja molempien kohdejoukkojen yhdistetyt tiedot samoista asioista.

Pääainekohtaisen sukupuolijakauman tarkastelu osoittaa, että taloustieteen opiskelijoista kolmasosa (31 %) on naisia ja kaksi kolmasosaa (69 %) miehiä ja kasvatustieteiden opiskelijoista neljä viidesosaa (83 %) naisia ja vajaa viidesosa (17 %) miehiä. Taloustieteilijöiden ja kasvatustieteilijöiden ikäryhmävertailu osoittaa, että suurin osa molemmissa ryhmissä oli alle 26-vuotiaita.

TAULUKKO 3. Tutkimukseen osallistuneiden pääaine, sukupuoli ja ikä

Sukupuoli ja ikä	Taloustieteilijät	Kasvatustieteilijät	Kaikki opiskelijat
Naiset 18–25 v.	21 (29 %)	30 (64 %)	51 (42 %)
Miehet 18–25 v.	49 (65 %)	6 (13 %)	55 (45 %)
Naiset 26–30 v.	2 (2 %)	6 (13 %)	8 (7 %)
Miehet 26–30 v.	3 (4 %)	2 (4 %)	5 (4 %)
Naiset 36 v. –	0 (0 %)	3 (6 %)	3 (2 %)
Yhteensä	75 (100 %)	47 (100 %)	122 (100 %)

Opintojen aloitusvuosi

Alaluvussa 1.2 mainitaan, että tämän tutkimuksen kohderyhmäksi pyrittiin saamaan opiskelijoita, jotka ovat aloittaneet opintonsa viimeistään vuonna 2016, opiskelevat päätoimisesti ja jotka siten ovat selvillä voimassa olevasta opintotukijärjestelmän perusasioista ja kuuluvat potentiaalisesti Kelan opintojen edistymisen seurannan piiriin, mikäli he ovat rahoittaneet opintojaan lakisääteisillä opintotuilla.

TAULUKKO 4. Vastaajien opintojen aloitusvuosi

Opintojen aloitusvuosi	Taloustieteilijät	Kasvatustieteilijät	Kaikki opiskelijat
2009–2013	1 (1 %)	2 (4 %)	3 (2 %)
2014	4 (5 %)	9 (19 %)	13 (11 %)
2015	66 (89 %)	36 (77 %)	102 (84 %)
2016	4 (5 %)	0 (0 %)	4 (3 %)
Yhteensä	75 (100 %)	47 (100 %)	122 (100 %)

Taulukosta 4 nähdään, että kaikki opiskelijat ovat aloittaneet opintonsa viimeistään vuonna 2016 ja että yli 90 prosenttia heistä vuonna 2015 tai ennen sitä. Opintojen aloittamisvuoden ja opintojen rahoittamisen suhdetta tarkastellaan myöhemmin alaluvussa 6.3.

Opintojen status

Opintojen pää- ja sivutoimisuus voidaan määritellä eri tavoin käyttämällä lähtökohtana opintotuen myöntämisessä käytettäviä opintopisteiden määriä tai työvoimaviranomaisen työtuntimääriä. Tässä tutkimuksessa kaikki opiskelijat ilmoittivat olevansa päätoimisia opiskelijoita. Opintojen statuksen määrittely perustui vastaajien omaan arvioon samalla tavoin kuin Saarenmaan ja muiden (2010: 45, 67) opiskelijatutkimuksessa.

Opiskelijoiden vanhempien koulutustausta

Opiskelijatutkimuksissa 2010 ja 2012 ja Opiskelijabarometreissa 2012 ja 2014 on kartoitettu monien muiden asioiden lisäksi myös opiskelijoiden perhetaustaa muun muassa vanhempien koulutustason osalta. Käsillä olevassa tutkielmassa kartoitettiin vapaaehtoisesti vastattavalla kysymyksellä, onko vastaajien jommallakummalla vanhemmalla jokin vähintään maisterin tutkintoa vastaava korkeakoulututkinto (vrt. Saarenmaa ym. 2012; Saari & Kettunen 2012; Potila 2014; Villa 2016).

TAULUKKO 5. Vastaajien vanhempien koulutustausta

Jommallakummalla vanhemmalla maisteritasoinen yliopistotutkinto	Taloustieteilijät (n = 75)	Kasvatustieteilijät (n = 47)	Kaikki opiskelijat (n = 122)
Kyllä	33 (44 %)	14 (30 %)	47 (38 %)
Ei	37 (49 %)	30 (64 %)	67 (55 %)
Ei vastausta	5 (7 %)	3 (6 %)	8 (7 %)
Yhteensä	75 (100 %)	47 (100 %)	122 (100 %)

Taulukko 5 osoittaa, että tässä aineistossa taloustieteen opiskelijoiden vanhempien ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaminen tai sen puuttuminen jakautuu miltei puoleksi, kun taas

kasvatustieteilijöiden vanhemmista kolmasosalla oli ylempi korkeakoulututkinto. Molemmissa kohderyhmissä noin 6 prosenttia jätti ilmoittamatta vanhempiensa koulutustaustan.

6.2 Yliopisto-opiskelijoiden menot ja niiden rahoituslähteet

Tässä tutkielmassa kartoitettiin opiskelijoiden menoja opiskelijoiden omista lähtökohdista käsin antamatta valmiita menoeriä kuvaavia vaihtoehtoja, koska tarkoituksena ei ollut saada yksityiskohtaista tietoa menoista vaan ensisijaisesti opiskelijoiden kolmesta merkittävimmästä kuukausittaisesta menoerästä. Suurin osa vastaajista oli ilmoittanut kolme eriteltyä menoerää mutta mukana oli myös vastauksia, joissa oli vain kaksi menoerää. Useimmissa vastauksissa menoerä oli kuvattu yhdellä käsitteellä. Aika monissa vastauksissa oli käytetty käsitteitä *muut (pakolliset) maksut/menot/kulut/laskut*, joita oli lueteltu sulkeissa.

6.2.1 Opiskelijoiden kuukausittaiset pakolliset menot

Taulukkoon 6 on koottu opiskelijoiden keskeisimmät menot. Taulukossa ilmoitetut prosenttiluvut on laskettu mainintojen määristä, koska kaikki vastaajat eivät olleet ilmoittaneet pyydettyä kolmea menoerää. Vastausten analysoinnissa lähtökohtana olivat odotukset samankaltaisista tuloksista, joita esittävät aikaisemmissa muun muassa opiskelijoiden toimeentuloa käsittelevissä tutkimuksissaan Saarenmaa (2010), Mikkonen ja muut (2013) sekä Potila (2014).

TAULUKKO 6. Kuukausittaiset menoerät mainintojen lukumäärinä ja prosentteina

Menoerä ↓	Taloustieteilijöiden (n = 75) maininnat	Kasvatustieteilijöiden (n = 46)* maininnat	Kaikkien opiskelijoiden (n = 121) maininnat
Ruoka, elintarvikkeet	71 (95 %)	45 (98 %)	116 (97 %)
Vuokra, asuminen	62 (83 %)	37 (80 %)	99 (82 %)
Matkat, liikkuminen	31 (41 %)	20 (43 %)	51 (42 %)
Harrastus, vapaa-aika	32 (43 %)	9 (20 %)	41 (34 %)
Muut pakolliset menot	17 (23 %)	16 (35 %)	33 (27 %)
Muut maksut ja kulut	18 (24 %)	17 (37 %)	35 (29 %)

*) Yhden opiskelijan vastaus puuttuu

Taulukon 6 sarakkeissa olevat luvut osoittavat mainintojen määrät, joiden jäljessä olevat prosenttiluku on laskettu kyseisen kohderyhmän opiskelijamäärästä. Vastausten analyysin perusteella taulukossa 6 ilmoitetut neljä ylimmäistä menoerää (ruoka, asuminen, matkustaminen ja harrastukset/vapaa-aika) muodostivat suurimmat menoerät kuukausittain. Taulukon alimmaiselle riville ”Muut maksut ja kulut” on yhdistetty muita yksittäisiä mainintoja menoista. Tällaisia menoja olivat aakkosjärjestyksessä lueteltuina muun muassa korot, lyhennykset, lääkkeet, netti, opiskelumateriaalit, puhelinlaskut, sähkölaskut, vaatteet, vakuutukset ja vesimaksut. Taulukossa 6 mainittuihin menoihin käytettäviä rahasummia ei kysytty.

Kohderyhmien vertailusta nähdään, että taulukossa 6 mainitut menoerät ovat ruuan, asumisen ja matkustamisen osalta hyvin samansuuruiset. Sen sijaan taloustieteilijöillä menee keskimäärin puolet enemmän rahaa harrastuksiin ja vapaa-aikaan. Kuukausittaisia menoeriä koskevista vastauksista ei kuitenkaan voida taulukon 6 rivillä ”Muut pakolliset menot” tiedoista päätellä, ovatko jotkut vastaajat jättäneet erittelemättä esimerkiksi ruokaan, asumiseen, matkustamiseen liittyviä menoja ja ilmoittaneet niitä muina pakollisina menoina. Mainitut tutkimustulokset tukevat selkeästi aikaisempien vuosien opiskelijatutkimusten vastaavanlaisia tuloksia (vrt. Saarenmaa ym. 2010; Potila 2014).

6.2.2 Opintojen ja elämisen rahoitusmuodot

Yliopisto-opiskelijoilla on periaatteessa käytettävänään opintojensa rahoittamiseksi useita eri rahoituslähteitä, joista tavallisimpia ovat lakisääteiset opintotuet, yksityiset rahoituskeinot sekä näiden erilaiset yhdistelmät. Lakisääteisiin opintotukien saamiseen liittyy tiettyjä ansiotuloja ja opintosuorituksia koskevia määräyksiä, joista osa vaikuttaa myös yksityisen rahoituksen hankkimiseen ansiotyöllä opiskelun aikana. Opiskelijoiden opintojen rahoitusta tutkittiin monivalintakysymyksellä, joka antoi mahdollisuuden edellä mainittujen rahoituskeinojen sekä niiden yhdistelmien eli niin kutsutun monituloisuuden (ks. Mikkonen, Lavikainen & Saari 2013) kartoittamiseen. Taulukko 7 on laadittu sitä silmällä pitäen, että siinä esitetään kutakin viittä eri rahoituslähdetä koskevat maininnat erikseen molemmilta kohderyhmiltä sekä molempien ryhmien mainintojen yhteenlasketut määrät yliopisto-opintojen rahoituslähteistä.

TAULUKKO 7. Opiskelijoiden yksittäiset rahoituslähteet ja niiden prosenttiosuudet

Rahoituslähde	Taloustieteilijöiden (75) maininnat	Kasvatustieteilijöiden (47) maininnat	Kaikkien opiskelijoiden (122) maininnat
Opintotuki *	72 (96 %)	47 (100 %)	119 (97 %)
Opintolaina	53 (71 %)	21 (45 %)	74 (61 %)
Ansiotyö	41 (55 %)	23 (49 %)	64 (52 %)
Vanhemmat/puoliso	18 (24 %)	12 (25 %)	30 (25 %)
Oma yritystoiminta	4 (5 %)	2 (4 %)	6 (5 %)

*) Opintotuki = opintoraha ja asumistuki

Molempien kohderyhmien pääasiallinen opintojen rahoittamislähde on opintotuki. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2015 47,0 prosentilla valmistuneista yliopisto-opiskelijoista oli opintolainaa. Tämän tutkimusaineiston tulosten sisäinen vertailu osoittaa, että kohderyhmien opintolainarahoituksen käytössä on huomattava ero. Taloustieteilijöistä 73,3 prosentilla ja kasvatustieteilijöistä 44,7 prosentilla oli opintolainaa. Opiskelijoiden työssäkäynnin määrä tässä aineistossa on merkittävä: taloustieteilijöistä runsas puolet ja kasvatustieteilijöistä hieman vajaa puolet kävi ansiotyössä opintojensa ohessa. Potilan (2014:27) raportointien tulosten mukaan päätoimisista opiskelijoista puolet (48 %) kävi ansiotyössä rahoittaakseen opintojaan. Tämän tutkimuksen kohderyhmien työssäkäyntiä koskevat luvut tukevat Potilan (2014) tuloksia.

Kohderyhmien opintojen erilaiset rahoitusmallirakenteet eivät kuitenkaan näy suoraan taulukosta 7. Asiaa selvitetään alapuolella taulukossa 8 opiskelijoiden monituloisuuden näkökulmasta, jota varten laskettiin, kuinka monta rahoituslähdettä kohderyhmien opiskelijoilla oli.

Taulukossa 8 on eritelty kaikki opiskelijakohtaiset rahoituslähteet ja niiden yhdistelmät kaikkien mainintojen suuruusjärjestyksessä. Kuten taulukko 7 osoittaa, opintotuki, opintolaina ja ansiotyö ovat käytetyimmät opintojen rahoituskeinot. Taulukko 8 puolestaan osoittaa, että ainoastaan vajaat 15 prosenttia opiskelijoista eli pelkällä opintotuella. Mikkonen ja muut pohtivat raportissaan sitä, mitkä opiskelijaryhmät selviytyvät taloudellisesti pelkällä opintorahalla ja asumistuella, ja ketkä voidaan luokitella sellaisiksi, koska osa heistä voi saada avustusta esimerkiksi vanhemmiltaan ilmoittamatta sitä tutkimuksessa. Raportista käy ilmi, että vastaajan ikä, ja opintojen aloitusvuosi ennustavat selvimmin pelkällä opintotuella selviytymistä. Lisäksi raportissa kerrotaan, että vajaa puolet (45 %) 18–20-vuotiaista opiskelijoista ei käynyt töissä lukukausien aikana töissä eikä nostonut opintolainaa

ja että 24–26-vuotiaista vastaavanlaisia opiskelijoita oli enää runsas viidesosa. (Mikkonen ym. 2013: 26–27) Mikkosen ja muiden mainittua luokitteluongelma ennakoitiin tässä tutkielmassa antamalla vastaajille useita vastausvaihtoehtoja opintojen rahoitusta kartoittaneeseen kysymykseen.

TAULUKKO 8. Opiskelijoiden rahoituslähteet ja monituloisuus

	Talous- tieteilijät (75)	Kasvatus- tieteilijät (47)	Kaikki opiskelijat (122)
Opintotuki, opintolaina	19 (25 %)	8 (17 %)	27 (22 %)
Opintotuki, opintolaina, ansiotyö	19 (25 %)	7 (15 %)	26 (21 %)
Opintotuki, ansiotyö	9 (12 %)	9 (19 %)	18 (15 %)
Opintotuki	8 (11 %)	10 (21 %)	18 (15 %)
Opintotuki, opintolaina, ansiotyö, vanhemmat	9 (12 %)	3 (6 %)	12 (10 %)
Opintotuki, opintolaina, vanhemmat	3 (4 %)	2 (4 %)	5 (4 %)
Opintotuki, vanhemmat	1 (1 %)	4 (6 %)	5 (4 %)
Opintotuki, ansiotyö, vanhemmat	1 (1 %)	2 (4 %)	3 (2 %)
Ansiotyö	2 (3 %)	0 (0 %)	2 (2 %)
Opintotuki, opintolaina, ansiotyö, yritys- toiminta, vanhemmat	1 (1 %)	0 (0 %)	1 (1 %)
Opintotuki, opintolaina, yritystoiminta, vanhemmat	1 (1 %)	0 (0 %)	1 (1 %)
Opintotuki, ansiotyö, yritystoiminta, vanhemmat	0 (0 %)	1 (2 %)	1 (1 %)
Opintotuki, opinto-laina, ansiotyö, yritys-toiminta	0 (0 %)	1 (2 %)	1 (1 %)
Opintotuki, opinto-laina, yritystoiminta	1 (1 %)	0 (0 %)	1 (1 %)
Yritystoiminta	1 (1 %)	0 (0 %)	1 (1 %)

Tämän tutkielman kaikista opiskelijoista 98 prosenttia ilmoitti saaneensa *opintotukea*, joka etupäässä yhdessä opintolainan, ansiotyön ja vanhemmilta/puolisolta saadun avustuksen kanssa muodosti monituloisten opiskelijoiden erilaisia rahoitusyhdistelmiä. Kaikista opiskelijoista 61 prosenttia rahoitti opintojaan opintolainalla. Kenelläkään opintolaina ei kuitenkaan ollut ainut rahoituskeino, vaan monituloisilla opintolaina oli useimmissa tapauksissa yhdistetty opintotukeen, ansiotyöhön ja vanhemmilta tai puolisolta saatuun avustukseen. Taulukosta 8 voidaan lisäksi nähdä, että opintonsa osaksi tai kokonaan ansiotyöllä rahoittavia on 53 prosenttia kaikista opiskelijoista. Ainostaan 2 prosenttia kaikista opiskelijoista rahoitti ansiotyöllä. Yleisimmin opintotukea ja opintolainaa täydennettiin ansiotyöstä saatavilla tuloilla. Opiskelijoiden työssäkäyntiä ja ansiotyön merkitystä opiskelijalle käsitellään myöhemmin luvussa 6.5.

6.2.3 Opiskelijoiden käsityksiä opintorahan suuruudesta ja riittävydestä

Opintorahan suuruus oli tutkimushetkellä 1.8.2014 tai sen jälkeen opintonsa aloittaneilla avioliitossa tai itsenäisesti asuvilla 336,75 euroa ja vanhempiensa luona asuvilla 137,35–284,87 euroa kuukaudessa. Kohderyhmien opiskelijoita pyydettiin arvioimaan opintorahan suuruutta asteikolla 0–10, jossa 0 tarkoitti täysin riittämätöntä ja 10 täysin riittävää opintorahan määrää. Opiskelijoiden vastaukset perustuivat vastaushetken tilanteeseen ja heidän *subjekttiiviseen* tulkintaansa käsitteestä ”riittävä”, jolla tarkoitetaan tässä rahasummaa, joka yhdistettynä asumistukeen turvaa toimeentulon ilman lisärahoitusta. Tulos on mielenkiintoinen sikäli, että 81 prosenttia taloustieteilijöistä ja 51 prosenttia kasvatustieteilijöistä on arvioinut opintorahan osuvan asteikolle 5–10, mikä tarkoittaa, että opintoraha oli kutakuinkin tai jokseenkin riittävä, vaikka vajaat 10 prosenttia kaikista opiskelijoista pitikin opintotukea täysin riittävänä. Tuloksen perusteella ei kuitenkaan voida päätellä muuta, koska vastaajien tulojen ja menojen euromääriä ei kartoitettu kyselytutkimuksessa. Yliopistossa, ammattikorkeakoulussa ja toisen asteen oppilaitoksissa opiskelevien opintorahojen määrä yhdistetään samalle tasolle, jolloin opintoraha on enintään 250,28 €/kk (Kela 2017 [www]). Toimenpiteen vaikutus selviää mahdollisesti myöhemmin tehtävissä valtakunnallisissa opiskelijatutkimuksissa opintorahan riittävydestä.

6.2.4 Opiskelijoiden asumismuoto ja asumisen tuet

Alaluvussa 6.2.3 käsitellyn opintorahan riittävyyden lisäksi kyselytutkimuksessa kartoitettiin kysymällä opintotuen piiriin kuuluvasta asumismuodosta ja sen rahoittamisesta, jotka raportoidaan seuraavaksi. Ensin tarkastellaan asumismuotoja, joita esitetään taulukossa 10.

TAULUKKO 9. Opiskelijoiden asumismuodot

	Taloustieteilijät	Kasvatustieteilijät	Kaikki opiskelijat
Yksityisesti vuokra-asunnossa	59 (79 %)	34 (73 %)	93 (76 %)
Opiskelija-asuntolassa	7 (9 %)	10 (21 %)	17 (14 %)
Omistusasunnossa	5 (7 %)	2 (4 %)	7 (6 %)
Vanhempien/ sukulaisten luona	1 (1 %)	1 (2 %)	2 (1 %)
Vanhempien omistusasunnossa	3 (4 %)	0 (0 %)	3 (3 %)
Yhteensä	75 (100 %)	47 (100 %)	122 (100 %)

Taulukosta 9 nähdään, että 76 prosenttia kaikista opiskelijoista asui yksityisesti vuokra-asunnoissa. Opiskelija-asuntoloissa asuvien määrä on sangen pieni, mutta sitä selittäneen se, että opiskelija-asuntolapaikkoihin ei sovelleta tiedekunta- eikä oppiainekiintiöitä. Vertailun vuoksi Saaren ja Kettusen (2013) raportissa mainitaan, että 67 prosenttia yliopisto-opiskelijoista asui vuokralla suurimmaksi osaksi vapailta markkinoilta vuokratuissa asunnoissa. Taulukkoon 11 on koottu tiedot käsillä olevan tutkimuksen kohderyhmien asumismenojen rahoituslähteistä.

TAULUKKO 10. Opiskelijoiden asumistukien käyttö

Asumistukimuoto	Taloustieteilijät	Kasvatustieteilijät	Kaikki opiskelijat
Saan asumislisää.	65 (86 %)	40 (85 %)	105 (86 %)
Saan yleistä asumistukea.	2 (3 %)	2 (4 %)	4 (3 %)
En saa asumisavustuksia.	8 (11 %)	5 (11 %)	13 (11 %)
Yhteensä	75 (100 %)	47 (100 %)	122 (100 %)

Yli 85 prosenttia kummakin kohderyhmän opiskelijoista sai opintotukeen sidottua asumislisää, joka määräytyy asumismuodon mukaan. Yleisen asumistuen piiriin kuului noin 3 prosenttia opiskelijoista. Runsas 10 prosenttia opiskelijoista ei ollut saanut asumisavustuksia, koska he asuivat puolison tai vanhempiensa kanssa tai omassa, puolisonsa tai vanhempiensa omistamassa asunnossa.

6.2.5 Opiskelijoiden arvioita opintotuen vähimmäismäärästä

Opiskelijoiden rahankäyttömäärä ei kuulu tämän tutkielman piiriin, mutta esimerkiksi 1.8.2017 opintotukilain muutokset astuvat voimaan ja vaikuttavat eri tavoin opiskelijoiden toimeentuloon. Opiskelijoilta tiedusteltiin heidän henkilökohtaisia mielipiteitään siitä, kuinka suuri opintotuen vähimmäismäärän tulisi olla kuukaudessa, jotta käteen jäisi 450 euroa pakollisten menojen eli asumis- ja elinkustannusten jälkeen. Vertailukohtana pidettiin *lakia toimeentulotuesta* (1412/1997: 9 §:n 1 mom. kohta 1), jonka mukaan ennen 1.1.2017 perusosa yksin asuvalla henkilöllä oli 455,00 euroa kuukaudessa.

Opintotuen vähimmäismäärää koskeneeseen kysymykseen vastasi 89 prosenttia taloustieteilijöistä ja 96 prosenttia kasvatustieteilijöistä. Jotta saatuja vastauksia voitiin tulkita oikeassa toimeentulokontekstissa, oli ensin selvitettävä, minkälaisista rahoituslähtökohdista opiskelijat olivat vastanneet. Tätä varten opintotuen vähimmäismäärää koskeneet vastaukset ryhmiteltiin ensin kohderyhmittäin aikaisemmin taulukossa 8 mainittujen rahoituslähteiden mukaisesti.

Taulukossa 11 arvioidut opintotuen minimimäärät ilmoitetaan *keskiarvoina*, jotka on laskettu eri rahoitusyhdistelmillä opintonsa rahoittaneiden vastauksista. Jokaisen rahamäärä perässä on sulkeissa luku, joka ilmoittaa kyseistä rahoitusmallia käyttävien opiskelijoiden määrän ja joiden ilmoittamista opintotuen minimimäärästä on laskettu keskiarvo.

Kuten aikaisemmin todetaan, tässä tutkielmassa ei keskitytä opiskelijoiden rahankäyttöön euromääräisesti, mutta taulukosta 11 nähdään suoraan, että tässä tutkimusaineistossa opiskelijoiden ehdotus opintotuen minimimäärästä näyttää suurenevan samassa suhteessa heidän nykyisten rahoituslähteidensä kanssa ts. kuta monituloisempi opiskelija on, sitä suurempaa opintotukea hän melko usein tarvitsee opintoihinsa ja elämiseensä. Tässä aineistossa kasvatustieteilijöiden arvio opintotuen riittävästä minimimäärästä on kaikissa rahoituslähteistä katsottuna suurempi kuin taloustieteilijöiden.

TAULUKKO 11. Opintotukien minimimäärä eri rahoitustaustoista arvioituina

Opiskelijan rahoituslähteiden yhdistelmä	Talous- tieteilijät (n = 67)	Kasvatus- tieteilijät (n = 45)	Opintotuen minimi- määrän keskiarvo
Opintotuki	725 € (4)	672 € (9)	688 € (13)
Opintotuki+opintolaina	762 € (15)	891 € (8)	806 € (23)
Opintotuki+ansiotyö	583 € (6)	778 € (9)	700 € (15)
Opintotuki+vanhemmat	737 € (4)	925 € (4)	831 € (8)
Opintotuki+opintolaina+ansiotyö	846 € (19)	914 € (6)	864 € (25)
Opintotuki+opintolaina+vanhemmat	1032 € (5)	725 € (2)	944 € (7)
Opintotuki+ansiotyö+vanhemmat	1000 € (1)	1000 € (2)	1000 € (3)
Opintotuki+opintolaina+ansiotyö+vanhemmat	860 € (9)	1066 € (3)	911 € (12)
Opintotuki+ansiotyö+yrittäjätoiminta+vanhemmat	-	875 € (2)	875 € (2)
Opintotuki+opintolaina+ansiotyö+yrittäjätoiminta+vanhemmat	1100 € (1)	-	1100 € (1)
Ansiotyö	800 € (2)	-	800 € (2)
Yrittäjätoiminta	550 € (1)	-	550 € (1)

6.3 Yliopisto-opiskelijoiden käsityksiä lakisääteisten opintotukien ehdoista

Tämän alaluku sisältää tulokset, jotka koskevat opiskelijoiden mielipiteitä opintotuen hakemisesta (6.3.1), opintotuen ehdoista, jotka koskevat suoritettujen opintopisteiden määrää tukikuukautta ja lukuvuotta kohden (6.3.2), opintotuen lyhenemisestä ja opintolainahyvityksestä (6.3.3).

6.3.1 Opintotuen hakeminen

Opintotukea haetaan Kelalta, joka on ohjeistanut hakuohjeet opintotukea käsittelevällä verkkosivulla, jossa on linkit erilaisia hakijoita varten. Tiivistäen voidaan sanoa, että opintotuen hakemista varten täytetään 4-sivuinen hakemus, jonka liitteiksi tarvitaan erillisinä liitteinä selvitys opinnoista, tiedot vanhemmista ja heidän tuloistaan sekä asumislisähakemus, johon liitetään kopio

vuokra- tai asumissopimuksesta. Opintotuen käsittelyaika on kolme viikkoa. Mikäli opintotukipäätös hylätään, Kela verkkosivulla on ohjeet valitusmenettelyä varten. (*Opintotuen hakeminen 2017* [www])

Opiskelijoilta kysyttiin, pitivätkö he opintotuen hakemisprosessia raskaana, työläänä tai monimutkaisena. Kysymys muotoiltiin tietoisesti kyllä/ei -vaihtoehtokysymykseksi, jossa lisäksi kyllä-vastauksen valinneelta pyydettiin lyhyt perustelu.

Taloustieteilijöistä 95 prosenttia ja kasvatustieteilijöistä 89 prosenttia oli sitä mieltä, että mielestä opintotuen hakemiseen liittyvä prosessi ei ollut raskas, työläs eikä monimutkainen. Ne, joiden mielestä opintotuen haku oli ongelmallista, perustelivat mielipidettään seuraavasti.

1. *Kelan nettisivut ovat todella vaikeaselkoiset.* (OY, n)
2. *On hankala saada tietoa, minne mitkään paperit tulee toimittaa ja mitä liitteitä vaaditaan.* (LY, n)
3. *Se vie aikaa.* (LY, n)
4. *Samat paperit täytettävä joka kerta uudestaan ja samoja liitteitä lähettää.* (LY, n)

Esimerkeissä 1–4 puututaan opintotuen haun ohjeistukseen ja haussa tarvittavien asiakirjojen laatimiseen ja toimittamiseen Kelalle. Manninen (2016: 24–53) käsittelee lyhyesti vastaavanlaisia ongelmia, joita liittyy korkeakouluopiskelijoiden opintotuen hakemiseen ja käyttöön.

6.3.2 Opintotukiajan tukikuukausien määrän muutos

Tukikuukaudella tarkoitetaan kuukautta, jolta opiskelija on saanut joko opintorahaa tai asumislisää tai molempia. Kelan ohjeistuksen mukaan yliopisto-opiskelijoiden opintotukiaika, joka on maksimissaan 64 tukikuukautta ennen 1.8.2014 uudet opintonsa aloittaneilla. Muutoksen myötä opintotukiaika lyhennee 55 tukikuukaudeksi. (*Opintojen edistyminen 2017* [www])

Opiskelijoilta kysyttiin heidän käsityksiä ja arvioita siitä, miten tukiajan lyheneminen vaikuttaa heidän opintojensa tai yleensä yliopisto-opintojen etenemiseen. Kysymykseen vastasivat 75 taloustieteilijää (100 %) ja 41 kasvatustieteilijöistä (87 %). Avovastausten analyysissä nousi esiin selkeästi kolme vastausluokkaa, yhteenlaskettujen mainintojen prosenttiosuudet on laskettu

mainintojen kokonaismäärästä, koska jotkut vastaajat olivat kommentoineet muutosta useammasta eri näkökulmasta.

TAULUKKO 12. Opintotuen tukikuukausien vähennyksen vaikutus opintojen edistymiseen

	Taloustieteilijät	Kasvatustieteilijät	Kaikki opiskelijat
Merkityksetön opinnoille	56 (74 %)	19 (46 %)	75 (64 %)
Haittaa opintoja	11 (14 %)	14 (34 %)	25 (21 %)
Edistää opintoja	9 (12 %)	8 (20 %)	17 (15 %)
Yhteensä	76 (100 %)	41 (100 %)	117 (100 %)

Taulukossa 12 esitettyjä kolmea asiaa käsitellään seuraavassa mainintojen mukaisessa suuruusjärjestyksessä. Kutakin kolmea kohtaa valotetaan aineistoesimerkeillä.

Tukikuukausien määrän merkityksettömyys opinnoille

Sisällöllisesti esimerkin 5 kaltaisia mainintoja oli kuusi kappaletta ja niiden lisäksi useita esimerkkien 6 ja 7 kaltaisia mainintoja, jotka koskivat opintojen nykyvaihetta.

5. Tuskin mitenkään, koska aion valmistua muutenkin 5 vuodessa. (OY, m)

6. Omalla kohdallani ei juurikaan vaikuta, opiskelut hyvällä mallilla. (LY, n)

7. Ei mitenkään, koska etenen opiskelussani nopeutetusti. (LY, n)

Tukikuukausien riittävyyttä niiden vähenemisestä huolimatta perusteltiin opintotuen ja ansiotyön rahoitusyhdistelmällä seuraavasti:

8. Jos nostan tukea 9 kk/vuosi ja käyn kesän töissä, se riittää. (OY, n)

9. Ei mitenkään, en nosta kaikkia takuukuukausia palkan takia. (OY, n)

Taulukossa 12 ilmoitettujen mainintojen määrien mukaan laskettuna miltei kolme neljäsosaa (74 %) taloustieteilijöistä ja vajaa puolet (46 %) kasvatustieteilijöistä katsoi, että opintotuen tukikuukausien väheneminen ei vaikuta heidän opintoihinsa millään tavalla.

Tukikuukausien vähenemisen haitat opiskelulle

Ongelmakohdat jakautuivat selkeästi viiteen alaryhmään, joita kuvataan seuraavassa aineistoesimerkeillä. Useimmissa maininnoissa viitattiin siihen, että tukikuukausien väheneminen aiheuttaa kiirettä ja lisää stressiä ja huolia.

- 10. *Aiheuttaa enemmän huolta.* (OY, n)
- 11. *Tulee liian kiire ja stressiä lisää.* (LY, n)
- 12. *Opiskelut jää kesken.* (LY, n)

Tukikuukausien määrä rajoittaa suoritettavien lisäopintojen määrää.

- 13. *Tästä on haittaa, jos vaihdan opiskelualaa tai opiskelen lisää.* (LY, n), (OY, n)

Kasvatustieteilijöiltä saatiin monenlaisia mainintoja tukikuukausien määrän ja meneillä olevien opintojen suhteista.

- 14. *Se saattaa nopeuttaa opintojani, mutta suoritusten laatu voi kärsiä.* (LY, n)
- 15. *[---] Esim. vaihtoon lähteminen varmaankin haastavampaa.* (LY, n)

Tutkintoon sisältyvien vapaaehtoisten ja ylimääräisten opintojen rahoitus tuotiin esiin muutamissa esimerkkien 16–18 kaltaisissa maininnoissa.

- 16. *En voi suorittaa niin paljon opintokokonaisuuksia kuin haluaisin. Tutkintoni ei siis voi erottua massasta.* (LY, n)
- 17. *Paineet opintopisteiden keräämiseen kasvavat ja en ehkä uskalla ottaa niin paljon kursseja muista kuin pakollisista kursseista.* (LY, m)
- 18. *Haluaisin opiskella laajasti eri aineita, aika ei rahoituksen puitteissa riitä.* (LY, n)

Yleisin kommentti tukikuukausimäärän supistuksen seurauksista koski opintojen hidastumista ja valmistumisen viivästymistä, koska lisärahoitusta oli hankittava ansiotyöllä.

- 19. *Ei ainakaan edistä opintoja. Aiheuttaa korkeintaan lisää paineita.* (OY, n)
- 20. *Hidastaa opintoja.* (OY, m)

21. *Mahdollisesti hidastaa, jos on pakko työskennellä enemmän.* (LY, n)
22. *Tukiaika lyhenee, mutta uskon että yhä useammalla opiskeluaika pitenee, koska pitää tehdä välissä töitä toimeentuloa varten.* (OY, n)

Taulukossa 12 ilmoitettujen mainintojen määrien mukaan laskettuna kolmasosa (34 %) kasvatustieteilijöistä ja seitsemäsosa (14 %) taloustieteilijöistä piti tukikuukausien vähenemistä haittana opinnoille.

Tukikuukausien vähenemisen hyödyt opiskelussa

23. *Varmaan pitää yrittää opiskella nopeampaa vauhtia.*(LY, n)
24. *Opinnoissa on yksinkertaisesti pakko edetä nopeasti, jotta oma taloudellinen tilanne voisi parantua.* (OY, n)
25. *Opintoja täytyy suorittaa nopeammin ja valmistumista ei voi jättää roikkumaan monen vuoden päähän.* (LY, n)
26. *Tukikuukaudet tulee hyödynnettyä tehokkaammin.* (OY, m)

Molempien kohderyhmien kaikissa vastauksissa mainitaan suoraan tai implisiittisesti, että opintotuen tukikuukausien väheneminen vaikuttaa tavalla tai toisella opintojen nopeuttamiseen ja tutkinnon valmistumiseen.

6.3.3 Opintolainan valtiontakauksen ja opintolainahyvityksen ehtojen muutokset

Tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä kysymyksiä ovat aiemmin alaluvussa 6.2.3 selostetut opiskelijoiden käsitykset opintorahan suuruudesta sekä tässä alaluvussa esiteltävät opiskelijoiden mielipiteet, jotka koskevat 1.8.2017 voimaan tulevia muutoksia opintolainan valtiontakaukseen ja opintolainahyvitykseen. Opintolainan valtiontakauksen määriä korotetaan 1.8.2017 alkaen siten, että tavallisin 400 euron kuukausilainan määrä nostetaan 650 euroon. Vastaavasti opintotukietuisuutta kavennetaan pienentämällä opintorahan määrää. Toinen 1.8.2017 voimaan astuvista muutoksista koskee opintolainahyvitystä, jossa valtio maksaa osan opiskelijan opintolainasta. Valtio palkitsee opintolainahyvityksellä sellaisia opiskelijoita, jotka ovat aloittaneet opintonsa 1.8.2014 tai sen jälkeen, nostaneet opintolainaa ja suorittaneet tutkinnon määräajassa.

Opiskelijoilta kysyttiin, miten he suhtautuvat siihen, että opintolainan valtiontakausta nostetaan, opintotuen opintorahaa vähennetään ja opintolainahyvityksellä palkitaan määrääjassa tutkintonsa suorittanutta opiskelijaa toisin sanoen opintolainahyvityksen eräänlaista kompensoivaa vaikutusta opiskelun rahoitukseen. Avovastaukset analysoitiin induktiivisen sisällönanalyysin avulla. Taulukkoon 13 on kerätty avovastausten analyysin tulokset, joissa on neljä selvästi erottuvaa vastausluokkaa.

TAULUKKO 13. Opiskelijoiden käsitykset opintolainan ja lainahyvityksen ehdoista

	Taloustieteilijät (75)	Kasvatustieteilijät (47)	Kaikki opiskelijat (122)
Muutos on hyvä asia.	57 (76 %)	20 (43 %)	77 (63 %)
Muutos ei ole hyvä asia.	9 (12 %)	11 (23 %)	20 (16 %)
Muu vastaus	4 (5 %)	13 (28 %)	17 (14 %)
Ei vastausta	5 (7 %)	3 (6 %)	8 (7 %)

Taulukko 13 osoittaa selkeästi, että taloustieteilijöiden käsitykset opintolainahyvityksen kompensoivasta vaikutuksesta opintojen rahoittamisessa ovat keskimäärin myönteisemmät kuin kasvatustieteilijöiden, joista vain hieman vajaa puolet piti opintolainahyvityksen ja opintolainan ehtomuutoksista hyvänä asiana. Toisaalta sarakkeessa ”muu vastaus” on runsas neljäsosa kasvatustieteilijöiden vastauksista, joissa asiaa pohditaan laajemmassa kontekstissa.

Käsityksiä opintolainahyvityksen ja opintolainan ehtomuutosten mahdollisista hyödyistä

Opintolainan valtiontakauksen ja opintolainahyvityksen ehtojen muutosten kannalla oli 63 prosenttia kaikista opiskelijoista. Heiltä tuli etupäässä lyhyitä 1–4 sanan mittaisia mielipiteitä. Seuraavaksi esitetään esimerkkejä mielipiteistä, joihin liittyy lyhyt perustelu.

27. *Erittäin hyvä ja kannustava keino!* (OY, m)

28. *Mielestäni lainan hyvitys on suuri avustus opiskelijalle valtiolta.* (OY, n)

29. *Opintolainahyvitys on suuri määrä rahaa vaikkei töitä heti (...) löytyisikään.* (OY, m)

30. *Ilmaista rahaa, en valita.* (OY, m)

31. *Hyvä motivaattori - toisaalta mahdollisuus "ilmaiseen rahaan".* (OY, m)

Esimerkin 27 kaltaisia lyhyitä vastauksia kuten *Erittäin hyvä (Hyvä, Hieno, Kannustava) asia (keino, juttu, systeemi)* oli useita. Esimerkeissä 28–31 opintolainahyvityksen määrää pidetään merkittävänä avustuksena opintojen päätyessä määräaikana. Myös alla olevissa esimerkeissä 32 ja 33 asiaa katsotaan määräajassa valmistuvan vastaajan näkökulmasta.

32. *Hyvä homma, niille ketkä eivät vaihda koulutusalaan kesken opintojen.* (003)

33. *Opintolainan ehdot ovat mielestäni erittäin hyvät. Kompensoi hyvin taloustilannetta, mikäli ei pelkää "velkaantumista".* (055)

Esimerkit 34–36 osoittavat, että vastaajien asenne muutokseen on ehdollisesti myönteinen, mikäli opiskelija ei vaihda koulutusalaan eikä pelkää lainanottoa.

34. *En tiedä kompensoinnista, mutta edesauttaa ajallaan valmistumista.* (OY, m)

35. *Tämä on minulle ratkaiseva tekijä nopeampaan valmistumiseen.* (OY, m)

36. *Loistava. Juuri sen takia en jätä opintoja roikkumaan. [---]* (LY, n)

Esimerkit 37–39 sisältävät muutokseen liittyvän myönteisen asenteen lisäksi arvion muutoksen seurauksista.

37. *Erittäin hyvä, jos pysyy kaavaillussa, mutta liiallinen painostus opintolainan suuntaan ajaa meitä kohti epätasa-arvoisempaa tilannetta.* (OY, m)

38. *Hyvä että jotenkin kompensoidaan, mutta tämä vanha oli parempi.* (OY, n)

39. *[...]opintolainahyvitys on todella hyvä juttu ja siitä tulisi tiedottaa enemmän.* (LY, n)

Yhteenvetona molempien kohderyhmien mielipiteistä, jotka koskevat opintolainan valtiontakauksen ja opintolainahyvityksen ehtomuutosten mahdollisia hyötyjä, voidaan esimerkkien 27–39 pohjalta päätellä seuraavaa. Määräajassa opintonsa suorittavat saavat merkittävän avustuksen valtiolta opintolainahyvityksenä. Toisena selkeästi esiintuotuna seikkana on se, että muutos edesauttaa valmistumista ajallaan. Muutoksen myönteisenä kokevista opiskelijoista osa tuo esiin sen, että opintolainan ottaminen ei sovellu kaikille eikä mahdollisesti niille, jotka vaihtavat koulutusalaan kesken opintojen.

Käsityksiä opintolainahyvityksen ja opintolainan ehtomuutosten mahdollisista haitoista

Yhteensä 16 prosenttia kaikista opiskelijoista ei pitänyt opintolainan valtiontakauksen ja opintolainahyvityksen ehtojen muutosta hyvänä asiana. Näiltä opiskelijoilta tulleissa vastauksissa esitettiin kritiikkiä ja löydettiin potentiaalisia ongelmakohtia opintotuen määrästä, omasta lainanotosta sekä opintolainalla tai opintolainatta opiskelevien eriarvoisuudesta.

Mainintoja muutoksen rahallisesta vaikutuksesta opintotuen määrään:

- 40. *Se ei kompensoi mitään, koska opintolainahyvityksen määrä ei nouse.* (OY, m)
- 41. *Ei mielestäni hyvitä vähentynyttä opintotukea.* (LY, n)
- 42. *Mielestäni hyvitys ei korvaa vähentynyttä opintotukea tarpeeksi.* (LY, n)

Mielipiteitä opintolainalla opiskelusta:

- 43. *Huonohko keino, raskasta lähteä työelämään ja alkaa miettimään asuntolainaa kun löytyy jo muutaman kymmenen tuhannen euron opintolaina.* (OY, m)
- 44. *Valtio viestii, että on ok elää velaksi -> huono tapa.* (OY, n)
- 45. *En tykkää elää velaksi, joten lainan ottaminen ei ole hyvä asia.* (LY, m)
- 46. *Stressaa liikaa yrittämään valmistua määräajassa + käydä töissä elääkseen.* (OY, n)
- 47. *Mielestäni lainan ottamista ei tulisi "pakottaa" tällä keinolla.* (LY, n)

Käsityksiä opintolainatta opiskelevien epätasa-arvosta opintolainahyvitysasiassa:

- 48. *Kaikki eivät nosta sitä, joten minusta se ei ole hyvä asia ...* (OY, n)
- 49. *[---] kannustus valmistumiseen on tuollainen hyvitys, mutta se ei auta niitä, jotka eivät ole ottaneet lainaa.* (LY, n)

Yleisluontoisina käsityksinä opintolainahyvitysjärjestelmästä mainittiin seuraavaa.

- 50. *Tuet vähenee -> enemmän töitä -> valmistuminen voi venyä -> ei hyvitystä. Eli tukien väheneminen voi johtaa opiskeluajan pidentymiseen, jolloin ei saa hyvitystä.* (OY, n)
- 51. *Laina on aina lainaa ja tuet tukea. Jotkut opiskelijat eivät halua ottaa lainaa, joten ei mielestäni ollenkaan hyvä keino.* (LY, n)

Yhteenvedona taloustieteilijöiden ja kasvatustieteilijöiden käsityksistä koskien opintolainan valtiontakauksen ja opintolainahyvityksen ehtomuutosten mahdollisia haittoja voidaan todeta, että muutoksen haitat nähtiin rahallisesti toimeentuloa heikentävänä. Keskeisimpinä käsityksinä opintolainahyvityksen ei katsottu kompensoivan vähenevää opintotukea. Muutoksen katsottiin kannustavan lainalla elämiseen ja aiheuttavan niiden opintotuella elävien opiskelijoiden epätasa-arvoista kohtelua, jotka eivät nosta opintolainaa.

6.4 Opiskelijoiden toimeentulon ja määrääjassa valmistumisen yhteys

Tämä alaluku sisältää tutkimustulokset voimassa olevien ja 1.8.2017 muuttuvien opintotuen ehtojen vaikutuksista opiskelijoiden toimeentuloon ja opintojen edistymiseen (6.4.1). Lisäksi alaluvussa raportoidaan muunlaisista opintojen etenemiseen vaikuttavista seikoista (6.4.2) sekä opiskelijoiden näkemyksiä kelan opintotuen tulovalvonnasta (6.4.3).

6.4.1 Opiskelijoiden käsityksiä opintotuen myöntämisen minimiehdoista

Opintotuen myöntämisen ehdot ja esteet on selostettu Kelan verkkosivuilla. Tiivistäen ilmaistuna opintotukea voi saada, jos on korkeakouluopiskelija, joka suorittaa keskimäärin vähintään 5 opintopistettä tukikuukautta kohti ja vähintään 20 opistopistettä jokaisen lukuvuoden aikana. (*Opintojen edistyminen 2017* [www])

Opiskelijoiden käsityksiä kartoitettiin voimassa olevista opintotuen ehdoista, jotka koskevat opinnoissa etenemistä, ja määräyksestä, joka edellyttää keksimäärin 5 opintopisteen suorittamista yhtä tukikuukautta kohti. Taloustieteilijöistä 62 (83 %) ja kasvatustieteilijöistä 40 (85 %) opiskelijaa kirjoitti käsityksiään asiasta. Taloustieteilijöiltä tuli yhteensä 66 ja kasvatustieteilijöiltä yhteensä 41 mainintaa, joista kummassakin kohderyhmässä alle 10 prosenttia vain epäsuorasti sivusivat tässä yhteydessä tutkittua asiaa.

Seuraavassa raportoidaan rinnakkain kohderyhmien avovastauksista saadut tulokset. Tulokset ovat koosteena taulukossa 14 ja sen jälkeen kukin mainintatyyppi kuvaillaan suuruusjärjestyksessä autenttisia esimerkkejä apuna käyttäen.

TAULUKKO 14. Opiskelijoiden käsitykset opintotuen myöntämisen ehdoista

Ehtoja koskeva maininta	Taloustieteilijät	Kasvatustieteilijät	Kaikki opiskelijat
Ehdot kannustavat opiskelemaan.	35 (53 %)	22 (51 %)	56 (52 %)
Ansiotyön tuloajat estävät työskentelyn opiskeluaikana.	13 (20 %)	3 (7 %)	16 (15 %)
Muut löyhästi ehtoja sivuavat kommentit	5 (8 %)	3 (7 %)	8 (8 %)
Ehdot heikentävät toimeentuloa.	3 (5 %)	5 (12 %)	8 (8 %)
Opintotuen saa liian vähin opintosuorituspistein.	5 (8 %)	2 (5 %)	7 (6 %)
Ehdot aiheuttavat opiskeluun stressiä.	0 (0 %)	7 (17 %)	7 (6 %)
Ehdot eivät vaikeuta toimeentuloa eivätkä opiskelua.	5 (8 %)	0 (0 %)	5 (5 %)
Mainintoja yhteensä	66 (100 %)	41 (100 %)	107 (100 %)

Avovastausten analyysin tulokseksi saatiin, että yli puolet molemmissa kohderyhmissä piti opintotuen saamisen kriteerejä kannustavina, hyvinä ja sopivina. Lisäksi kaikista opiskelijoista vajaat 5 prosenttia katsoi, että ehdot eivät vaikeuttaneet toimeentuloa eivätkä opiskelua. Sen sijaan runsas kolmannes (35 %) maininnoista sisälsi ehtojen sisältöön tai niiden soveltamiseen kohdistuvaa kritiikkiä.

Opintuen myöntämisehtojen sopivuutta ja kannustavuutta perusteltiin seuraavasti:

52. *Mielestäni opinnoissa eteneminen on hyvä edellytys. Kannustaa hankkimaan vaadittavat opintopisteet.* (OY, n)

53. *Antaa hyvän kannustimen niille, joilla opinnot ei muuten etenisi niin hyvin.* (OY, m)

54. *Pitävät opinnot tasaisesti käynnissä.* (LY, n)

55. *Kannustaa opinnoissa [...] sen uhalla, että taloudellinen tuki loppuu.* (LY, n)

Opiskeluajan ansiotyötä koskevia tuloajoja kommentoivat etupäässä taloustieteilijät. Ansiotuloajoja pidettiin liiksi työnteoa ja toimeentuloa rajoittavina, kuten esimerkiksi 56–60 osoittavat.

- 56. *Tulorajat pakottavat elämään köyhyysrajalla.* (OY, m)
- 57. *Ansiotulorajoite on liian ankara.* (OY, n)
- 58. *Mielestäni tulot eivät saisi vaikuttaa opintotukeen.* (OY, m)
- 59. *Tuloraja on aivan naurettava.* (LY, n)
- 60. *[...] koen tulorajat esteiksi.* (LY, n)

Esimerkkien 61–63 mukaan opintotuen ehdot laskevat opiskelijan toimeentuloa,

- 61. *Opinnot etenevät kyllä, mutta talous ei.* (OY, m)
- 62. *Opintotukijärjestelmä laskee opiskelijan elintaso.* [...] (OY, n)
- 63. *Opintotuki ei yleensä riitä pelkästään (joo, jos ei muuta elämää ole ...),
niin opiskelija käy töissä opintojen ohella.* (OY, n)

Muutamit opiskelijat ottivat kantaa Kelan opintotukien ehtoihin, jotka koskevat opintosuoritusten määrää. Esimerkeissä 64–69 viitataan siihen, että opintopistemäärän minimimäärä on helppo saada suoritetuksi, mikä puolestaan voi johtaa tietoiseen viivyttelyyn valmistumisessa.

- 64. *Opiskelijat pääsevät liian helpolla, viivyttelevät opintoja.* (OY, m)
- 65. *Melko helposti voi kuulemma selittää Kelalle viivästymiset ja näin
olla menettämättä tukia.* (OY, m)
- 66. *Aika löysillä mennään eli helposti saa tarvittavat pisteet kasaan.* (OY, m)
- 67. *Ehdot voisivat olla tiukemmat, jotta opinnoissa ei voisi "löysäillä".* (OY, n)
- 68. *45 op vuodessa on vähän. Raja voisi olla yli 50.* (LY, n)
- 69. *Opintotuki kohtuu helppo saavuttaa [...]* (LY, n)

Tässä tutkimusaineistossa ainoastaan kasvatustieteilijät olivat kommentoineet opintotuen ehtojen vaikutusta opiskelijoiden henkiseen jaksamiseen aiheuttamalla erilaisia suorituspaineita.

- 70. *[...] Se voi myös kuormittaa opintoja henkisesti.* (OY, n)
- 71. *Vaikuttaa. Ihmiset stressaa, saako tarvittavia noppia että saisi tukea.* (LY, n)
- 72. *Hirveä kiire suorittaa, oppiminen ja kehittyminen jää taka-alalle.* (LY, n)
- 73. *Opiskelussa kova paine saada kurssit suoritettua ajallaan.* (LY, n)
- 74. *[...] -> stressi töissä ja opiskelusta -> ei vapaa-aikaa* (LY, n)

Vastakohtana edelliseen ainoastaan taloustieteilijät mainitsivat, että opintotuen ehdoilla ei ollut vaikutusta opintoihin eikä toimeentuloon.

75. *Ei vaikuta opintojen etenemiseen, mutta ei ehdi käymään töissä.* (Oy, m)

76. *Ehdot eivät vaikuta merkittävästi.* (OY, m)

Analyysissa erottuivat omaksi ryhmäkseen muut kommentit, joilla oli etäinen tai löyhä yhteys opintotuen myöntämisen ehtoihin.

77. *[---] Opintotuen lainapainotteisuutta tulisi lisätä.* (OY, n)

78. *[---] Lainaa kannatta ottaa → opinnoissa kannattaa edetä.* (OY, m)

79. *Opiskelijat ovat eriarvoisessa asemassa muihin Kelan tuen saajiin.* (LY, n)

80. *Vaikeuttavat esim. ansiotyötä opintojen ohessa.* (LY, m)

81. *[---] Turhiin esteisiin kurssien suorituksessa törmää jatkuvasti.* (LY, n)

Esimerkit 77–79 ovat kannanottoja opintolainan ottamiseen, kun taas esimerkkien 80 ja 81 tarkempi analyysi olisi hankalaa ilman laajempaa kontekstia.

6.4.2 Opintojen edistymistä hidastavat ja vaikeuttavat tekijät

Kohderyhmiltä tiedusteltiin opintojen edistymistä niiden *kannustavuuden* näkökulmasta. Kannustavuudella tarkoitetaan tässä kontekstissa sitä, että asia, tehtävä, suoritus ja tapahtumasarja palkitsevat abstraktisti tai konkreettisesti siten, että sen jatkaminen ja loppuun saattaminen on mielekästä. Opintojen kannustavuutta lähestyttiin käänteisestä näkökulmasta kysymällä mitkä asiat haittaavat tai hidastavat opintojen edistymistä jatkuvasti vaikka vain ajoittain. Siten saatiin luontevasti mukaan opintojen suhde muuhun elämään ja tulevaisuuteen sekä sellaiset asiat, joita tutkijan on mahdotonta ennakoida. Opiskelijat saivat valita omaa tilannettaan sopivimmin kuvaavat vaihtoehdot kuudesta vaihtoehdosta, joista yksi sisälsi avovastausmahdollisuuden. Tulokset on koottu vaihtoehtovastausten määrän mukaisessa suuruusjärjestyksessä taulukkoon 15, Koska jokainen vastaaja sai valita haluamansa määrän vaihtoehtoja. Jokainen vaihtoehdon prosenttiluku on laskettu sarakkeittain valittujen vaihtoehtojen yhteenlaskusta kokonaismäärästä.

TAULUKKO 15. Opintojen edistymistä hidastavat seikat

Opintoja hidastava asia	Taloustieteilijät	Kasvatustieteilijät	Kaikki opiskelijat
Kelan opintotuen seuranta	2 (2 %)	6 (9 %)	8 (6 %)
Omat työllistymisnäkymät	7 (9 %)	18 (27 %)	25 (17 %)
Opintojeni määrän ja ajan epäsuhta	17 (21 %)	17 (26 %)	34 (23 %)
Opintojeni irrallisuus muusta elämästäni	1 (1 %)	7 (11 %)	8 (6 %)
Muu asia (avovastaukset)	15 (19 %)	7 (11 %)	22 (15 %)
Mainitut seikat eivät hidasta opintojani.	38 (48 %)	11 (16 %)	49 (33 %)
Mainintoja yhteensä	80 (100 %)	66 (100 %)	146 (100 %)

Kun taulukon 15 jakaumia tulkitaan kaikkien opiskelijoiden vastauksista käsin, nähdään, että opintojen edistymiseen vaikuttaneista tekijöistä yleisin oli opintojen määrän ja niille mitoitettun ajan epäsuhta. Tätä mieltä oli vajaa neljäsosa (23 %) kaikista opiskelijoista. Seuraavaksi eniten opintojen kannustavuuteen vaikuttivat oman alan työllistymisnäkymät. Oman alan työllisyysnäkymät ovat suurimpana opintojen kannustavutta vaimentavana tekijänä kasvatustieteilijöillä (27 %), kun taas sen merkitys taloustieteilijöillä jää huomattavaksi pienemmäksi (9 %).

Avovastausvaihtoehtoon ”Muu asia” oli vastannut 15 taloustieteilijää ja 7 kasvatustieteilijää. Heistä taloustieteilijöiden enemmistö mainitsivat työssäkäynnin opintoja hidastavina ja niiden kannustavuutta alentavana tekijänä, kun taas monet kasvatustieteilijät viittasivat etupäässä opintojen organisointiin liittyviin ongelmiin (ks. esimerkki 82). Saarenmaan ja muiden (2010: 67), Potilan (2014: 11–12) ja Potilan ym. (2017: 37) tukevat taulukossa 15 esitettyjä tuloksia.

82. *Opintojen/kurssien aikataulujen päällekkäisyys & etenemistä koskevat tasapäistävät säännöt. Jatkuvasti on suunniteltava opintonsa uudelleen, kun tulee suunnitteluun (yliopiston taholta) liittyviä typeriä sääntöjä.* (LY, n)

Muina yksittäisinä opintoja hidastavina asioina mainittiin perhe- ja opiskeluasioiden yhteensovittaminen, aikaa vievät harrastukset sekä järjestötoiminta, joihin viitataan myös Saarenmaan ja muiden (2010: 51) tuloksissa.

6.4.3 Opiskelijoiden käsityksiä ja mielipiteitä Kelan opintotuen tulovalvonnasta

Kela tekee opintojen edistymisen seurannan joka vuosi lokakuussa. Seuranta koskee koko edeltävää lukuvuotta (1.8.–31.7.). Kela ei seuraa yksittäisten kuukausien opintoja. Elokuussa suoritettut opinnot otetaan huomioon vasta seuraavan lukuvuoden opintosuorituksina. Hyväksi luettuja aiempia opintoja ei oteta huomioon seurannassa. Tulovalvonnassa Kela toimii yhteistyössä verottajan kanssa, jolta saatujen tietojen perusteella opiskelijalta peritään takaisin liikaa maksettu opintotuki vahvistettujen taulukoiden mukaisesti. (*Opintojen edistyminen 2017* [www])

Kelan toimialaan kuuluva opintotuen tulovalvonta on pitkään herättänyt keskustelua opiskelijoiden keskuudessa toiminnan puolesta ja vastaan. Sen sijaan opiskelijoiden käsityksiä opintotuen tulovalvonnasta on tehty hyvin vain tai tuskin lainkaan. Tässä tutkielmassa kysyttiin opiskelijoilta heidän mielipidettään Kelan nykyisin harjoittamasta opintotuen valvonnasta.

Opintotuen tulovalvontaa kommentoi 47 (63 %) taloustieteilijää ja 35 (75 %) kasvatustieteilijää. Yksi syy siihen, että kaikilta opiskelijoilta ei saatu vastauksia opintotuen tulovalvontakysymykseen, lienee se, että kaikki eivät nosta opintotukea tai että opintotuki on joidenkin opiskelijoiden ainoa rahoituslähde tai osa monituloisten opiskelijoiden rahoituslähteistä (vrt. alaluku 6.2.2). Vastaamatta jättäneiden määrää voi selittää myös se, että kaikki opiskelijat eivät joudu palauttamaan Kelalle liikaa maksettua opintotukea. Avokysymykseen vastanneet esittivät opintotuen tulovalvonnasta monenlaisia mielipiteitä ja ehdotuksia. Seuraavassa esitetään tiivistettynä kaikkien opiskelijoiden yhteiset mielipiteet erittelemättä niitä kohderyhmittäin, koska

Kelan opintotukeen oikeuttavista työtulorajoista tuli eniten mielipiteitä, joista tasan 50 prosenttia oli sävyiltään kriittisiä tai erittäin kriittisiä. Työtulorajoihin liittyviä positiivisia kommentteja oli 26 prosenttia ja loput 24 prosenttia kommentteista koskivat yleisiä omakohtaisia pohdintoja sekä ehdotuksia Kelan opintotuen tulovalvonta-ajattelun kehittämiseksi.

Kielteisiä näkemyksiä Kelan tulovalvonnasta

Esimerkeissä 83–86 kritisoidaan vapaaehtoisen opintojen ulkopuolella tapahtuvan työnteon rajoittamista, koska se vähentää opintotukea.

83. *Liian alhaiset rajat, ei kannusta tienamaan työllä tai sijoittamaan rahoja* (Oy, m)

84. *Mielestäni se on epäreilu, sillä jos opiskelijalla on aikaa ja motivaatiota sekä edetä opinnoissa että tehdä töitä, se on hänelle vain eduksi ja hyödyksi!* (LY, n)

85. *Mielestäni on typerää, että mahdollisuus vapaaehtoiseen ahkerointiin evätään.* (LY, n)

86. *Pakottaa työskentelemään verottomasti. Täysin perusteeton järjestelmä.* (OY, m)

Esimerkeissä 87–89 tuodaan esiin huoli omalle vastuulle jäävästä työtulojen seuraamisesta, siitä aiheutuva epävarmuus mahdollisesta opintotuen palauttamisesta.

87. *Vielä saa arvailla, paljonko laskevat tuloiksi. Keväällä näkee, pitääkö palauttaa.* (OY, m)

88. *[---] Opiskellessa ei kuitenkaan ehdi tai jaksaa tehdä hirveästi töitä ja on ikävää, että joutuu tarkkaan seuraamaan tuloja, jottei opintotukea peritä takaisin.* (LY, n)

89. *Ei toimiva. Kela ei selvitä tarpeeksi laajasti esim. opintojen aloittamisvuoden tuloja, mikä aiheuttaa lisätyötä opiskelijalle.* (LY, n)

Esimerkit 87–89 tuovat esiin sangen ajankohtaisen asian, joka sivuaa yksilötason palkka-, eläke- ja etuustietojen keskitettyä rekisteröintiä tulorekisteriin. Hallitus antaa eduskunnalle esityksen verohallinnon keskitetystä tulotietojärjestelmästä ja lain on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2018 alkaen. (*Tulorekisteri* [www]) Vastaavanlainen maksettujen opintoetuuksien keskitetty rekisteröinti voi olla mahdollista jo lähitulevaisuudessa.

Esimerkeissä 90–95 arvioidaan Kelan opintotuen valvonta- ja takaisinperintäprosessia.

90. *Aivan typerää. Keskitytään olemattomiin asioihin. Tukien takaisin karhuaminen maksaa varmasti myös Kelalle, jolloin kaikki hyöty menee siihen.* (OY, m)

91. *[---] jos on saanut liikaa tukia, niin ovat haukkana perimässä takaisin.* (OY, n)

92. *Välillä senttien ylitysten takia perityt tonnit ihmetyttävät.* (OY, m)

93. *[---] KELA ottaa huomioon vain pääomatulot, muttei pääomatappioita.* (OY, m)

94. *Olen kuullut, että tulovalvonta ei aina toimi hyvin.* (LY, n)

95. *Välillä päätökset ovat olleet hyvin mielivaltaista pallottelua sosiaalitoimiston ja Kelan välillä muutamien ystävien kohdalla, [---]. (LY, n)*

Myönteisiä näkemyksiä Kelan tulovalvonnasta

Kelan opintotuen tulovalvontaa koskevaan kysymykseen vastanneista 26 prosenttia suhtautui järjestelmään positiivisesti. Suurin osa Kelan tulovalvontaa kannattaneista ilmaisi kantansa esimerkkien 96–98 tavoin 1–3 sanan pituisina mainintoina.

96. *OK (OY, m)*

97. *Hyvä. (OY, m)*

98. *Ihan jees. (OY, m)*

Edellä mainitun lisäksi opintotuen tulovalvonnasta esitettiin seuraavia myönteisiä käsityksiä:

99. *Tulorajat riittävän suuret. (OY, m)*

100. *Hyvä systeemi, voisi toimia muissa tukimuodoissa esim. työmarkkinatuki. (OY, m)*

101. *Opintotuki on kuitenkin TUKI, eli jos pystyy opintojen ohella työskentelemään ja tienaamaan, voisi tuon tuen antaa (osin) sitä enemmän tarvitsevalle. (LY, n)*

102. *Selkeyttä siihen, milloin opintopisteet lasketaan ja milloin ne tulee olla hankittu. (LY, m)*

103. *Kelalla asiat hoidetaan suht. hitaasti mutta toimivasti. (LY, n)*

104. *On hyvä, että tuensaajien tuloja valvotaan. (LY, m)*

Esimerkit 105–109 kuvaavat opiskelijoiden kriittisiä käsityksiä ja mielipiteitä Kelan opintotuen tulovalvonnasta.

105. *Prosessi on raskas. (OY, n)*

106. *SEKAVA (LY, n)*

107. *Siinä on puutteita. (LY, n)*

108. *Hyvin tiukka (LY, n)*

109. *Väitän, että opiskelijat ja talous voisi paremmin jos opiskelijat saisivat tehdä VEROTETTAVAA työtä vapaasti kunhan 5 op/kuukausi toteutuu. (050)*

Kriittisten ja positiivisten kommenttien lisäksi aineistossa oli 24 prosenttia mainintoja, joissa pohdittiin Kelan opintotuen tulovalvonnan myönteisiä ja kielteisiä puolia kuten esimerkit 110 ja 111 osoittavat. Aaltosulkeissa { } olevat lisäykset ovat kirjoittajan tekemiä.

110. *Se {tulovalvonta} on turha mikäli opiskelijan opintojen etenemistä seurataan (väh.40 op/vuosi) ja sen mukaan maksetaan tukia.* (OY, n)

111. *No ihan ok, mutta jos rahoittaa opintojaan työnteolla, ei lainan katto voi tulla vastaan. Siis jos työskentelee viikoittain ja 'loma-aikoina'* (LY, n)

Esimerkit 112–117 sisältävät opiskelijoiden ehdotuksia ja toiveita, miten opintotuen tulovalvontaa voitaisiin kehittää ja kohdentaa opiskelijan talouden todellisuuteen.

112. *Mielestäni {tulovalvonta} voisi tapahtua puolen vuoden välein.* (OY, n)

113. *Kela voisi aikaisemmin ilmoittaa, jos tulorajat ovat ylittyneet.* (OY, m)

114. *Aika joustavat rajat. Työntekeä rajoitetaan ehkä liikaa. Tulorajoja voisi ehkä hieman nostaa.* (OY, m)

115. *Tulorajoja tärkeämpää on seurata opintojen edistymistä. Töiden tekeminen edesauttaa työllistymistä opiskelujen jälkeen.* (OY, m)

116. *Tulovalvonta pitäisi poistaa (...) ja siirtyä pelkkään opintosuoritusvalvontaan.* (OY, m)

117. *Rahoitus ja oppiminen tulisi olla erillään.* (LY, n)

Esimerkeissä 112–117 yhteisenä tekijänä ovat opintotuen tulorajat. Tulorajojen seuraamisen asemesta ehdotetaan siirtymistä opintosuoritusten määrän seurantaan.

6.5 Yliopisto-opiskelijoiden käsityksiä ansiotyöstä opintojen rinnalla

Yliopisto-opiskelijoiden toimeentulon muodostumisessa ansiotyöllä on oma osuutensa. Opiskelijoiden työssäkäyntiä on tutkittu ja raportoitu opiskelijatutkimusten ja tilastokeskuksen selvityksissä (ks. esim. Mikkonen ym. 2013; Potila 2014; Tilastokeskus 2018 [www]) Kyseisissä tutkimustuloksissa on etupäässä keskitytty erityisesti mitattaviin muuttujiin kuten työtuntien määrään, palkkaan ja vuositulojen määrään. Kuten alaluvussa 4.3 todetaan, opiskelijoiden työssäkäynnin syitä on tutkittu melko vähän. Tässä alaluvussa ansiotyötä tarkastellaan ensin opiskelijoiden käsitysten pohjalta (6.5.1) ja toiseksi raportoidaan opiskelijoiden tämänhetkisen taloudellisen tilanteen yhteyttä tutkinnon valmistumiseen (6.5.2).

6.5.1 Opiskelijoiden kannustaminen ansiotyöhön opiskelun aikana

Ansiotyö osana opintojen rahoitusta on melko yleistä tässä tutkimusaineistossa. Aikaisemmin taulukossa 11 esitetyistä opintojen rahoituslähteistä nähdään, että tässä tutkimusaineistossa opiskelijat rahoittavat opintojaan pelkällä ansiotyöllä tai siten, että ansiotyö on osana kuudessa erilaisessa monituloisessa opintojen rahoitusmallissa.

Kysymykseen, tulisiko opiskelijoita kannustaa ottamaan vastaan palkkatyötä opintojensa aikana, vastattiin aktiivisesti. Molemmissa kohderyhmissä yksi opiskelija jätti vastaamatta. Vastaukseksi riitti kyllä tai ei, jotka pyydettiin perustelemaan lyhyesti.

Kaikki eivät kuitenkaan olleet noudattaneet ohjetta. Kysymykseen ansiotyöhön kannustamisesta saatiin perusteltujen kyllä- ja ei-vastausten lisäksi seuraavia vastausvariaatioita: 1) kyllä-vastaus tai ei-vastaus ilman perustelua 2) kyllä ja ei -yhdistelmävastaus perusteltuna tai ilman perustelua 3) kyllä- tai ei-vaihtoehto rastittamatta jätetty vastaus, jossa oli kommentti (perustelu). Tämä osoittaa, että aina ei voi tietää, tuottaako avokysymys vai monivalintakysymys paremman tuloksen. Toisaalta vastausten kirjo osoittaa, että kysymys oli relevantti sikäli, että se sai vastaajat pohtimaan asiaa laajemmin. Taulukkoon 16 on kerätty kysymykseen liittyvä vastausdata, jota selostetaan esimerkkien avulla.

TAULUKKO 16. Opiskelijoiden käsitykset ansiotyöhön kannustamisesta opintojen aikana

Vastausvaihtoehto	Taloustieteilijät (n = 74)	Kasvatustieteilijät (n = 46)	Kaikki opiskelijat (n = 120)
<i>Kyllä</i> perusteltuna	27 (36 %)	22 (48 %)	49 (41 %)
<i>Kyllä</i> ilman perustelua	17 (23 %)	4 (9 %)	21 (17 %)
<i>Kyllä</i> & <i>Ei</i> perusteltuna	2 (3 %)	5 (11 %)	7 (6 %)
<i>Kyllä</i> & <i>Ei</i> ilman perustelua	0 (0 %)	1 (2 %)	1 (1 %)
<i>Ei</i> perusteltuna	19 (26 %)	13 (28 %)	32 (27 %)
<i>Ei</i> ilman perustelua	5 (7 %)	1 (2 %)	6 (5 %)
Perustelu ilman vaihtoehtoa	4 (5 %)	0 (0 %)	4 (3 %)

Opintojen yhteydessä tehtävä ansiotyö osoittautui aiheeksi, johon saatiin monenlaisia vastauksia puolesta ja vastaan. Taulukosta 16 nähdään, että kyllä- ja ei-vastausten määrät jakautuvat taloustieteilijöillä ja kasvatustieteilijöillä samankaltaisesti niin, että taloustieteilijöistä 60 prosenttia vastaisi kyllä ja 32 prosenttia ei. Kasvatustieteilijöistä 57 prosenttia vastasi kyllä ja 30 prosenttia ei. Niin sanotusti kahden vaiheilla olleita vastaajia oli tasan 10 prosenttia kaikista vastaajista.

Kyllä-vastaus ansiotyölle opintojen ohessa

Kyllä-vastauksissa mainittiin useimmiten yhtenä argumenttina opintojen tulorajojen poistaminen ja opintotuen riittämättömyys. Esimerkeissä ansiotyön merkitystä opiskeluaikana arvotetaan muistakin kuin rahan näkökulmasta.

Esimerkeissä 118 ja 119 korostetaan opiskelijan omaa valintaa ja työnteon vapaaehtoisuutta.

118. [...] on hyvä tehdä töitä, kunhan kerää opintopisteitä riittävää vauhtia. (OY, m)

119. Töiden ottaminen pitäisi olla täysin vapaaehtoinen, täysin neutraali asia opiskelijan suhteen. Senhän on vain oman ajankäytön hallintaa. Ei sillä saisi olla vaikutusta esim. tuen määrään, joka ansaitaan opintopisteillä. (OY, m)

Vastaajat ennakoivat käsityksissään tulevan työelämän tarpeita, joita opiskeluaajan työntekeä voisi osittain täyttää.

120. Auttaa osaamisen ja kokemuksen karttumisessa. (OY, m)

121. Teoria on ainoastaan teoriaa, Käytäntö käytäntöä. (OY, m)

122. Kukaan ei palkkaa opintojen jälkeen, jos ei ole työkokemusta. (OY, n)

123. Töissä oppii paremmin / saa näkökulmaa. (OY, m)

124. Voi antaa perspektiiviä työelämään ja motivaatiota, vaihtelua opintoihin. (LY, m)

Esimerkeissä 125–128 viitataan ansiotyön merkitykseen jo opiskeluaikana.

125. Etenkin koska opintotuen määrä vähenee! Typerää ettei tähän kannusteta, tukirajat tosi alhaiset. (OY, m)

126 Se riippuu missä vaiheessa opintoja on. (LY, n)

127. Työt voivat lisätä opiskelujen tehokkuutta joissain tapauksissa. (LY, m)

128. *Kyllä, koska monesti opiskeluajan osa-aikaisuus johtaa pitempiaikaiseen työsuhteeseen ja itsensä elättämiseen pitää pyrkiä. Tulorajan poistaminen kannustaisi opiskelijat omasta elämästään huolehtimiseen.* (LY, n)

Esimerkeissä 129 ja 130 opiskelun aikainen ansiotyö nähdään laajemmassa kontekstissa.

129. *Kaikki voittaa.* (OY, m)

130. *Koko kansantalouden kannalta hyvä asia.* (OY, m)

Yhteenvedona kyllä-vastauksista voidaan mainita seuraavaa. Taloustieteilijöiden vastauksissa korostettiin, että ansiotyö tukemassa opiskelua ja tarjoamassa käytännön kokemusta tulevaa työelämää varten. Kasvatustieteilijöiden perusteluissa ansiotyötä pidettiin motivoivana tekijänä ja henkilöstä ja työtehtävistä riippuen opintojen tehostajana.

Ei-vastaus ansiotyölle opintojen ohessa

Molemmissa kohderyhmissä vajaa kolmannes opiskelijoista suhtautui kielteisesti ansiotyöhön ja siihen kannustamiseen opiskeluaikana. Useissa perusteissa käytettiin argumentteina opinnoista johtuvaa ajanpuutetta ja jaksamista sekä sitä, että samanaikainen ansiotyö ja opiskelu eivät sovi kaikille. Seuraavassa esitetään esimerkkejä muista ei-vastausten perusteista.

Ansiotyön katsottiin vaikuttavan opintomenestykseen ja hidastavan valmistumista.

131. *Mahdollisuudesta voi mainita, mutta kannustaminen ehkä turhaa. Kaikki eivät jaksa molempia samaan aikaan.* (OY, m)

132. *Hidastaa todennäköisesti opintoja / huonontaa opintomenestystä.* (OY, n)

133. *Mielestäni keikkatyön voi ottaa vastaan, mutta en suosittelen tekemään töitä, sillä silloin toinen kärsii, työ tai opiskelu.* (LY, n)

Esimerkeissä 134–136 nostetaan esiin opiskelun merkitys työnä.

134. *Opintojen loppuvaiheessa kyllä, mutta mielestäni opiskelun pitää olla pääasia kun yhteiskunta maksaa siitä tukea.* (OY, n)

135. *Koska "opiskelu on opiskelijan työtä".* (LY, m)

136. [...] jokaisen tulisi saada nauttia opiskelijaelämästä ja panostaa siihen. (LY, n)

Yhteenvedona ei-vastauksista voidaan todeta, että perustelluissa ei-vastauksissa tuodaan esiin opintojen vaativuus ja ajanpuute opiskella ja elää omaa elämää. Näiden lisäksi katsottiin, että ansiotyössä käynti oli poissa opiskeluajasta.

Yhdistetty kyllä- ja ei-vastaus ansiotyölle opintojen ohessa

137. Yksilökohtainen asia. (LY, n)

138. Mikä on päätavoite päätoimisena opiskelijana? (LY, n)

139. Vähän niin ja näin, sillä eri tieteenalojen välillä on suurtaakin eroa siinä, kuinka paljon samaan määrään op:itua joutuu tekemään työtä,[---]. (OY, m)

140. Riippuu työstä. Jos se ei vie kohtuuttomasti aikaa opiskelulta, on se hyvä lisätienesti ja tarjoaa lisää työkokemusta. (LY, n)

141. Joillakin ei vain rahkeet riitä sekä opiskeluun ja työntekoon, jos ei jää ollenkaan vapaa-aikaa, että aivot kerkeää levätä. (LY, n)

Esimerkkejä 137–141 yhdistää niiden sisältöjen pohdiskeleva luonne. Ne kuvaavat edellä mainittujen kyllä- ja ei-vastausten sisältöjä yleisellä tasolla.

6.5.2 Yliopisto-opiskelijan taloudellisen tilanteen vaikutus valmistumiseen

Taloustieteilijöitä ja kasvatustieteilijöitä pyydettiin arvioimaan miten paljon heidän taloudellinen tilanteensa hidastaa tällä hetkellä opintojen valmistumista määräajassa. Arviointi tehtiin asteilla asteikolla 0 (= Taloudellinen tilanne ei lainkaan hidastaa valmistumista). ... 10 (= Taloudellinen tilanne hidastaa valmistumista hyvin paljon), Laadullisia asteikkoja käytettäessä vastaajat arvioivat asioita subjektiivisesta näkökulmastaan. Tässä tapauksessa laatuasteikon käytön perusajatuksena oli, että enemmistöllä opiskelijoista on käsitys opintojensa nykyvaiheesta, ainakin jos he tarkastelevat opintosuorituspisteitään suhteessa käytettyyn opiskelu-aikaan, ja he vastaavat toimeentulostaan ja sen suunnittelusta.

TAULUKKO 17. Opiskelijan taloudellisen tilanteen vaikutus valmistumiseen

	Taloustieteilijät	Kasvatustieteilijät	Kaikki opiskelijat
0 = Ei lainkaan	27 (36 %)	11 (23 %)	38 (31 %)
1–3 = Hyvin vähän	27 (36 %)	12 (26 %)	39 (32 %)
4–6 = Jonkin verran	13 (17 %)	11 (23 %)	24 (20 %)
7–9 = Melko paljon	7 (9 %)	12 (26 %)	19 (16 %)
10 = Hyvin paljon	1 (1 %)	1 (2 %)	2 (1 %)
Arvioita yhteensä	75 (99 %)	47 (100 %)	122 (100 %)

Tässä tutkimusaineistossa opiskelijoiden taloudellisen tilanteen ja opinnoissa valmistumisen suhde näkyy taulukosta 17. Tulokset osoittavat, että 72 prosenttia taloustieteilijöistä ja 49 prosenttia katsoi taloudellisen tilanteen hidastavan valmistumistaan. Taloustieteilijöistä yli 28 prosenttia ja kasvatustieteilijöistä 51 prosenttia katsoi omalla taloudellisella tilanteella ja tutkinnon valmistumisella olevan jonkin verran, melko paljon tai hyvin paljon yhteyttä keskenään. Kasvatustieteilijöiden arvio, joka poikkeaa huomattavasti taloustieteilijöiden arvioista, on jossakin määrin ristiriitainen heidän vastaustensa kanssa, jotka koskevat opintojen edistymistä hidastavia tekijöitä (taulukko 15), ja mielipiteitä opiskelun aikana tehtävän ansiotyöstä (taulukko 16) kanssa.

6.6 Opintojen muu rahallinen ja aineellinen tuki, niiden käyttö ja tukitoiveet

Edellä käsiteltyjen Kelan ja muiden rahoituslähteiden lisäksi opiskelijat voivat saada opintoihin kuuluvana tai omaan valintaan pohjautuvaa tukea opintoihinsa. Suurin osa tällaisista tukimuodosta ei ole rahallista, mutta niiden merkitys tulee myöhemmin oikein käytettyinä näkymään säästöinä, ennen muuta opiskelua helpottavana ja esimerkiksi lainavaroin rahoitetun opiskeluajan lyhenemisenä.

6.6.1 Yliopisto-opiskelijoille tarkoitettujen opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen käyttö

Aikaisemmin luvussa 5 käsiteltyjä yliopiston tarjoamien opiskelun tukimuotojen käyttöä kartoitettiin kysymällä, millä tavalla yliopisto ja oma pääaine voisivat toiminnallaan edesauttaa

opiskelijan taloudellista tilannetta. Saatujen vastausten mukaan 14 taloustieteilijää (19 %) ja 17 kasvatustieteilijää (36 %) ei ollut käyttänyt taulukossa mainittuja palveluja. Taulukossa 18 esitetään kooste vastanneiden ohjaus- ja tukipalvelujen käytöstä.

TAULUKKO 18. Yliopiston tarjoamien ohjaus- ja tukipalvelujen käyttö

	Taloustieteilijät (n = 61)	Kasvatustieteilijät (n= 30)	Kaikki opiskelijat (n = 91)
Omaopettaja tai vastaava ohjaaja	38 (36 %)	23 (62 %)	61 (43 %)
Pienryhmäohjaus	53 (50 %)	3 (8 %)	56 (39 %)
Opiskelua tukeva ryhmä	1 (1 %)	0 (0 %)	1 (1 %)
Opiskelutaitojen ja osaamisen kehittämisen ohjaus	4 (4 %)	6 (16 %)	10 (7 %)
Opiskelu- ja uraohjaus	6 (6 %)	3 (8 %)	9 (6 %)
Jokin muu tuki	3 (3 %)	2 (5 %)	5 (4 %)
Mainintoja yhteensä	105 (100 %)	37 (99 %)	142 (100 %)

Taulukon 18 sarakkeissa olevat luvut osoittavat kyseisen palvelumuodon käyttäneiden yhteismäärän, jonka jäljessä oleva prosentti on laskettu sarakkeen alareunassa olevasta kohderyhmän mainintojen kokonaismäärästä. Taulukosta nähdään, että molemmissa kohderyhmissä ohjaus- ja tukipalvelujen käyttö painottuu omaopettajan ohjaukseen ja pienryhmäohjaukseen, jotka kuuluvat osana koulutusohjelmien ensimmäisten vuosien pakolliseen opinto-ohjelmaan. Eri yliopistossa käytetään erilaisia nimikkeitä opettajasta, joka toimii oppiaineessa uuden opiskelijan ensisijaisena ohjaajana, josta tässä tutkielmassa käytetään Oulun yliopiston valitsemaa omaopettajan nimitystä. Mielenkiintoinen seikka on se, että kaikki opiskelijat eivät olleet käyttäneet edellä mainittuja palveluja. Tämä voi selittyä sillä, että he opiskelivat maisteriohjelmassa ja olivat saaneet kyseisiä palveluja aikaisempien opintojensa yhteydessä. Taulukossa 18 olevaan vaihtoehtoon ”Jokin muu tuki” tuli viisi vastausta: opintopäällikkö (2), kaverit (1), opintotoimisto (1) ja perhe (1).

6.6.2 Käsityksiä yliopiston ja oppiaineen keinoista edistää opiskelijoiden taloustilannetta

Opiskelijoiden toimeentuloa käsittelevissä aikaisemmissa tutkimuksissa ei liene suoraan tiedusteltu vastaajilta, miten yliopisto ja pääaine voisivat edesauttaa opiskelijoita niin, että se suoraan tai epäsuorasti helpottaisi heidän opiskeluajan taloustilannetta. Asian kartoittaminen on jätetty tekemättä, koska *Yliopistolain* (558/2009) 2 §:n mukaan opiskelijoiden talouteen liittyvät asiat eivät kuulu yliopistojen tehtäviin. Kysymykseen vastasi 51 prosenttia taloustieteilijöistä ja 75 prosenttia kasvatustieteilijöistä. Kooste ehdotetuista keinoista, joilla voitaisiin edistää opiskelijoiden taloudellista asemaa ja opintojen valmistumista, on koottu taulukkoon 19.

Taulukon 19 sarakkeissa olevat luvut osoittavat kyseisen maininnan yhteismäärän, jonka jäljessä oleva prosentti on laskettu sarakkeen alareunassa olevasta mainintojen kokonaismäärästä. Vastaajien vähäisen määrän vuoksi lasketut prosentit antavat puutteellisen kuvan koko aineisosta, mutta ne on tarkoitettu aineiston sisäistä vertailua varten. Tässä tapauksessa kummastakin kohderyhmästä on melkein sama lukumäärä vastanneita.

TAULUKKO 19. Parannusehdotukset yliopistolle opiskelijatalouden edistämiseksi

	Talous- tieteilijät (n = 38)	Kasvatus- tieteilijät (n = 35)	Kaikki opiskelijat (n = 73)
Opetuksen organisointi ja opiskelumuodot	6 (14 %)	16 (40 %)	22 (27 %)
Työpaikat, työnvälitys, työn saanti	12 (29 %)	3 (7 %)	15 (18 %)
Oppimateriaalien hankinta ja materiaalikulut	2 (5 %)	10 (24 %)	12 (14 %)
Opiskelijaruuan hinta	3 (7 %)	9 (22 %)	12 (14 %)
Opiskelijan rahankäyttö ja talouden hoito	8 (19 %)	0 (0 %)	8 (10 %)
Stipendit ja harjoittelutuet	6 (14 %)	2 (5 %)	8 (10 %)
Asuminen	3 (7 %)	1 (2 %)	4 (5 %)
Neuvontapalvelu	2 (5 %)	0 (0 %)	2 (2 %)
Maininnat yhteensä	42 (100 %)	41 (100 %)	83 (100 %)

Kohderyhmien ehdotusten ja niiden mainintojen vertailu osoittaa, että näin pienissä aineistoissa samanlaisten edistämistarpeiden määrät vaihtelevat. Tuloksista voidaan suoraan päätellä, että tietyt

ehdotuksia ja toiveita herättäneet asiat kuvaavat asian tilaan kyseisen pääaineen kohdalla, mutta ne voivat vaihdella saman yliopiston muissa pääaineissa.

Kun tarkastellaan kaikkien opiskelijoiden vastauksia, merkittävimmät opiskelijan taloutta edistävät ehdotukset näkyvät esimerkeissä 142–148, jotka koskevat opetuksen organisoinnin ja opiskelumuotojen kehittämistä.

Opintojen ohjeistus:

142. *Selkeä laki opetuksesta/opintopisteistä* (LY, n)

Opintojen suunnittelu:

143. *Enemmän joustavuutta luentojen/tuntien valitsemiselle* (OY, n)

Opetuksen ajoitus:

144. *Opintojen ajoitus tasaisesti* (OY, m)

Opetukseen osallistuminen:

145. *Vähemmän läsnäolopakollisia kursseja* (OY, n)

146. *Etämahdollisuudet, joustavat opinnot -> ei matkustuskuluja* (LY, n)

Opintojen suoritustavat:

147 *Selkeä laki opetuksesta/opintopisteistä. Kuka valvoo itsenäisen työn tekemisen?* (LY, n)

148. *Mahdollisuus suorittaa opintopisteitä töissä* (LY, n)

149. *Lisätä tenttejä sähköiseen palveluun, jotta opiskelu nopeutuisi.* (LY, n)

Toiseksi eniten mainintoja sai työllistyminen opintojen aikana ja niiden jälkeen. Tässä aineistossa monet taloustieteilijät ehdottivat yliopistolle ja oppiaineelle tehtäväksi välittää tietoa työpaikoista ja tehdä yhteistyötä yritysten kanssa.

150. *Avustaa kesätyön saannissa* (OY, m)

151. *Töitä tarjoamalla* (OY, m)

152. *Yhteistyö paikallisten yritysten kanssa, yritykset voisivat ilmoittaa avoimista os-
aikaisista työpaikoista* (OY, m)

153. *Oman alan työverkostoja kehittämällä, että saisi työtä & rahaa esim. sijaisuuDET ja
lyhyet pätkät.* (LY, n)

154. *Enemmän harjoittelua (Palkallista)* (LY, m)

Kolmanneksi eniten mainintoja saivat kurssikirjojen tarve (esimerkit 155 ja 156) ja oppimateriaalien hankintakulut (157 ja 158) sekä opiskelijaruokailun hinta (esimerkit 159–161).

155. *Enemmän kurssikirjoja* (OY, n)

156. *Produktioita kirjastossa, enemmän oppikirjoja kursseille.* (LY, n)

157. *Tulostus ilmaiseksi* (LY, n)

158. *Ilmaiset materiaalit opiskeluun liittyviin töihin.* (LY, n)

159. *Tarjoamalla laajempia ruokailumahdollisuuksia* (LY, m)

160. *Lounaan hinta pienemmäksi* (LY, n)

161. *Ilmainen ruoka* (LY, n)

Esimerkeissä 155–161 mainitut asiat liittyvät suoraan rahassa mitattaviin tukimuotoihin, joista opiskelijaruokailu kuuluu Kelan ateriatuen piiriin (*Valtioneuvoston asetus korkeakouluopiskelijoiden ruokailun tukemisen perusteista* 54/2012).

Tämän tutkimusaineiston mielenkiintoinen ja odottamaton tulos oli se, että yli kymmenen prosenttia kaikista taloustieteilijöistä (n = 75) ehdotti järjestettäväksi ohjausta tai kurssin, jossa käsitellään opiskelijan rahankäyttöä, talouden hoitoa ja elämänhallintaan. Taulukossa 19 oleva prosenttimäärä on korkeampi, koska se on laskettu 35 kasvatustieteilijän mainintojen määrästä (n = 41).

162. *Työelämän ja rahankäytön kursseja* (OY, m)

163. *[...] järjestää käytännön tukea/ neuvoja talouden hallintaan* (OY, n)

164. *Järjestämällä kurssi henkilökohtaisen talouden pidosta* (OY, m)

165. *Elämänhallintakurssi* (OY, m)

Kaikilta vastanneilta tuli edellisen kohdan kanssa sama määrä mainintoja apurahoista ja harjoittelutuista, joita yliopistot myöntävät omista rahastoistaan tai joiden myöntäjistä ja hakuajoista yliopistot tiedottavat. Apurahoja ja harjoittelutukia koskevat ehdotusten sisällöt näkyvät esimerkeistä 166 ja 167.

166. *[...] enemmän harjoittelutukia* (OY, n)

167. *[...] stipendejä hyvästä menetyksestä.* (LY, n)

Kuten alaluvussa 5.6 esitetään, yliopistot tiedottavat omista ja valtakunnallisista apurahoista ja niiden hakemisesta. Suurimpia yliopistoja kuten Helsingin yliopistoa (ks. liite 2) lukuun ottamatta paikallisten yliopistojen omat apurahat suunnataan useimmiten jatko-opiskelijoille. Taulukon 19 viimeisimpinä kohtina mainittiin opiskelijan neuvontapalvelut ilman tarkennusta sekä opiskelija-asuminen, johon kohdistui esimerkkien 168 ja 169 kaltaisia toiveita.

168. *Tarjoamalla edullista asumista* (OY, m)

169. *Opiskelija-asuntoja lisää* (LY, n)

Yhteenvedona opiskelijoiden ehdotuksista ja toiveista, jotka liittyvät yliopiston epäsuoraan tai suoraan mahdollisuuteen edistää opiskelijoiden taloustilannetta esitettiin seuraavaa. Keskeisinä asioina, joita yliopiston toivottiin edistävän, ovat opintojen organisointi siten, että lähiopetusta korvataan nykyistä enemmän itsenäisellä työllä ja etätyöskentelyllä, mikä helpottaisi yliopistopaikkakunnan ulkopuolella asuvien ja työssä käyvien opiskelijoiden ajan- ja rahankäyttöä. Opiskelijoiden ehdotus kurssista tai neuvonnasta, joka käsittelee opiskelijoiden elämänhallintaa, rahankäyttöä ja rahatalouden hoitamista tuli esiin uutena ilmiönä tässä tutkimusaineistossa. Yliopiston toivottiin esimerkiksi tehostetulla tiedottamisella edistävän opiskelijoiden osa-aikaista työllistymistä opintojen aikana. Kurssikirjojen kirjastokappaleiden riittävää määrää toivottiin, koska opiskelu on siirtynyt yhä enemmän yhteisestä opetustilasta muihin oppimisympäristöihin.

6.6.3 Opiskelijaetuuksien käyttö

Viimeisenä opiskelijoille kohdistuvana tukimuotona tarkastellaan niitä tukimuotoja, joihin opiskelijat voivat vaikuttaa omilla kulutustottumuksillaan tai valinnoillaan. Opiskelijoilta kysyttiin, mitä opiskelijaetuuksia he käyttävät. Tiedot on koottu taulukkoon 20, jossa sarakkeiden luvut osoittavat vastausten määriä ja sulkeissa oleva prosenttiluku on laskettu kyseisen kohderyhmän vastaajien määrästä.

TAULUKKO 20. Opiskelijaetuuksien ja -alennuksien käyttö

	Taloustieteilijät (n = 75)	Kasvatustieteilijät (n = 46)	Kaikki opiskelijat (n = 121)
Kelan ateriatuki	73 (97 %)	38 (83 %)	111 (92 %)
Opiskelijaterveydenhuolto	60 (80 %)	41 (89 %)	101 (84 %)
VR:n ja Matkahuolto Oy:n alennukset	59 (79 %)	44 (96 %)	103 (85 %)
Kulttuuri-, liikunta- ja vastaavien palvelujen alennukset	37 (49 %)	24 (52 %)	61 (50 %)
Muut alennukset, tarjoukset	20 (27 %)	9 (20 %)	29 (24 %)

Opiskelijaetuuksien ja -alennuksien käyttöä kuvaava kooste taulukossa 20 osoittaa, että Kelan ateriatukea ja opiskelijaterveydenhuollon palveluja samoin kuin juna- ja bussimatkojen opiskelija-alennuksia käyttää suurin osa molempienkohderyhmien opiskelijoista. Puolet kaikista vastanneista käytti kulttuuri-, liikunta- ja muita opiskelija-alennuksiin oikeuttavia palveluja ja vajaa neljäsosa ilmoitti kysyvänsä opiskelija-alennuksia ruokaketjujen, ravintoloiden ja kahviloiden, vaatekauppojen sekä parturin ja kampaamon hinnoista.

6.6.4 Tutkimukseen osallistuneiden uraidentiteetin selkeys opintojen nykyvaiheessa

Aikaisemmin alaluvussa 5.4. on lyhyesti käsitelty uraohjausta, jolla tarkoitetaan opiskelijan tulevan uran ja työelämän suunnittelua yhdessä ohjaajan kanssa. Opiskelijoita pyydettiin arvioimaan uraidentiteettinsä selkeyttä opintojen nykyvaiheessa, jolloin 97 prosentilla kaikista opiskelijoista oli takanaan vähintään vuoden opinnot. Arviointi tehtiin asteikolla 0–10, jossa 0 tarkoitti, että uraidentiteetti on täysin epäselvä ja 10, että uraidentiteetti on täysin selvä. Taulukossa 21 arviointiasteikon tulokset on luokiteltu kuuteen luokkaan.

TAULUKKO 21. Opiskelijoiden arviot uraidentiteettiensä selkeydestä

Uraidentiteetin tila	Taloustieteilijät (n = 75)	Kasvatustieteilijät (n = 47)	Kaikki opiskelijat (n = 122)
Täysin selvä	7 (9 %)	5 (11 %)	12 (10 %)
Hyvin selvä	42 (56 %)	14 (30 %)	56 (46 %)
Jokseenkin selvä	11 (15 %)	8 (17 %)	19 (16 %)
Jonkin verran epäselvä	10 (13 %)	14 (30 %)	24 (20 %)
Hyvin epäselvä	5 (7 %)	4 (9 %)	9 (7 %)
Täysin epäselvä	0 (0 %)	2 (4 %)	2 (2 %)

Taulukon 21 mukaan uraidentiteetti on kumulatiivisesti laskettuna vähintään jokseenkin selvä 80 prosentilla taloustieteilijöistä ja 58 prosentilla kasvatustieteilijöistä. Pitemmälle menevä analyysi vaatisi tässä tapauksessa tietoa vastaajien koulutusohjelmista, joita ei kartoitettu kyselytutkimuksessa. Tulos kertoo kuitenkin sen, että uravalinta on riippuvainen esimerkiksi sivuainevalinnoista tai siitä, että opiskelijan valitsema pääaine mahdollisesti tarjoaa useita keskenään vartenotettavia ja kiinnostavia vaihtoehtoja, joista päättäminen vie oman aikansa. Uraohjaus tulee yleensä ajankohtaiseksi opintojen toisena ja kolmantena vuonna.

6.6.5 Tutkimukseen osallistuneiden palaute kyselylomakkeesta ja tutkimuksesta

Kyselyyn osallistuneilla oli mahdollista antaa palautetta kyselylomakkeesta ja tutkimuksesta. Oman kommenttina antoi 16 taloustieteilijää ja 16 kasvatustieteilijää eli yhteensä 26 prosenttia kaikista vastanneista. Seuraavassa annetaan muutamia esimerkkejä kommenttien sisällöistä.

Kyselylomakkeen sisällön ja rakenteen arviointeja:

170. *Kysymys 22 jäi hieman epäselväksi.* (OY, n); (LY, m)

171. *Selkeä ja tarpeeksi helppo täyttää.* (LY, m)

172. *Hyvä ja aiheellinen kysely. Muutamaa kohtaa voisi kuitenkin tarkentaa.* (OY, m)

173. *Hyvä ja selkeä. Itseään kiinnostaviin kohtiin viivat eivät välttämättä ihan riittäneet.* (OY, m)

Kyselyn aiheen yleisarvioita:

- 174. *Ajankohtainen aihe!* (OY, m)
- 175. *Tärkeä tutkimusaihe!* (LY, n)
- 176. *Mielenkiintoinen ja ajankohtainen aihe!* (LY, n)
- 177. *:D* (LY, n)

Kyselyn aiheen kommentointia ja sen merkityksen arviointia:

- 178. *Ajankohtainen aihe, joka jakaa paljon mielipiteitä. Tällaiselle kyselylle on ollut paljon tarvetta.* (OY, n)
- 179. *Toivottavasti tämä kysely auttaisi keskustelua opiskelijoiden tuloista ja auttaisi ajamaan asiaa eteenpäin.* (LY, n)
- 180. *Hyvä että teet tällaista tutkimusta :)* (LY, n)
- 181. *Hyvä että tällaista tehdään, toivottavasti kyselyn tulokset voisivat vaikuttaa asiaan!* (LY, n)
- 182. *Tutkimusaihe on hyvä, sillä se vaikuttaa monen ihmisen elämään. Aihe on myös vaikea, sillä opiskelijat ovat loukussa. Järjestelmä ei ota huomioon opintojen hidastumista itsestä riippumattomien vaikeuksien takia.* (OY, n)

Kyselylomakkeen kysymysten pohjalta nousseita mielipiteitä tutkittavasta ilmiöstä:

Tukien riittämättömyys, opintojen tahti ja vaatimustaso, runsas vapaa-aika:

- 183. *Opintotuella on täysin mahdoton elää, jos se on ainut tulonlähde. Palkkatyöt tai vanhempien rahallinen apu tai säästöt ovat merkittäviä, jotta opiskelijan ei tarvitse kituuttaa. Jos yksiön vuokra on esim. 500 € suuruinen on mahdotonta kattaa kaikki asumis ja elämiskustannukset tuilla. Suomessa opintojen tahti ja vaatimustaso on melko alhainen joten opiskelijoilla on runsaasti aikaa palkkatyöhön tai vain opinnoissa laiskotteluun.* (OY, n)
- 184. *Tällä hetkellä koen, että opintolaina ja tuki eivät kata täysin kulujani, mutta koen, että edut ovat silti monella tapaa hyvät. Rahalliset haasteet tulevat vastaan lähinnä [...]harratuksia ylläpidettäessä.* (OY, m)

Tukien myöntämisen periaatteet:

185. *Eniten ärsyttää toimeentulotuen ja opintotuen epäoikeudenmukaisuus. Esimerkiksi yksi kaverini "loisi" vuoden, asui yksiossää X:ssä ja sai asumistukea + toimeentulotukea yhteensä n. 1300 €/kk. (OY, m)*
186. *Opintotuessa voisi ottaa huomioon myös perheellisyys. (Lapsiperheissä on suuremmat menot.) (OY, n)*
187. *Liiallinen tuki passivoi opiskelijaa ja venyttää opintoja. (OY, m)*

Mielipiteitä opintolainan puolesta ja sitä vastaan:

188. *Nostetaan opiskelulainan osuutta ja isot hyvitykset heille ketkä valmistuvat nopeaa/ajallaan. (OY, m)*
189. *Muutokset lainapainotteisempaan suuntaan hyviä. Vielä tulorajat ylös/kokonaan pois niin hyvä tulee. Isolla lainahyvitysprosentilla kannustetaan/varmistetaan opintojen eteneminen. (OY, m)*
190. *Tärkeintä olisi, ettei opiskelijoiden turhaa velkataakkaa syntyisi. (OY, m)*

Vastaajien kommentit osoittava, että esitestattuun kyselylomakkeeseen jää aina kohtia, jotka eivät avaudu kaikille vastaajille yhtä helposti. Esimerkkien 170–173 kaltaista kritiikkiä, joka koski kysymysten sisältöä ja kyselylomakkeen rakennetta, antoi yhteensä yhdeksän opiskelijaa.

Palautteessa oli odottamatonta kyselylomakkeen saama positiivinen vastaanotto, mikä näkyy paitsi kommenttien myös yksittäisiin kyselylomakkeen avokysymyksiin saatujen vastausten määrissä ja sisällöissä. Molemmilta kohderyhmiltä saatiin positiivista palautetta kyselyn aiheesta ja merkityksestä. Esimerkit 183–190) tukevat paljolti tutkimuksessa saatuja tuloksia.

7 TULOSTEN TARKASTELU JA TUTKIMUSKYSYMYKSIIN VASTAAMINEN

Tässä korkeakouluhallinnon ja -johtamisen alaan kuuluvassa tutkielmassa on rajoitettu tarkastelemaan kahden suomalaisen yliopiston opiskelijoiden taloutta, Kelan opintotukijärjestelmän sekä opintoja ja niiden rahoittamista koskevan lainsäädännön vaikutusta yliopisto-opiskeluun. Korkeakouluhallintoon ja -johtamiseen liittyvä tematiikka on mukana tutkimukseen alaluvuissa 7.1–7.5 olevissa tutkimuskysymyksissä ja niiden vastauksissa siinä määrin, kuin se on ollut mahdollista tutkielman pääongelmaa ratkaistaessa. Tulokset opintotukilainsäädännön määräyksien ja niiden 1.8.2017 voimaan astuneiden muutosten vaikutuksista yliopisto-opiskelijoiden toimeentuloon ja opintojensa edistymiseen raportoidaan alaluvuissa 7.1–7.5, joiden otsikkoina käytetään taulukossa 2 esitettyjä tutkimuskysymyksiä ja niiden järjestystä.

7.1 Mistä opiskelijoiden menot ja tulot muodostuvat?

Opiskelijoiden menojen ja tulojen muodostuminen

Tutkimustulosten mukaan suurimpina kuukausittaisina menoerinä olivat ruoka, asuminen, matkustaminen, harrastukset ja vapaa-aika. Tutkimustulokset tukevat aikaisempina vuosina tehtyjen opiskelijatutkimusten tuloksia (Saarenmaa ym. 2010; Potila 2014). Tulopuolella opintojen pääasiallisimpia rahoituslähteitä olivat suuruusjärjestyksessä opintotuki, opintolaina, ansiotyö, vanhempien tai puolison avustus ja oma yritystoiminta. Mainitut rahoituslähteistä ainoastaan opintotuki, ansiotyö ja yritystoiminta olivat muutamilla opiskelijoilla ainut tulolähde. Tässä tutkimusaineistossa monituloisilla opiskelijoilla oli käytössään yhteensä 10 eri rahoitusmallia, joissa opintotuki oli yhtenä tulolähteenä.

Opintorahan riittävyys

Opiskelijoiden arvio nykyisen opintorahan suuruudesta osoittaa, että yli 80 prosenttia taloustieteilijöistä ja hieman yli 50 prosenttia kasvatustieteilijöistä piti opintorahaa kutakuinkin tai jokseenkin riittävänä ja vajaat 10 prosenttia kaikista opiskelijoista piti sitä täysin riittävänä.

Asumismuodot ja asumistuet

Opiskelijoiden asumismuotoa ja asumisen tukia koskevat tulokset kertovat, että 77 prosenttia opiskelijoista asui yksityisesti vapailla markkinoilla olevissa vuokra-asunnoissa ja vajaat 14 prosenttia opiskelija-asuntolassa. Asumiskustannusten hoitoon 86 prosenttia kaikista opiskelijoista sai opinto-tukeen sidottua asumislisää ja 3 prosenttia sai yleistä asumistukea. Runsas 10 prosenttia ei saanut asumisavustuksia, koska he asuivat vanhempien luona tai puolison kanssa.

Opintotuen riittävä vähimmäismäärä

Opintotuen vähimmäismäärän arviointi osoittautui hankalaksi varsinkin monituloisille opiskelijoille. Yhteenvetona eri rahoituslähteitä arvioitensa pohjana käyttäneiltä tuli vastauksia, joiden perusteella voidaan päätellä tässä tutkimusaineistossa, että kuta monituloisempi opiskelija oli, sitä suurempaa opintotukea hän arvioi tarvitsevänsä opintojen ja elämisen rahoittamiseen. Lisäksi tässä aineistossa voitiin havaita, että monituloisten kasvatustieteilijöiden arvio opintotuen minimimäärästä oli kaikissa rahoitusyhdistelmissä suurempi kuin taloustieteilijöiden.

7.2 Mitä käsityksiä opiskelijoilla on Kelan opintotuen ehdoista ja niiden muutoksista?

Opintotuen hakuprosessi

Yli 90 prosenttia kaikista vastanneista piti Kelan opintotuen hakemista vaivattomana. Vajaat 10 prosenttia vastaajista toi esiin hakuprosessin ongelmina, että Kelan nettisivuissa on vaikeaselkoisia kohtia muun muassa asioista, jotka koskevat asiakirjojen toimituspaikkoja, liitteitä ja samojen kaavakkeiden täyttämistä ja samojen liitteiden lähettämistä uutta opintotukianomusta varten.

Opintotuen tukikuukausien vähenemisen merkitys opintojen edistymiselle

Yli puolet (64 %) kaikista opiskelijoista ilmoitti, että muutos on merkityksetön heidän opinnoilleen. Viidennes (21 %) katsoi muutoksen haittaavan opintoja lisäämällä kiirettä ja stressiä. Näiden lisäksi tukikuukausien katsottiin rajaavan opintokokonaisuuksien valintaa ja lisäävän tarvetta ansiotyöhön opintojen aikana. Runsas 14 prosenttia vastanneista katsoi, että tukikuukausien vähenemisen hyötynä on, että se kannustaa opiskelemaan nopeammin ja valmistumaan määräajassa, jolloin tukikuukaudet tulevat hyödynnetyiksi tehokkaasti.

Muutokset opintolainan valtiontakauksen ja opintolainahyvityksen ehdoissa

Kaikista opiskelijoista 63 prosenttia piti muutosta hyvänä asiana, jonka katsottiin olevan suuri rahallinen avustus ja hyvä kannustin. Joissakin mielipiteissä muutos nähtiin hyvänä, mikäli opiskelija ei vaihda koulutusalaan eikä pelkää lainanottoa. Toisaalta 16 prosenttia opiskelijoista ei pitänyt muutosta hyvänä. Heidän mielestään opintolainahyvitys ei korvaa pienevää opintotukea. Sen katsottiin kannustavan elämään lainavaroin ja asettavan epätasa-arvoiseen asemaan heidät, jotka eivät rahoita opintojaan lainalla.

7.3 Mikä yhteys on opiskelijoiden toimeentulolla ja määräajassa valmistumisella?

Opintotuen saannin vähimmäisvaatimukset

Avokysymyksen vastauksissa olleet maininnat muodostivat seitsemän eri ryhmää, joista kaksi erottui määriltään muista. Vastanneista 52 prosenttia kertoi, että opintotuen myöntämisehdot kannustavat opiskelemaan ja 16 prosenttia mainitsi, että opintotuen ehtojen ansiotyön tulorajat estävät työntekoa opiskeluaikana.

Opintojen edistymistä hidastavat ja vaikeuttavat tekijät

Mainintojen suuruusjärjestyksessä lueteltuina opintoja hidastavia tekijöitä olivat Opintojen määrän ja niihin käytettävissä olevan ajan epäsuhta, omat työllistymisnäkökymät, työssäkäynti, opintojen organisoinnin ongelmat, opintojen irrallisuus muusta elämästä ja Kelan opintotuen seuranta. Kolmasosalla (33,5 %) vastaajista ei vastaushetkellä ollut opintoja hidastavia tekijöitä.

Käsitykset Kelan opintotuen tulovalvonnasta

Kysymystä kommentoi 62 prosenttia taloustieteilijöistä ja 74 prosenttia kasvatustieteilijöistä. Tasan 50 prosenttia mielipiteistä oli melko paljon tai täysin tulovalvontavastaisia. Niissä arvostellaan vapaaehtoisen ansiotyössä käynnin rajoittamista tulorajoilla, opiskelijan vastuulle jäävän tulorajan jatkuvaa tarkkailua ja opintotuen valvonta- ja takaisinperintäprosessin osittaista joustamattomuutta. Opintotuen tulovalvontaa kohtaa myönteisiä mainintoja esitti runsas 25 prosenttia vastanneista. Muissa maininnoissa tuotiin esiin muun muassa tulovalvonnan kehittämisehdotuksina, että

tulovalvonta voitaisiin tehdä puolivuositain tai että kela ilmoittaisi opiskelijoille, milloin tuloraja on ylittynyt, jotta takaisinperinnältä välttyttäisiin lukuvuoden lopussa.

7.4 Mikä rooli ansiotyöllä on yliopisto-opiskelijoiden opinnoissa ja elämässä?

Opiskelijoiden mielipiteet ansiotyön teosta opiskeluaikana

Kaikista opiskelijoista 58 prosenttia oli sitä mieltä, että opiskelijoita voi kannustaa ansiotyöhön jo opiskeluaikana. Taloustieteilijöiden vastauksissa mainittiin ansiotyön eduista palkan lisäksi se, että ansiotyö tukee opiskelua ja antaa valmiuksia tulevaan työelämään. Kasvatustieteilijöiden vastauksissa ansiotyötä pidettiin opiskeluun kannustavana vaihteluna ja opintoja tehostavana tekijänä. Vajaa kolmannes vastanneista ei kannattanut opiskelun aikana ansiotyöhön rohkaisemista. Perusteina esitettiin opintojen vaativuutta, opintojen merkitystä työnä. Loput vastanneista olivat asiassa kahden vaiheilla.

Opiskelijoiden taloudellisen tilanteen vaikutus tutkinnon valmistumiseen

Tässä tutkimuksessa 72 prosenttia taloustieteilijöistä ja vajaat 49 prosenttia kasvatustieteilijöistä katsoi taloudellisen tilanteensa hidastavan valmistumista.

7.5 Mitä opiskelun tukimuotoja ja etuisuuksia opiskelijat käyttävät ja toivovat?

Opiskelijoille tarkoitettujen opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen käyttö

Noin 75 prosenttia vastanneista oli käyttänyt yliopiston tarjoamia ohjaus- ja tukipalveluja. Eniten oli käytetty omaopettajan tai vastaavan perusopintovaiheen henkilökohtaisen ohjaajan palveluja ja toiseksi eniten pienryhmäohjausta. Muita palveluja, jotka liittyvät 2. opintovuotta seuraaviin opintoihin, oli käyttänyt enimmillään 7 prosenttia vastanneista.

Yliopiston ja oppiaineen keinot edistää opiskelijoiden taloustilannetta

Kysymykseen vastasi 60 prosenttia kaikista opiskelijoista. Ehdotettuja edistämiskeinoja koskevan listan kärjessä olivat opetuksen organisoinnin ja opiskelumuotojen kehittäminen, opiskelijoiden työllistymisen edistäminen esimerkiksi työvoimatiedotuksen avulla ja paikallisten yritysten kanssa

verkostoitumalla. Edellisten lisäksi esitettiin hankittavaksi riittävä määrä kurssikirjoja kirjastoihin ja opiskelumateriaalien kopiointikuluavustusta sekä apurahoja ja harjoittelutukia opinnoissaan menestyneille perustutkinto-opiskelijoille. Taloustieteilijöiden puolelta ehdotettiin elämänhallintaan, opiskelijan rahankäyttöön ja talouden hoitoon sekä työelämään valmentavia kursseja.

Opiskelijaetuuksien ja -alennuksien käyttö

Yli 90 prosenttia kaikista opiskelijoista käytti Kelan ateriatukea, 85 prosenttia matkusti VR:n ja Matkahuolto Oy:n kulkuvälineissä opiskelijahinnoilla. Opiskelijaterveydenhuollon palveluja käytti 83 prosenttia vastanneista ja runsas 50 prosenttia ilmoitti käyttäneensä kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-aikaan liittyvien palvelujen opiskelija-alennuksia.

Opiskelijoiden uraidentiteetin selvyys opintojen nykyvaiheessa

Opiskelijoiden arvion oman uraidentiteettinsä selvyydestä kartoitettiin pyytämällä heitä arvioimaan sitä asteikolla täysin selvä = 10 ... täysin epäselvä = 0. Vastaajista 97 prosentilla oli toisen vuoden opinnot loppuvaiheessa. Tulosten perusteella 80 prosentilla taloustieteilijöistä ja 57 prosentilla kasvatustieteilijöistä oli vähintään jokseenkin selvä.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tapaustutkimuksessa paneuduttiin vuonna 2016 alkunsa saaneeseen opintotukiuudistuksen sisältöihin tarkoituksena kartoittaa yliopisto-opiskelijoiden taloudellista tilannetta voimassa olevien opintotukiehtojen ja 1.8.2017 voimaan astuvien uusien opintuki ehtojen välimaastossa. Valtioneuvoston opintotukiuudistus vaikutti jo asetuseräluonnosvaiheessaan sellaiselta, että se heijastuisi jollakin tavoin opiskelijoiden toimeentuloon ja sen kautta opinnoissa menestymiseen.

Yksityishenkilöiden raha-asioita ja taloutta koskevien asioiden tutkimiseen liittyy monenlaisia kysymyksiä kuten vastaajien avoimuus, summien ja määrien muistaminen vastaamistilanteessa. Tässä tutkimuksessa ei kartoitettu opiskelijoiden tulojen eikä menojen määriä, vaan vastaajien käsityksiä opintoihin käytettävästä rahasta ja muista tuki- ja avustusmuodoista. Edellisten lisäksi

kartoitettiin opiskelijoiden ehdotuksia ja käsityksiä siitä, miten yliopisto voi tukea ja edistää opintojen valmistumista opetuksen organisoinnilla ja hallinnollisilla järjestelyillään.

Aikaisemmat opiskelijatutkimukset (esim. Potila ym 2017) ja Tilastokeskuksen tutkimustulokset (Tilastokeskus 2018 [www]) ovat selvittäneet opiskelijoiden taloutta monipuolisesti mutta etupäässä kvantitatiivisesti, jolloin vastaajien mielipiteet ovat tulleet esiin valmiiksi laadittujen vastausvaihtoehtojen välityksellä. Käsillä olevassa tutkimuksessa puolestaan tarkastellaan opiskelijoiden toimeentuloa ja taloutta ensisijaisesti käsitysten ja mielipiteiden kautta täydennettyinä taulukoilla, joiden tarkoitus on tiivistää ja järjestää kvalitatiivista dataa raportoinnin helpottamiseksi.

Tutkimustehtävä haluttiin tietoisesti rajata koskemaan lakisääteisiä ja muita tukia opiskelijoiden käsitysten välityksellä. Tapaustutkimuksen yleiset kriteerit täyttyivät, koska aineistossa rajoituttiin tarkastelemaan kahta kohderyhmää, jotka samalla edustavat kahta koulutusohjelmaa ja kahta eri korkeakoulua. Aineistonkeruun instrumentiksi valittu kyselylomake soveltui tämän tutkimuksen tarpeisiin. Kyselylomakkeen hyvät puolet tulivat näkyviin aineiston keruussa siten, että aineisto saatiin kerätyksi lyhyessä ajassa survey-tyyppisenä kontrolloituna kyselynä, jossa vastaajilla oli mahdollisuus pyytää tarkennusta kysymyksiin. Kyselylomakkeen kysymys opintotuen vähimmäissummasta oli esitestauksesta ja vastaamisen alussa opettajan tarkennuksesta huolimatta aiheuttanut ongelmia muutamille opiskelijoille. Kysymyksellä haluttiin ainoastaan kartoittaa sitä, miten paljon eri tulolähteillä opintojaan rahoittaneet vastaajat tarvitsivat rahaa.

Tutkimus osoitti, että opiskelijoiden rahankäytön, rahantarpeen, toimeentulon ja yliopisto-opintojen etenemisen välinen vuorovaikutus oli monimutkainen tutkimuskohde. Vuorovaikutukseen liittyy monia sellaisia piirteitä ja tekijöitä, joiden ennakointi tutkimuksen suunnitteluvaiheessa on mahdotonta. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi haastateltavien sukupuolen, koulutusohjelman ja sosiaalisen taustan vaikutus. Tässä tutkielmassa ei huomioitu vastaajien sukupuolta, koska se osittain sattumalta jakautui tasan, vaikka useiden opiskelijatutkimusten perustella (Saarenmaa ym. 2010:17; Potila 2014:14; Potila ym. 2017:24) nähdään, että taloustieteen koulutusohjelmassa opiskelee enemmän miehiä ja kasvatustieteen koulutusohjelmassa enemmän naisia. Vastaajien sosiaalisten ja taloudellisten taustojen kartoitus olisi tarjonnut sosiologisemman lähtökohdan osalle tulosten tulkinnoista.

Tutkimustehtävään saatiin vastaus tutkimuskysymysten avulla, mikä näkyy siinä, että jokainen tutkimuskysymys oli sellaisenaan itsenäinen tutkimustulos ja toimii yhdistettynä tutkimustehtävän kontekstiin sitä selittävänä osana. Tutkimusaineiston rakenne olisi tarjonnut mahdollisuuden laskea erilaisia korrelaatioita, mutta se puolestaan olisi periaatteessa edellyttänyt suurempaa aineistoa. Tutkimusaineiston koko osoittautui riittäväksi, koska uusien tapauksen määrä väheni avovastausten luokittelun ja vaihtoehtokysymysten kirjaamisen loppuvaiheessa, mikä viittaa aineiston kylläntymiseen. Tutkimukseen osallistuneiden palaute tutkimusaiheesta on kannustavaa ja tukee tutkimustuloksia.

Meriläinen (1999, 142) on koostanut käsitteistön laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointia varten. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi on tutkijaan kohdistuvaa arviointia, koska hän voi tekemillään ratkaisulla vaikuttaa tutkimuksen kulkuun. Tämän tutkimuksen uskottavuuden (validiteetin) arvioinnissa tärkein tekijä on sisällön uskottavuus, jota pyrittiin parantamaan kyselylomakkeen esitestauksella ja käyttämällä kyselylomakkeessa avoimia ja strukturoituja kysymyksiä. Tutkimuksen varmuuden (reliabiliteetin) lisäämiseksi kysymyksillä pyrittiin kartoittamaan tutkittavia ilmiöitä useasta näkökulmasta. Tutkimustulosten siirrettävyys (yleistettävyys) on tässä tapauksessa hankalaa, mikä johtuu tutkimuksen tapauskohtaisuudesta, vaikka osa tutkimustuloksista tukee selvästi aikaisempien opiskelututkimusten ja opiskelijabarometrien tuloksia. Tutkimuksen vahvistuvuus (objektiivisuus) näkyy siinä, että tutkimuksessa on tutkimuksen tuloksia mahdollisuuksien mukaan verrattu viitekehyksessä esiteltyihin aikaisempiin tutkimustuloksiin kuten aiempiin opiskelijatutkimuksiin.

Tutkimusaiheen ja korkeakoulututkimuksen välinen yhteys

Pekkola ja muut toteavat, että hallintotieteen koulutus ja tutkimus ovat 1960-luvulta saakka rakentaneet oppiaineidentiteettiään useissa ministeriövetoisissa tutkimus- ja kehittämishankkeissa. Sen lisäksi hallintotieteellinen tutkimus on parinkymmenen vuoden aikana laajentunut yhden sektorin tutkimushaarasta yhä itsenäisemmäksi tutkimusalueeksi ja tullut lähemmäksi yleisempää korkeakoulututkimusta tieteidenvälisenä tutkimusalanana. (Pekkola ym. 2015: 197, 220)

Tutkimuskartoituksessa on huomioitu yliopiston piirissä tehdyt hallintotieteelliset tutkimukset. Pekkolan ja muiden (2015) artikkeli osoittaa, että tutkimusten tematiikka jopa nykyvuosinakin liittyy enemmän ylemmän hallinnon ja alihallinnon organisaatiotutkimukseen ja että rakennetun organisaation vaikutusta riviopiskelijan opintojen kulkuun, rahoittamiseen ja opintojen esteisiin on

tutkittu vähemmän. Ne ovat jääneet muiden tieteenalojen kartoitettaviksi. Mainittuja teemoja on tutkittu laajoissa valtakunnallisissa opiskelijatutkimuksissa, mutta niiden tulokset ovat ymmärrettävistä syistä kokonaisvaltaisia ja etupäässä kvantitatiivisia, jolloin yksittäisten opiskelijoiden käsitykset, mielipiteet ja ehdotukset saattavat jäädä vähemmälle huomiolle.

Käsillä olevassa tutkimuksessa oli lähtökohtana korkeakouluhallinnon piiriin kuuluva kartoitus siltä osin, kuin se aikaisempien sosioekonomisten tutkimustulosten perusteella näytti mahdolliselta ja mielekkäältä. Aiheen valinnassa kantavana periaatteena oli oman työn kehittäminen ja mielenkiinto selvittää, mitä ovat ne seikat opiskelussa, opiskelijan toimeentulossa ja elämänlaadussa, joita yliopisto voi edistää valtakunnallisella vaikuttamisellaan ja omalla autonomiallaan ruohonjuuritasolla. Tutkimusaiheeni valintaa ja sen kontribuutiota korkeakouluhallinnon tutkimukseen voidaan kuvata mukaellen niillä *tasoilla*, joita Tight (2012: 214–221) on käyttänyt jaotellessaan kasvatusalan korkeakoulututkimuksia ja niiden yleisyyttä.

TAULUKKO 22. Tutkimusteemojen ja korkeakouluhallinnon tasojen yhteydet

Tutkimuslähtökohdat ja odotukset	Korkeakouluhallinnon taso
Opintotukijärjestelmä, Opintotukilaki, Yliopistolaki	Valtakunnan taso
Oulun yliopisto ja Lapin yliopisto - yliopiston johtosääntö - koulutuksen johtosäännöt	Alueellinen taso
Kauppakorkeakoulun ja Kasvatustieteiden tiedekunta - opintomenestyksestä palkitseminen - opintojen hyväksilukeminen - opiskelun ohjaus- ja tukitoimet	Tiedekuntataso
Taloustieteen ja kasvatustieteiden koulutusohjelmat - tutkintovaatimukset - ansiotyön vaikutus opiskeluun	Laitos- ja oppiainetaso
Koulutusohjelmien kurssivaatimukset - opetuksen aikataulutus - kurssien sisällöt ja suoritustavat	Kurssi-/opintojaksotaso
Opintokustannukset Toimeentulo ja työssäkäynti Opintojen ja yksityiselämän yhteensovittaminen	Yksilötaso

Tight (2012: 221) toteaa, että yksilö-, oppiaine- ja alueellisen tason tutkimus vaikuttaa suhteellisen kehittymättömältä ja olisi rohkaisun tarpeessa. Taulukkoon 22 liittyen seuraavaksi esitetään 13-kohtainen luettelo tutkimuskysymysten pohjalta syntyneistä tuloksista.

1. Opiskelijoiden pääasialliset tulolähteet olivat opintotuki, opintolaina, ansiotyö, vanhempien tuki ja yritystoiminta, joita monituloisilla opiskelijoilla oli erilaisina yhdistelminä. Yli puolet opiskelijoista piti opintorahaa määrää riittävänä.
2. Asumistuen määrää ei tiedusteltu, mutta vajaat 80 % opiskelijoista asui yksityisesti vuokra-asunnossa vapailla markkinoilla ja 86 % opiskelijoista sai opintotukeen sidottua asumistukea.
3. Vastaajilta ei saatu selkeää arviota opintotuen (opintoraha + asumistuki) riittävästä vähimmäismäärästä, mikä johtuu heidän erilaisista rahoituslähteistään. Monituloisten kasvatustieteilijöiden arvosumma riittävästä opintotuen vähimmäismäärästä oli huomattavasti korkeampi kuin taloustieteilijöiden.
4. Opintotuen hakuprosessi oli melkein kaikkien vastanneiden mielestä vaivatonta. Yli 60 % vastanneista katsoi, että opintotuen tukikuukausien väheneminen ei vaikuta heidän opintojen edistymiseen, runsaat 20 % katsoi muutoksen lisäävän stressiä, kiirettä ja rajoittavan opintokokonaisuuksien valintaa ja pakottavan ansiotyöhön.
5. Yli 60 % vastanneista piti opintolainan valtiontakauksen ja opintolainahyvityksen ehtoja hyvänä rahallisena avustuksena ja kannustimena valmistumaan määräajassa, kun taas 16 % opiskelijoista katsoi, että opintolainahyvitys ei kompensoi pienentyvää opintotukea ja kohtelee epätasa-arvoisesti niitä, jotka eivät käytä opintolainaa.
6. Opintotuen myöntämisen vähimmäisvaatimukset kannustivat opiskelemaan 52 %:n mielestä ja 16 % opiskelijoista opintotuen ehtojen työtulorajat estävät ansiotyön tekemistä opiskeluaikana.
7. Tasan 50 % vastanneista suhtautui melko tai erittäin kielteisesti Kelan opintotuen tulovalvontaan. Runsaat 25 % heistä piti tulovalvontaa hyvänä ja kannustavana.
8. Opintoja hidastavia ja hankaloittavia tekijöitä olivat opintojen paljous ja ajan vähyys, työllisyysnäköymät, työssäkäynti opiskeluaikana, oppiaineen joustamattomuus ja puutteet sen opintojen organisoinnissa, opintojen irrallisuus muusta elämästä.

9. Opiskelijat säännöstelivät menojaan käyttämällä Kelan ateriatukea, julkisten liikennevälineiden tarjoamia opiskelija-alennuksia ja opiskelijaterveydenhuollon palveluja. Runsaat puolet opiskelijoista käytti myös muiden palvelujen tarjoajien opiskelija-alennuksia ja etuisuuksia.
10. Kaikista vastanneista 58 % oli sitä mieltä, että opiskelijoita voidaan kannustaa ansiotyöhön jo opiskeluaikana, mikäli se ei häiritse opintoja. Tulos opiskelijoiden taloudellisen tilanteen vaikutus tutkinnon valmistumiseen osoittaa, että 72 % taloustieteilijöistä ja vajaat 49 % kasvatustieteilijöistä arvioi taloustilanteensa hidastavan opiskelua ja valmistumista.
11. Noin 75 % opiskelijoista oli käyttänyt yliopiston tarjoamista tukipalveluista eniten omaopettajan tai vastaavan henkilökohtaisen ohjaajan palveluja ja pienryhmäohjausta.
12. Yliopisto ja oppiaine voivat edistää opiskelijoiden taloustilannetta organisoimalla oppiaineen opetusta, kehittämällä opiskelumuotoja ja tenttien toteuttamista sekä tukemalla ja tarjoamalla työllistymispalveluja opiskelijoille. Opiskelun edistämiseksi tarvitaan riittävä määrä kurssikirjoja kirjastoon, avustusta kopiointi- ja materiaalikustannuksiin sekä enemmän perustutkintoapurahoja ja harjoittelutukia opinnoissa menestyneille.
13. Nykyisen taloudellisen tilanteensa huomioon ottaen 80 % taloustieteilijöistä ja 57 % kasvatustieteilijöistä katsoi, että heidän uraidentiteettinsä oli vähintään jokseenkin tai täysin selvä.

Opintotukilainsäädännön määräykset ja niiden 1.8.2017 voimaan astuneet muutokset näkyvät yliopisto-opiskelijoiden toimeentulossa ja opintojen edistymisessä. Edellä olevan luettelon kohdat 1–7 liittyvät opiskelijoiden käsityksiin opintotukilainsäädännön vaikutuksista yliopisto-opintoihin. Kohdissa 8–13 mainitut asiat liittyvät yliopistojen sisäiseen toimintaan ja ulkoistettuihin tehtäviin, joissa voidaan nähdä mahdollisuuksia kehittää ruohonjuuritasoon kohdistuvia korkeakouluhallinnollisia toimenpiteitä ja yhteistyömuotoja palveluntuottajien kanssa. Osa tuloksista viittaa myös tarpeisiin, jotka voidaan täyttää laadunvarmennuksen kautta.

Tutkimus toteutui tutkimusasetelman mukaisesti. Yliopisto-opiskelijoiden opintojen, niiden rahoituksen ja opiskeluelämän tutkiminen on laaja alue, jota voidaan tutkia ensinnäkin yliopiston

hallinnon ja tiedekuntien toimeksiantoina myös laadullisin menetelmin numerotietojen lisäksi. Toinen potentiaalinen tutkimuskohde olisivat yliopiston hallinnon toimihenkilöt ja heidän käsityksensä yliopisto-opiskelijoiden opiskelusta, arjesta ja asemasta, jolloin niitä voitaisiin kartoittaa toimihenkilöiden omien vastuualueiden näkökulmista. Näin saataisiin lisätietoa, jota yliopisto tarvitsee voidakseen kehittää ja edistää yliopistolain (558/2009) 2 §:ssä mainittujen tehtäviensä lisäksi perustutkintotason opiskelijoiden oppimista, opiskelua, toimeentuloa ja valmistumista ja ruohonjuuritason toimijoihin kohdistuvaa monisäikeistä korkeakouluhallintoa.

LÄHTEET

Painetut lähteet

- Aarnio, L. 2014. ”Opintopiste”. Käsiteanalyttinen ja empiirinen tutkielma ”opintopisteen” yhteyksistä opintopisteeseen. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus 49/2014.
- Aittola, T. 1992. Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenalaspesifien habitusten muovautuminen 1890-luvun yliopistossa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 91. Jyväskylän yliopisto.
- Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Blomster, P. 2000. Yliopisto-opiskelijoiden toimeentulo ja opintotuki 1900-luvun Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 56. Helsinki: Kansaneläkelaitos, tutkimus- ja kehitysyksikkö.
- Elo, S. & Kyngäs, H. 2008. The qualitative content analysis process. Journal of Advanced Nursing 62(1), 107–115.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. painos. Tampere: Vastapaino.
- Holm, E. 2011. Yksinäinen opintoputkessa – opiskelijan näkökulma korkeakoulujen opinto-ohjaukseen. Teoksessa: Kaisto, J. & Liimatainen, J. O. (toim.) Asiantuntijaksi kasvun tukeminen korkeakouluissa. Ajatuksia urasta, asiantuntijuudesta ja opiskelun etenemisestä. Oulun yliopisto. Ohjaus- ja työelämäpalvelut. Oulu. 27–31.
- Huttu, H. 2011. Opettajaopiskelijoiden kertomuksia opintojen viivästymisestä ja keskeytymisestä: ylikuormittumista, sinnikkyyttä ja selviytymisstrategioita. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun yliopisto.
- Jussila, J. 1992. Kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusta koskeva kiista ja kasvatustieteen kriisi. Kasvatus 23, 247–255.
- Kaikkonen, P. 1999. Laadullinen tutkimus kasvatus- ja opetustyössä. Kasvatus 5, 427–435.
- Kallio, E. 2002. Opintojen tukaluus ja onni. Yliopisto-opintojen kuormittavuus. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 15. Jyväskylä yliopistopaino.
- Kallio, M., Korhonen, P. & Salo, S. 2007. Johdatus kvantitatiiviseen analyysiin taloustieteissä. 3. uudistettu painos. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Korhonen, V. 2005. Merkittävät oppimiskokemukset yliopisto-opiskelussa. Teoksessa: Nummenmaa, A.R., Lairio, M., Korhonen, V. & Eerola, s. (toim.) (2005). Ohjaus yliopiston oppimis-ympäristöissä. Tampere: Yliopistopaino, 55–73.

- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. Sisällönanalyysi. *Hoitotiede* 11, 3–12.
- Lairio, M. & Penttinen, L. 2005. Kohti uutta ohjauskulttuuria. Teoksessa: Nummenmaa, A.R., Lairio, M., Korhonen, V. & Eerola, S. (toim.). *Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä*. Tampere: Yliopistopaino, 19–43.
- Liimatainen, J.O., Kanstrén, K., Kaisto, J., Karhu, K., Martikkala, S., Andersen, M., Aikkola, R., Anttila, K., Keskinarkaus, P & Saari, P. 2011. Opintopolulle yksilöllisyyttä, opiskelijalähtöisyyttä ja empatiaa. Ohjaus- ja työelämäpalvelut. Oulun yliopisto.
- Manninen, T. 2016 Opintotukijärjestelmä ja korkeakouluopiskelijoiden kohtaamat ongelmat. Opinnäytetyö. Liiketalouden koulutusohjelma. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu Oy.
- Mikkonen, J., Lavikainen, E. & Saari J. 2013. Monituloiset. Korkeakouluopiskelijoiden tulonlähteet ja kokemus toimeentulosta erilaisissa elämäntilanteissa. *Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus* 40/2013.
- Newton, F. B. 2000. The new student. *About Campus* 5 (5), 8–15.
- Pekkola, E., Kuoppala, K., Lyytinen, A., Kivistö, J., Kohtamäki, V. & Hölttä, S. 2015. Alihallinnosta innovaatiojärjestelmiin. Korkeakouluhallinnon tutkimus osana Tampereen yliopiston hallintotieteen tutkimusta. Teoksessa: af Ursin, K., Pekkola, E., Stenvall, J. (toim.) *Felix byrokratia? Julkinen hallinto kaiken huomioimisen taitona: Tampereen yliopiston 50-vuotisen hallintotieteellisen opetuksen ja tutkimuksen sekä julkishallinnon emeritusprofessori Juha Vartolan juhlakirja*. Tampere University Press: Tampere, 179–224
- Potila, A-K. 2014. Opiskelijatutkimus. Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu 2. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto.
- Potila, A-K., Moisio, J., Ahti-Miettinen, O., Pyy-Martikainen, M. & Virtanen, V. 2017. Opiskelijatutkimus 2017. EUROSTUDENT VI -tutkimuksen keskeiset tulokset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:37. Opetus- ja kulttuuriministeriö: Helsinki.
- Saari, J. & Kettunen, H. (toim.). 2013. Opiskelijabarometri 2012. Katsaus korkeakouluopiskelijoiden opintoihin, arkeen ja hyvinvointiin. *Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus* 39/2013.
- Saarenmaa, K., Saari, K. & Virtanen, V. 2010. Opiskelijatutkimus 2010. Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:18. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki.
- Saikkonen, P. 2003. Hyvinvointia yhteistyönä. Opiskelijoiden hyvinvointihanke HYRRÄn loppuraportti. Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiön julkaisuja. Tampereen yliopistopaino.
- Salminen, T. 2016. Työssäkäynti. Teoksessa: Villa, T. (toim.) *Opiskelijabarometri 2014. Katsaus korkeakouluopiskelijoiden opintoihin, arkeen ja hyvinvointiin. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus* 55/2016, 65–77.

- Saukkonen, S. 2005. Antakaa meille ihmisiä – yliopisto-opiskelijoiden toive ihmiskasvoisesta ohjauksesta. Teoksessa: Nummenmaa, A.R., Lairio, M., Korhonen, V. & Eerola, S. (toim.). Ohjaus yliopiston oppimisympäristöissä. Tampere: Yliopistopaino, 45–54
- Tashakkori, A. & Teddlie, C. 1998. Mixed Methodology. Combining Qualitative and Quantitative Approaches. Applied Social Research Methods Series Vol. 46. Thousand Oaks CA: Sage.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Uusitalo, H. 1995. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. 2. Painos. Porvoo: WSOY.
- Uusitalo, R. 2016. Opintotuen uudistaminen. Selvitysmiehen raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:7. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Villa, T. (toim.). 2016. Opiskelijabarometri 2014. Katsaus korkeakouluopiskelijoiden opintoihin, arkeen ja hyvinvointiin. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus 55/2016.
- Viuhko, M. 2006. Opiskelijatutkimus. Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja työssäkäynti. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto.
- Ylijoki, O-H. 1998. Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio. Tampere: Vastapaino.

Elektroniset lähteet

- ETUSIVU. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkolehti. 21.8.2014.
<<http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2014/2108/opintotuki.html?lang=fi#alku>> Viitattu: 21.2.2017.
- EUROSTUDENT III, Synopsis of Indicators 2006.
<<http://www.eurostudent.it/files/fileusers/Eurostudent%20III%20-%20Summary%20Eng.pdf>> Viitattu: 7.6.2018.
- Hallituksen esitys (229/2016 laeiksi opintotukilain ja tuloverolain 127 d §:n muuttamisesta
< <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160229>> Viitattu: 14.11.2016.
- Hallituksen esitys (231/2016) laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta
< <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160231>> Viitattu: 14.11.2016.
- Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta 2017.
< <http://www.helsinki.fi/oikeustiede/opiskelu/ON-tutkinto/yleisopinnot/orientointi.htm>> Viitattu: 4.2.2017.
- Helsingin yliopisto. Uraohjaus. <https://www.helsinki.fi/fi/uraohjaus-helsingin-yliopistossa>> Viitattu: 6.1.2017.

Helsingin yliopiston rahastot 2016. <https://ohtu.it.helsinki.fi/aava/rapu/?locale=fi>> Viitattu: 11.3.2017.

Honkonen, H. 2014. Tutkimus yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaidosta. Pro gradu -tutkielma. Johtamiskorkeakoulu: vakuutustiede. Tampereen yliopisto.
<<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96012/GRADU-1408712844.pdf?sequence=1>> Viitattu: 26.3.2017.

Jyväskylän yliopisto. Opinto-ohjausta ja -neuvontaa.
<<https://www.jyu.fi/opiskelu/ohjaus/yliopistonohjausjaneuvonta>> Viitattu: 27.12.2016.

Kela 2017. Opintotukeen ja opiskelijoiden asumisen tukeen muutoksia 1.8.2017.
http://www.kela.fi/ajankohtaista-henkiloasiakkaat/-/asset_publisher/kg5xtoqDw6Wf/content/opintotukeen-ja-opiskelijoiden-asumisen-tukeen-muutoksia-1-8-2017?_101_INSTANCE_bXQwrAFx2FGH_redirect=%2Fhenkiloasiakkaat> Viitattu: 7.6.2018.

Kelan opintoetuustilasto 2010/11.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/29270/Optu_10_11.pdf?sequence=5> Viitattu: 27.11.2016.

Kelan opintoetuustilasto 2011/12.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42152/Optu_11_12.pdf?sequence=1> Viitattu: 27.11.2016.

Kelan opintoetuustilasto 2012/13.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42153/Optu_12_13.pdf?sequence=5> Viitattu: 27.11.2016.

Kelan opintoetuustilasto 2013/14.
<http://www.kela.fi/documents/10180/1630858/Kelan_opintoetuustilasto_2013_14.pdf/a3911ec8-3619-446f-b8ec-096ab8b4c003> Viitattu: 27.11.2016.

Kelan opintoetuustilasto 2014/15.
<http://www.kela.fi/documents/10180/1630858/Kelan_opintoetuustilasto_2014_15.pdf> Viitattu: 27.11.2016.

Kelan opintoetuustilasto 2015/16:
<http://www.kela.fi/documents/10180/1630858/Kelan_opintoetuustilasto_2015-2016.pdf/c3e72af0-bc6b-46fd-8ab7-322953b509ab> Viitattu: 27.11.2016.

Laki aikuiskoulutustuesta 1276/2000 < <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20001276>> Viitattu: 29.1.2017.

Laki opintotukilain muuttamisesta 345/2004 < <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2004/20040345>> Viitattu: 29.1.2017.

Laki opintotukilain muuttamisesta 4/2017 < <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170004>> Viitattu: 29.1.2017.

Laki toimeentulotuesta 1412/1997 < <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412>> Viitattu: 28.4.2017.

Lapin yliopisto. Voucherit.

< <http://www.ulapland.fi/Suomeksi/Yksikot/Tyoelama--ja-rekrytointipalvelut/Palvelut-opiskelijoille/Harjoittelu>> Viitattu: 11.3.2017.

OKM. Opintotukijärjestelmän kehitys <http://minedu.fi/opintotukijarjestelman-kehitys>. Viitattu 26.5.2018.
Opintojen edistyminen 2017 < <http://www.kela.fi/opintojen-edistyminen-korkeakouluopinnot>> Viitattu: 3.1.2017.

Opintotuen hakeminen 2017 < <http://www.kela.fi/kampanja-opintotuki-verkossa?gclid=CKumjaK1ptMCFZTJsgod-1sFQQ>> Viitattu: 9.12.2016.

Opintotuki 2016. <<http://www.kela.fi/opintotuki-kuka-voi-saada#korkeakouluopinnot>> Viitattu: 27.11.2016.

Opintotukiasetus 260/1994 < <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940260>> Viitattu: 27.11.2016.

Opintotukilaki 65/1994 < <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940065>> Viitattu: 27.11.2016.

Oulun yliopisto. Omaopettaja. <<http://www.oulu.fi/yliopisto/node/34772>> Viitattu: 26.1.2017.

Oulun yliopisto. Pienryhmäohjaus. <<http://www.oulu.fi/yliopisto/pienryhmaohjaus>> Viitattu: 26.1.2017.

Oulun yliopiston tutkimussäätiö. < <http://oulunyliopistontukisaatio.fi/fi/nimikkorahastot/>> Viitattu: 11.3.2017.

Rönnqvist, K. & Kanervo, O. 2016. Miksi opiskelijat käyvät töissä? *TEK-Verkkolehti* 18.11.2016
<<https://lehti.tek.fi/tyoelama>> Viitattu: 29.12.2016.

TE-palvelut. 2017. < http://te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/opinnot_tyottomyysetuus/index.html> Viitattu: 12.3.2017.

Tight, M. 2012. Researching Higher Education. < <http://web.a.ebscohost.com.pc124152.oulu.fi:8080/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzQ2MDY0OF9fQU41?sid=585d157e-1f35-4927-8441-19f7f036684a@sessionmgr4009&vid=0&format=EB&rid=1>> Viitattu 24.5.2018

Tilastokeskus. 2018 < https://www.stat.fi/til/opty/2016/opty_2016_2018-03-14_tie_001_fi.html> Viitattu 24.5.2018.

Tulorekisteri. < [http://kove.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Tulorekisteri/Tulorekisteri\(42860\)](http://kove.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Tulorekisteri/Tulorekisteri(42860))> Viitattu: 27.4.2017.

Tuloverolaki 1535/1992 < <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19921535>> Viitattu: 25.3.2017.

Tunnista osaaminen 2013.< <http://www.tunnistaosaaminen.fi/>>Viitattu: 12.3.2017.

Turun yliopisto. Opintoneuvonta yhteiskunnallisessa tiedekunnassa. [www]
<<http://www.utu.fi/fi/yksikot/soc/opiskelu/opinnot/tuki/Sivut/home.aspx>>Viitattu: 27.11.2016.

Valtioneuvoston asetus korkeakouluopiskelijoiden ruokailun tukemisen perusteista 54/2012
< <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120054>>Viitattu: 25.3.2017.

Yliopistolaki 558/2009<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558>> Viitattu: 25.3.2017.

Liite 1

K Y S E L Y T U T K I M U S

Hei! Opiskelen hallintotieteitä ja kartoitan yliopisto-opiskelijoiden kokemuksia ja käsityksiä opintotuesta, asumistuesta ja opinto-lainasta sekä niiden myöntämisperusteista, riittävyydestä ja vaikutuksesta opintojen edistymiseen. Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista. Vastaaminen vie noin 10–12 minuuttia.

Kysymykset on laadittu niin, että niihin voi vastata, vaikka ei itse saisikaan opintotukea. Kyselyyn vastataan *nimettömästi*. Noudatan kyselytutkimusaineiston käsittelyssä ja säilyttämisessä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia ohjeita. Vastaajien henkilöllisyyttä ei missään vaiheessa voi tunnistaa tutkimustuloksista. Selkeä käsiala helpottaa vastausten käsittelyä. Ole hyvä ja palauta tämä lomake vastattuasi opettajallesi, joka toimittaa sen minulle.

Ystävällisin terveisin
Tuomo Niemi
<niemi.tuomo@luukku.com>

-
- **Rastita [X] valitsemasi vaihtoehdot, jos muuta vastaustapaa ei pyydetä.**
 - **Kirjoita avokysymysten vastaukset niille varatuille riveille.**

- Sukupuoli: ☐ nainen ☐ mies
- Ikä: ☐ 18–25 v. ☐ 26–30 v. ☐ 31–35 v. ☐ 36– v.
- Yliopisto ☐ Oulun yliopisto ☐ Lapin yliopisto
- Aloitin meneillään olevat yliopisto-opintoni vuonna _____.
- Olen tällä hetkellä ☐ päätoiminen opiskelija ☐ sivutoiminen opiskelija.
- Vapaaehtoisesti vastattava kysymys. Onko jommallakummalla vanhemmistasi jonkin vähintään maisteritasoa vastaava korkeakoulututkinto? ☐ Kyllä. ☐ Ei.
- Opintokulujeni rahoitusmuotona ovat (Rastita sopivat kohdat.)
☐ opintotuki ☐ opintolaina ☐ palkkatyö ☐ oma yritystoiminta ☐ vanhempien raha-apu.
- Opintorahan suuruus on 1.8.2014 tai sen jälkeen aloittaneilla avioliitossa tai itsenäisesti asuvilla 336,76 €/kk ja vanhempien luona asuvilla 137,35–284,87 €/kk. Ympyröi alapuolelle asteikkoon (10–0), kuinka riittävänä pidät tämänhetkistä opintorahan määrää?
Täysin riittävänä 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 **Täysin riittämättömänä**
- Asun opiskeluaikani ☐ yksityisesti vuokra-asunnossa ☐ opiskelija-asuntolassa
☐ omistusasunnossani ☐ vanhempien/sukulaisten luona ☐ vanhempieni omistusasunnossa.
- Asumiskustannuksiani varten ☐ saan opiskelijan asumislisää ☐ saan yleistä asumistukea
☐ en saa asumisavustuksia, miksi? _____

11. Korkeakouluopintojen opintotukiaika lyhenee 64 tukikuukaudesta 54 tukikuukauteen.

Miten arvioit opintotukiajan lyhenemisen vaikuttavan opintojen(si) etenemiseen?

12. Korkeakouluopiskelijan opintolainan valtiontakauksen määrä on nyt 400 euroa kuukaudessa. Samalla opiskelija voi saada opintolainahyvityksen, mikäli opinnot valmistuvat määräajassa. Mitä mieltä olet opintolainahyvityksestä kompensointikeinona vähentyneeseen opintotukeen?

13. Mainitse kolme menoerää, joihin kuuluu keskimäärin eniten rahaa opiskelukuukauden aikana.

1) _____ 2) _____ 3) _____

14. Millä tavoin yliopistosi ja oppiaineesi voisivat mielestäsi auttaa opiskelijoiden taloustilannetta?

Yliopisto: _____ Oppiaineesi: _____

15. Opintotuen edellytys on riittävä opinnoissa eteneminen. Miten opintotuen nykyiset ehdot yleisesti ottaen mielestäsi vaikuttavat opiskelijoiden talouteen ja opintojen etenemiseen?

16. Opintotuen ehtona on keskimäärin 5 opintopistettä/tukikuukausi ja vähintään 20 op/lukuvuosi.

Mikä on oma mielipiteesi opintotuen tästä ehdosta ja sen vaikutuksesta opintojen etenemiseen?

17. Onko opintotuen hakemiseen liittyvä prosessi mielestäsi raskas/työläs tai monimutkainen?

☐ Kyllä. Miksi? _____

☐ Ei.

18. Opintojen kannustavuus. Mitkä seuraavista asioista haittaavat / hidastavat eniten omissa opinnoissasi edistymistä (vaikkapa vain ajoittainkin)?

☐ A) Opintotuen myöntämisehdoista johtuva opintojen seuranta

☐ B) Työllistymisen tulevaisuudennäkymät omalla alalla

☐ C) Opintojen määrä ja niihin mitoitettun ajan riittämättömyys

☐ D) Opintojen irrallisuus muusta elämästäni

☐ E) Muu asia. Mikä? _____

☐ F) Edellä mainitut seikat eivät haittaa/hidasta opintojeni edistymistä.

19. Mitä opintojen edistämiseen tarkoitettuja yliopiston ohjaus- tai tukipalveluja olet käyttänyt?
☐ Omaopettaja tai vastaava ☐ Pienryhmäohjaus ☐ Opiskelua tukeva ryhmä (graduryhmä)
☐ Opiskelutaitojen ja osaamisen kehittäminen ☐ Opiskelu- ja uraohjaus
☐ Jokin muu. Mikä? _____ ☐ En ole käyttänyt mitään.

20. Mitä opiskelijaetuuksia käytät? ☐ KELA:n ateriatukea ☐ Opiskelijaterveydenhuoltoa
☐ VR:n ja Matkahuolto Oy:n alennuksia ☐ Kulttuuri-, liikunta- taidepalvelujen alennuksia
☐ Muita alennuksia. Mitä? _____

21. Sanotaan, että *Opiskelu on opiskelijan työtä*. Tulisiko opiskelijoita kuitenkin kannustaa ottamaan vastaan palkkatyötä yliopisto-opintojensa aikana? ☐ Kyllä. ☐ Ei.
 Voit halutessasi kirjoittaa alapuolelle, miksi vastasit *kyllä* tai *ei*.

22. Mikä pitäisi mielestäsi olla opintotuen vähimmäissumma kuukaudessa omalla opiskelu- paikkakunnallasi, että tulet toimeen ja että muuhun elämiseen jäisi käyttörahaa 450 €?
 (Vertailukohtana on laki toimeentulotuesta, jonka mukaan 1.1.2017 perusosa yksin asuvalla henkilöllä on 455,00 €/kk). Vastaukseni on _____ €/ kk.

23. Mikä on mielipiteesi KELA:n nykyisin käyttämästä opintotuen tulovalvonnasta?

24. Merkitse ympyröimällä alla olevaan asteikkoon (10–0), kuinka selkeänä näet tulevan uraidentiteettisi opintojesi tässä vaiheessa?

Täysin selkeänä 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 ***Täysin epäselvänä***

25. Merkitse ympyröimällä alla olevaan asteikkoon (10–0), miten paljon taloudellinen tilanteesi hidastaa tällä hetkellä opintojesi valmistumista asettamassasi määräajassa?

Hyvin paljon 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 ***Ei lainkaan***

Tähän voit halutessasi kommentoida kyselylomaketta ja tutkimusaihetta.

Kiitos yhteistyöstä ja vastauksistasi!

Liite 2 Yliopisto-opiskelijoiden opintotuen muutoksia:

- 1969** Valtion takaama opintolaina ja korkotuki otetaan käyttöön.
- 1972** Opintoraha otetaan käyttöön.
- 1977** Asumislisä otetaan käyttöön.
- 1979** Korkeakouluopiskelijoiden ateriatukea aletaan maksaa.
- 1983** Opintolainan korkoavustus otetaan käyttöön.
- 1992** Opintoraha suurenee ja muuttuu verolliseksi. Opintolaina pienenee ja muuttuu markkinakorkoiseksi.
- 1995** Opintorahaa ja asumislisää leikataan.
- 1998** Opiskelijan omien tulojen perusteella tehtävä tarveharkinta uudistui (vuositulomalli).
- 2000** Asumislisää korotetaan, asumislisän ja asumistuen yhteensovitus.
- 2002** Opintolainan korkojen pääomittaminen (1 % opiskeluaikana) sekä muita lainatakaukseen liittyviä uusia ehtoja.
- 2005** Uusien korkeakouluopiskelijoiden lainasumman korotus (300 e/kk) ja opintolainavähennys, asumislisän vuokratilauksen korotus.
- 2007** Vanhempien tulorajojen korotus 30 prosentilla ja vuotta aiemmin 15 prosentilla.
- 2008** Opintorahaa korotetaan 15 %, opiskelijan omia tulorajoja korotetaan 30 %.
- 2011** Opintotuen myöntö kaksipuolaisen tutkintorakenteen mukaisesti, opintojen edistymisen seuranta tehostuu, lainatakaus automaattisesti opintorahan saajille.
- 2014** Opintolainahyvitys otetaan käyttöön, opintolainaa ja -rahaa korotetaan, tukiaikaa lyhennetään.
- 2017** Opintolainan määriä korotetaan kaikilla opiskelijoilla. Opintorahan ja opintolainan valtiontakauksen myöntämisperusteisiin tulee useita muutoksia.

(*ETUSIVU-verkkolehti* 21.8.2014; *Opintotuki 2016* [www])

Liite 3 Helsingin yliopiston perustutkinto-opiskelijoille tarkoitettuja stipendejä vuodelle 2017

Helsingin yliopiston Lahden rahasto

Apuraha Lahden seudun ja Päijät-Hämeen kehittämistä tukeviin opintoihin ja tutkimukseen.
Rahastosta jaetaan enintään yhteensä 10 kappaletta 2000 euron stipendejä perustutkinto-opiskelijoille.

Helsingin yliopiston alumni ry:n rahasto

Apuraha lahjakkaalle ja aktiiviselle opiskelijalle. Kaksi 1000 euron suuruista stipendiä lahjakkaille ja aktiivisille perustutkinto-opiskelijoille. Hakijoilta edellytetään näyttöä opintomenestyksestä, aktiivisuudesta ja yritteliäisyydestä. Eduksi katsotaan aktiivisuus yliopiston piirissä vaikuttavien järjestöjen toiminnassa

Humanististen ja yhteiskuntatieteiden rahasto

Stipendi maisterivaiheen opiskelijalle.
humanistisen, valtiotieteellisen ja kasvatustieteellisen tiedekunnan maisterivaiheen opiskelijoille 37 kappaletta 1000 euron stipendejä

Juhlarahasto

1) Matka-apuraha opiskeluun. Juhlarahastosta myönnetään perustutkinto-opiskelijoille 1000–3000 euron matka-apurahoja, yhteensä enintään 18 600 euroa. Perustutkinto-opiskelijoille myönnettävät matka-apurahat on tarkoitettu opiskeluun ulkomailla ja ensisijaisesti yliopiston ja Cimon organisoimien vaihto-ohjelmien ja -sopimusten ulkopuolella liikkuville opiskelijoille. Matka-apurahoja myönnetään aikaisintaan 1.1.2017 alkaville matkoille.

2) Stipendi vammaiselle opiskelijalle. Helsingin yliopiston professorien puoliset ry:n rahastosta myönnetään stipendejä vammaisille opiskelijoille (enintään 2000 eurolla). Keskeinen myöntökriteeri on opintojen eteneminen. Stipendejä voidaan myöntää myös vuoden 2017 aikana tutkinnon suorittaneille opiskelijoille.

Kanslianeuvos Kaarlo Koskimiehen ja Irma Koskimiehen stipendirahasto

Koskimiehen apuraha Pro gradu -tutkielmaa varten. Kanslianeuvos Kaarlo Koskimiehen ja rouva Irma Koskimiehen stipendirahastosta myönnetään 1000 euron apuraha Etelä-Pohjalaiseen Osakuntaan kuuluvalla ahkeralla ja opinnoissaan hyvin edistyneelle pro gradu -tutkielman tekijälle.

Osuustoiminnan opetus- ja tutkimusrahasto

Apuraha osuustoiminnan tutkimukseen. Osuustoiminnan opetus- ja tutkimusrahastosta julistetaan haettavaksi 1-3 stipendiä, yhteensä enintään 4300 euroa, paitsi Helsingin yliopiston, myös muiden yliopistojen perustutkinto- ja jatko-opiskelijoille, joiden opinnäytetöiden aiheet liittyvät osuustoiminnan tutkimukseen.

Suoma Loimaranta-Airilan rahasto

1) Stipendi Satakuntalaiseen Osakuntaan kuuluvalla opiskelijalle. 3000 euron stipendejä opiskelijoille, jotka tekevät pro gradu -tutkielmaa tai muuta ylemmän korkeakoulututkinnon opinnäytetöitä.

2) Stipendi Satakuntalaiseen Osakuntaan kuuluvalla opiskelijalle (opiskelijavaihtoa varten). Suoma Loimaranta-Airilan rahastosta myönnetään 1000 euron suuruisia stipendejä perustutkinto-opiskelijoille kansainvälistä opiskelijavaihtoa varten.

(Mukaellen *Helsingin yliopiston rahastot 2017*. [www])